

STUDIER
ÖFVER
DEN FORNINDISKA TEMPUSLÄRAN.

AKADEMISK AFHANDLING,
SOM MED TILLSTÅND AF
VIDTBERÖMDA FILOSOFISKA FAKULTETEN I LUND
FÖR ERHÅLLANDE AF FILOSOFISK DOKTORSGRAD
TILL OFFENTLIG GRANSKNING FRAMSTÄLLES
Å AUDITORIET N:O VI ONSDAGEN DEN 30 MAJ 1888

KL. 10 F. M.

AF
NILS FLENSBURG, Sk.,
FILOSOFIE LICENTIAT.

LUND 1888.
MALMSTRÖM & KOMP: S BOKTRYCKERI.

FÖRSTA KAPITLET.

Om imperfektets bruk i det episka sanskritspråket.

Det ämne, hvaröfver jag i det följande ärnar meddela några iakttagelser, har hittills mig veterligen ej gjorts till föremål för utförligare behandling.

Det torde vara allmänt bekant, att den fornindiska syntaxen i dess helhet utgör ett ännu till största delen ouppodladt fält, ett förhållande, som måhända i viss mån förklaras af den nästan totala bristen på dit hänförliga förarbeten inom den eljes så rikt utvecklade grammatiska sanskritliteraturen. De fornindiska språklärde tyckas med allt sitt etymologiska skarpsinne, med all sin formella iakttagelseförmåga ha varit nästan helt och hållet blottade på intresse för rent syntaktiska, med formbildningen ej omedelbart sammanhängande frågor.

Angående bruket af de särskilda tempora praeterita meddela visserligen de inhemska grammatici enstaka speciella föreskrifter ¹⁾; då emellertid dessa dels på grund af sjelfva uttryckets formelartade korthet ofta äro mer än tillbörligt dunkla och mångtydiga, dels i några fall bevisligen jäfvas af rådande språkbruk, torde de ej kunna anses ega den obetingade auktoritet, som hittills gemenligen tillerkänts dem. Härtill kommer, att ifrågasvarande grammatiska regler, hvilka äfven i andra afseenden äro

¹⁾ Jfr *Pāṇini* 3, 2, 105 ff., jemte motsvarande ställen ur *Mahābhāṣya* och *Kāçikā* upptagna i *Böhtlingk's Sanskritlexikon*. 2 s. 239 ff.

långt ifrån uttömmande, ej lemna något som helst nämnvärdt bidrag till lösningen af den uppgift, som utgör hufvudämnet för följande framställning, till bestämmandet af den semasiologiska åtskilnaden mellan perfekt och imperfekt i berättande utsagor. Det tör slutligen i och för sig vara klart, att den nyare syntaktiska forskningen måste utgå från helt andra förutsättningar och åtminstone delvis fästa sig vid helt andra synpunkter än dem, som tagits i betraktande af de indiska lärde.

De få europeiska forskare, som under de senaste decennierna offentliggjort specialundersökningar på sanskritsyntaxens område, ha dervid nästan uteslutande rigtat sin uppmärksamhet på de språkliga företeelserna inom litteraturens äldre skeden, inom *Veda-* och *Brähmaṇa*-perioderna. Den vediska modusläran, som i många fall erbjuder intressanta jämförelsepunkter med nära beslägtade språk, har, som bekant, redan till några af sina viktigaste delar blifvit föremål för vetenskaplig behandling i DELBRÜCK's under samverkan med WINDISCH utarbetade monografi öfver konjunktivens och optativens bruk i sanskrit och grekiska ¹⁾. Förstnämnde författare har vidare i sin „Altindische Tempuslehre,“ ²⁾ lemnat viktiga bidrag till kännedomen af det vediska idiomets tempusbruk.

Med hänsyn till förevarande undersökning eger emellertid äfven sistnämnda arbete knappast någon mera omfattande betydelse; det är nemligen förnämligast den vediska aoristen, som här i semasiologiskt hänseende underkastats en sorgfällig och uttömmande granskning, medan deremot betydelsedifferensen mellan perfekt och imperfekt endast ytterst ofullkomligt angifvits.

¹⁾ Syntaktische Forschungen, Bd. I (Halle 1871). Ett likartadt komparativt syntaktiskt arbete öfver samma ämne är JOLLY's året derpå offentliggjorda afhandling: Der Conjunctiv und Optativ und die Nebensätze im Zend und Altpersischen (München 1872).

²⁾ Syntaktische Forschungen. Bd. II (Halle 1876).

Och huru obestridligt det i och för sig än må vara, att de föregående stadierna af en språkforms betydelseutveckling alltid mer eller mindre bestämmande inverka på de följande, företer dock det senare sanskritspråket med afseende på såväl de olika temporas användning som deras inbördes förhållande allt för betydande skiljaktigheter, för att samma synpunkter, samma syntaktiska kategorier, hvarunder de särskilda fallen af vediskt tempusbruk låta sig inordna, skulle kunna anses i allo tillämpliga äfven för de olika arter af temporal differens, åt hvilka det klassiska språket eventuellt förmår gifva uttryck.

Den eftervediska syntaxen har alltså — om man undantager de kortfattade allmänna notiser, som meddelas på åtskilliga ställen i WHITNEY'S grammatik — hittills varit ett för den nyare forskningen så godt som främmande gebit. Emellertid har den hithörande literaturen under sist förflutna år erhållit en värdefull tillökning i I. S. SPEIJER'S Sanskrit Syntax (Leyden 1886), ett arbete, som företrädesvis afser att lemna en öfverskådlig framställning af den klassiska periodens språkbruk och att, så vidt möjligt är, bringa de ur sjelfständiga iakttagelser framgångna resultaten i öfverensstämmelse med de indiska grammatikernas stadganden.

Hvad särskildt angår den deri § 321 ff. förekommande behandlingen af tempora, har jag visserligen i ett och annat fall funnit mina egna rön anticiperade ¹⁾; på en fullständigare utredning af imperfektets semasiologiska egenart och dess förhållande till perfektet såsom dermed alternerande uttrycksform för förfluten tid har dock författaren af ofvanstående skrift lika litet som någon af sina föregångare inlåtit sig.

¹⁾ Så t. ex. betonar han anf. arb. § 327 i likhet med mig det berättande praesens' genomgående karakter af durativt praeteritum.

Det är min afsigt att i det följande lemna en systematiskt ordnad öfverblick af alla de inom af mig undersökta literära aktstycken förekommande textställen, hvilka tyckas i ett eller annat afseende gifva stöd åt antagandet af en för det sanskritiska imperfektet egendomlig tempusbetydelse. Innan jag emellertid ingår på en närmare redogörelse för själfva de språkliga fakta, finner jag det önskvärdt att framhålla några af de allmänna synpunkter, ur hvilka en dylik förutsättning synes mig vinna ett visst berättigande, en viss grad af sannolikhet.

I.

Jemför man med hvarandra den vediska och den klassiska periodens tempussystem, uppenbara sig flera betydande olikheter dem emellan.

Hvad som först faller i ögonen är aoristens aftagande bruklighet i eftervediskt sanskrit, ett faktum, hvarpå redan WHITNEY hänvisat ¹⁾. Inom hela den äldre literaturen ter sig nemligen densamma såsom en både lifskraftig och i en mångfald af olika arter vidt förgrenad bildning; deremot förlorar den redan i det episka språket all vidsträcktare användning och gör på det hela taget intryck af att vara snarare en tidtals uppträdande gengångare ur fornspråket än en organiskt lefvande, för språkkänslan fullt förtrolig medlem i verbalsystemet.

¹⁾ Ind. Gramm. § 826. Rigtigheten af denna iakttagelse har dock nyligen dragits i tvifvelsmål af SPEIJER anf. arb. § 335: „In easy prose-works and in compositions of rather simple style, the aorist is comparatively rare, and mostly limited to certain verbs often occurring, as *abhit*, *agamat*, *avādūt*. Yet, in more elegant style, in the works of such writers as Daṇḍin, Bāṇa, Somadeva, the aorist is employed as often and with as much ease as the other past tenses.“ I en bifogad not tillägger han: „For this reason, I am astonished at the statement of WHITNEY, that the aorist is „seldom“ employed in classic Sanskrit.“

Emellertid synes mig just den omständigheten, att aoristen i skriftverk af mera folklig karaktär är relativt sällsynt, gifva stöd åt antagandet, att dess oftare förekommande bruk inom nämnda alster af fornindisk konstpoesi snarare föranledts af ifrågavarande författares arkaisierande tendens än af trogen efterbildning af bestående språkbruk. Åtminstone torde på detta sätt de båda forskarnes sinsemellan afvikande utsagor lättast låta sig förmedla.

Sålunda har jag inom de tillsammans omkring 2400 *çloka*s utgörande episoder ur Mahābhārata, hvilka närmast tjenat mig till material för följande undersökning, anträffat aorist omkring 70 gånger, eller efter approximativ beräkning ungefär *en* gång på hvar trettondefjerde *çloka*. Af de båda återstående praeterita är perfektet *åtta* (562: 72), imperfektet omkring *sex* gånger (397: 72) allmänare än aoristen.

Men ej blott i fråga om de förekommande aoristernas numeriska proportion, äfven med hänsyn till deras fördelning på de särskilda formschemata röjer sig en bestämd olikhet mellan språkets äldre och yngre skeden. Den formriktighet, hvaröfver det vediska aoristsystemet förfogar, är redan i Mahābhārata betydligt reducerad. Af de sju till ursprung och daning delvis mycket afvikande typer, som i våra sanskritgrammatiker sammanfattas under ifrågavarande tempuskategori, torde den tematiska sibilantaoristen öfver hufvud ej låta sig påvisa; den reduplicerade och den passiva aoristen fortleva allenast i några få jämförelsevis sällsynta former ¹⁾. Den enkla aoristens båda arter, den athematiska såväl som den tematiska, äro visserligen inskränkta till ett ringa antal verb, men ega dock, då hithörande former särdeles ofta förekomma, i rent statistiskt afseende en afgjord öfvervigt i förhållande till öfriga samarter. Deremot är s-aoristen med hänsyn till mängden af de verbalrötter, hvaraf den bildas, obetingadt den rikast representerade inom hela systemet ²⁾. Med få

¹⁾ Af de båda sist nämnda aoristarterna innehålla skriftverk från en långt senare tid ännu enskilda spridda fall. Så har jag i Pañcatantra anträffat två passivaorister (*samajani* I: 21, 2; *akāri* I: 39, 21) och en reduplicerad aorist (*ajījanat* IV: 13, 22); af förra slaget finner man i Hitopadeça likaledes tvenne former (*aṅrāvi* s. 47, 18 Lass.; *pradāyi*, i LASSEN's kommentar upptaget såsom handskriftlig (i cod. S. förekommande) variant till *pradattā* s. 116, 10).

²⁾ Från denna synpunkt har man väl ock att fatta HOLTZMANN's påstå-

undantag äro emellertid hithörande former — af hvilka flera säkerligen påträffas endast en eller ett par gånger inom hela den klassiska literaturen — mera sporadiskt uppträdande och långt ifrån så allmänt brukliga som ofvan åsyftade till den enkla typen hänförliga fall.

Till närmare belysning af anförda iakttagelser bifogar jag här nedan en gruppvis ordnad öfversigt af samtliga inom af mig undersökta områden förekommande aorister.

Bland redan nämnda ur episka språket anmärkta 72 fall tillhör det öfvervägande flertalet (59) den enkla aoristtypen, hvars båda underarter äro representerade, rotformationen 33 och den tematiska formationen 26 gånger. Den förra bildas af fyra särskilda verbalrötter, nemligen *bhū* (15), *da* (9), *ga* (7) och *kr* (2); den senare är nästan uteslutande inskränkt till roten *gam*; dit höra vidare enstaka former af *chid*, *vac*, *çak* (2) och *çuc*. Sibilantaoristen räknar inalles 12 fall af 6 olika verb, deribland dock endast 4 verkliga indikativer.¹⁾

ende (Grammatisches aus dem Mahābhārata s. 30): „Dieser vierte Aorist zeigt sich im Mahābh. unter allen sieben am häufigsten.“

¹⁾ För fullständighetens skull upptages här en närmare specialiserad tablå öfver de särskilda formerna jemte uppgift på de textställen, der de återfinnas.

a) *Rotaorister:*

1. *abhat* Nal. I: 17; V: 9; XIII: 57; XX: 44; XXI: 33; Dil. 12, 54; Säv. II: 4; VI: 30; Arj. III: 31; VIII: 12, 17, 18; IX: 24; Sund. I: 2.

2. *adāt* Arj. III: 4; *prādāt* Nal. V: 37, 38; XXIII: 21; Arj. III: 46; V: 13, 14; XI: 5, 6.

3. *agāt* Arj. X: 40; *atyagāt* Dräup. VI: 23; Arj. IV: 62; *adhyagāt* Nal. X: 16; *anvagāt* Nal. IX: 11; *abhyagāt* Säv. VI: 7; Indral. IV: 4.

4. (*mā*) *kṛthās* Dräup. IX: 23; Hidimb. IV: 13.

b) *Thematiska aorister:*

1. *agamam* Nal. XIII: 59; Arj. III: 40; X: 68; *agamat* Nal. XVII: 24; XX: 43; Säv. I: 26; Dräup. IX: 5; Arj. X: 58; Hidimb. I: 16; *āgamat* Nal. XIII: 75; XXIII: 6; Säv. V: 104; *upāgamat* Nal. XIII: 6; XXI: 29; Säv. III: 3; Arj. II: 7; III: 18; *agaman* Nal. I: 22; Arj. VII: 16; Sund. IV 20; *upāgaman* Sund. III: 6. — 2. *açakam* Arj. III: 31; *açakat* Dil. 16. — 3. *achidam* Arj. VII: 21. — 4. (*mā*) *avocas* Dräup. VI: 24. — 5. (*mā*) *çucas* Nal. XII: 73.

Inom den i egentlig mening klassiska perioden äro — åtminstone i skriftverk af mera enkel och folklig karaktär — aoristsystemets former ännu sällsyntare och bildas nästan uteslutande af de få ofvan angifna verb, hvilka äfven i det episka språket befunnits höra till de allmännast brukliga. Särskildt måste sibilantaoristen anses som en för det senare utvecklingskedet temligen främmande företeelse ¹⁾.

Så finnas t. ex. bland ur Pañcatantra antecknade 36 fall 7 rotaorister och 18 thematiska aorister. Af 8 sibilantaoristen tillhöriga former äro endast 3 verkliga indikativer.

Att just dessa enstaka qvarlevor räddats undan den allmänna förgängelsen, beror emellertid ingalunda på en ren tillfällighet. Först och främst är det ju en ofta besannad erfarenhet, att språkliga ålderdomligheter lättast bibehålla sig hos de i praxis oftast förekommande ord och talesätt. Vidare egde rotaoristens och den thematiska aoristens former ett särskildt stöd i sin nära frändskap med imperfekt af andra och sjette praesensklassen; ett *agat* skyddades af sin ljudlikhet med *ayat*, liksom *agamat* af *akramat* o. s. v. Deremot saknade sibilantaoristen en motsvarande anknytningspunkt till i verkligt bruk förhandenvarande verbala bildningar och gick därför både tidigare och fullständigare förlorad.

Af den reduplicerade aoristen förekommer ett enda fall *ajījanat* Arj. VI: 13.

c) *Sibilantaorister*:

1. *adrakṣam* Arj. XI: 10; Hidimb. IV: 31. — 2. *astauṣam* Sāv. VI: 39. — 3. *avadhīt* Dräup. VIII: 12; (*mā*) *vadhīs* VIII: 60. — 4. (*mā*) *kārṣis* Dräup. IX: 21. — 5. (*mā*) *bhāis* Nal. XIV: 3; Arj. VIII: 25; IX: 12; Hidimb. III: 7; IV: 42. — 6. (*mā*) *avamāṇsthās* Hidimb. III: 10.

¹⁾ Dess enda något brukligare indikativform *avādīt* torde för sin fortvaro i ej oväsentlig mån hafva att tacka den nära till hands liggande formassociationen med det likbetydande *abravit*.

Aoristens föråldrade karakter inom det eftervediska verbal-systemet röjer sig vidare i en viss vacklan af tempusbetydelsen.

Inom fornspråkets båda hufvudskeden företer densamma — såsom redan DELBRÜCK i anförda arbete till fullo konstaterat — en bestämdt utpreglad semasiologisk karakter; den förekommer i R.V. oftast, i Brähmana-dialekten uteslutande i rent perfektiv användning, betecknar sålunda något nyss skedd, af den talande själf upplefvadt. I R.V. anträffas emellertid ännu enstaka spår af ett jemsides dermed bestående rent historiskt bruk, hvilket företrädesvis synes hafva egt sitt fäste inom det enkla aoristsystemets område.

Den åsigt har understundom uttalats, att den mellan aoristens särskilda arter rådande olikheten i ursprung och bildning från början afspeglar sig i en motsvarande funktionell olikhet ¹⁾. Ur nyss anförda fakta kunde man åtminstone hemta ett visst stöd för det antagandet, att den enkla aoristen, hvilken till yttre skick och daning i intet hänseende skiljer sig från imperfektet, liksom detta ursprungligen varit ett rent historiskt tempus, medan deremot sibilantaoristen från början uteslutande egt den speciella betydelse, som i äldre språket är den för hela systemet vanliga. I den mån som båda dessa arter närmare samman-smälte till en syntaktisk enhet, torde emellertid en ömsesidig betydelseutjemning hafva egt rum, i följd hvaraf den enkla aoristen fakultativt inträdt i sibilantaoristens funktion och omvänt, till dess slutligen den sistnämnda användningen blifvit den allmänt förherskande.

Till ett fullständigare genomförande af denna tempusbetydelsens nivellering i redan inom vedaspråket angifna riktning synes för närmast följande språkliga utvecklingsstadium, sådant

¹⁾ En liknande förmodan uttalar t. ex. DELBRÜCK (Die Grundlagen der Griechischen Syntax s. 70), hvilken dock helt annorlunda formulerar den antagna betydelseåtskilnaden mellan aoristsystemets båda hufvudarter.

detta i Br. träder oss till mötes, ännu en särskild anledning hafva tillkommit. Den semasiologiska kategori, för hvilken i RV. aoristen är den normala, perfektet den exceptionella uttrycksformen, betecknas i Br., der perfektet endast förekommer i egenkap af berättande praeteritum, med aoristen allena. Det förefaller alltså, som om sjelfva de formella tillgångarnes minskning bidragit att göra densamma ännu oinskränkta gällande inom det tempussystem, som utgjorde dess enda återstående fäste.

Inom det senare språket användes aoristen i så väl perfektiv som rent praeterital betydelse¹⁾. Det först anförda alternativet torde dock redan i episka dialekten vara temligen sällan förekommande.

Af hit hörande fall har jag antecknat följande:

Hidimb. IV: 31: krūrabuddher aham tasya vacanād āgatāsmi ha
adrakṣān navahemābham tava putram mahā-
balam.

„På hans, den grymmes, bud har jag kommit hit; jag har sett din guldglänsande, mäktige son.“

Nal. XXI: 32: cintayāmāsa vāidarbhī kasyaiṣa rathanisvanah
nalasyeva mahān āsīt na ca paçyāmi nāi-
ṣadham.

vārṣṇeyena bhaven nūnam vidyā saivopaçikṣitā
tenādya rathanirghoṣo nalasyeva mahān abhūt.

„Damayantī tänkte: Hvadan detta vagnslarm? Starkt som Nala's har det varit, och dock ser jag honom ej. Förvisso tör Vārṣṇeya ha tillegnat sig samma färdighet; därför har vagnslarmet i dag varit starkt som Nala's.“

Sist upptagna exempel är i ännu ett afseende märkligt, i ty att det lemnar ett ögonskenligt bevis på imperfektets bruk i alldeles samma för aoristen ursprungligen egendomliga betydelse.

¹⁾ WHITNEY's påstående (Ind. Gramm. § 927): „Der Aorist der späteren Sprache ist einfach ein Präteritum, gleich dem Imperfect und Perfect und häufig mit ihnen coordinirt“ eger sålunda väl en allmän, men ingalunda en oinskränkt giltighet.

I den följande utförliga behandlingen af detta tempus kommer jag i tillfälle att meddela några andra fall af liknande art; här må det vara nog att i förbigående hänvisa på sjelfva faktum.

Äfven för det yngre klassiska språket är ifrågavarande användning af aoristen ej alldeles främmande. Man jemföre t. ex.

Çakuntalā s. 204, 17 (Burkhard): *abhūt sampāditasvāduphalo me manorathah.* „Min önskan har gått i ljuf fullbordan.“
 ibid. s. 47, 9: *na tāvad enām paçyasi, yenāivam avadih.* „Du har då ej sett henne, eftersom du sagt så.“
 ibid. s. 127, 7: *yan mithahsamayād imāu madīyām duhitarā bhavān upayansta, tan mayā prīmatā yuvayor anujñātam.* „Att du efter ömsesidigt aftal äktat min dotter, det har jag med glädje bifallit för bådas eder räkning“.

Vida oftare förekommer emellertid aoristen såsom absolut praeteritum i berättande utsagor, der ett förflutet faktum angifves utan relation till det närvarande. I denna sin egenskap uppträder densamma alltså som equivalent samform till perfekt och imperfekt. Med hänsyn till den betydelseåtskilnad, som jag i det följande sökt fastställa mellan sistnämnda båda tempora, visar sig deremot aoristen så vida indifferent, som den, ehuru i allmänhet stående perfektet närmare, dock i enskilda fall finnes semasiologiskt likställd med imperfektet.

Det inå blifva den följande framställningen förbehållet att fullständigare utföra och bestyrka detta påstående; i detta sammanhang inskränker jag mig till att anföra tvenne särdeles upplysande textställen, i hvilka aoristen visar sig likbetydande ömsom med det förra, ömsom med det senare.

Nal. V: 36: *pratyakṣadarçanaṁ yajñe gatiṁ cānuttamām çubhām nāiṣadhāya dadau çakraḥ priyamānaḥ çacīpatiḥ. agnir ātmabhavam pradad yatra vāñchati nāiṣadhaḥ lōkān ātmaprabhāṇç cāiva dadau tasmāi hutāçanaḥ. yamas tvannarasam pradad dharme ca paramām sthitim.*

„Förmåga att fatta gudomens närvaro i offret jemte en god och lyckosam bana gaf åt Nala Çakra, Çacīs honom bevågne make. Agni gaf honom sin egen närvaro, när helst han önskade det, och sjelflysande verldar gaf han honom desslikes. Yama åter förlänade honom gåfvan att njuta af en smaklig anrättning samt den högsta grad af dygd.“

ibid. IX: 11: *pratiṣṭhata tato rājā damayantī tam anragat.*

„Konungen bröt upp och Damayantī följde honom.“

I alldeles samma ställning förekommer deremot imperfekt:

ibid. IX: 7: *niṣcakrāma tato rājā tyaktvā suvipulān çriyam
damayantye-kavastrātha gacchantam prṣṭhato
anragat.*

„Konungen gick derefter åstad, störtad från sin lyckliga ställning, och Damayantī följde honom, höljd i en enda klädnad.“

Som man af ofvanstående sammanställningar finner, är alltså aoristen inom det eftervediska ¹⁾ idiomet ej inskränkt till samma begränsade funktionsgebit som tillförene utan omfattar alla de arter af semasiologisk differentiering, som för ett forindiskt praeteritum öfverhufvud kunna tänkas vara möjliga. Jag ställer, såsom redan antydts, denna betydelsens mångfald i sammanhang med dess aftagande bruklighet. Ju mera en språklig uttrycksform förlorar stöd i det allmänna medvetandet, ju fullständigare den antiqveras, dess lättare torde den ock löpa fara att i följd af analogisk inverkan öfverflyttas till användningar, som äro för dess ursprungliga bestämmelse eller föregående utvecklingsgång främmande.

Båda dessa för den eftervediska aoristen utmärkande egendomligheter, så väl dess funktionella indifferentism som dess småningom skeende föråldring, röja sig äfven i sättet för dess hand-

¹⁾ Till undvikande af missförstånd anser jag mig här böra en gång för alla anmärka, att jag under vediska språket i vidsträcktare mening äfven innefattar Brähmana-dialekten.

skriftliga tradition. Så t. ex. har jag särskildt i Hitopadeṣa iakttagit, att nästan ingenstädes en aoristform blifvit i alla de af LASSEN jemförda manuskripten bevarad; som varianter förekomma ömsom imperfekt, ömsom — och ännu oftare — perfekt eller ett dermed likbetydande participialt uttryck ¹⁾.

Äfven med hänsyn till perfektets bruk skiljer sig det klassiska språket märkbart från det vediska.

¹⁾ Jag sammanställer här nedan några fall af dylik handskriftlig vexling:

a) Aorist alternerande med perfekt:

Hitop. s. 25, 15 (Lass.): tataḥ prabhṛti tayoh sakhyam *abhat*; aorist förekommer endast i cod. Petr., de öfriga handskrifterna läsa *abhavat*.

ibid. s. 47, 17: sa cāikadā yamunākacham *agamat*; cod. S. *agacha t* Pañcatantra II: 39, 6 (Bühler): sa lubdhakas tathāiva citrāṅgam *adrākṣit*; KOSEGARTEN upptager å motsvarande ställe (s. 146, 22) *apaṣyat*.

b) Aorist alternerande med perfekt:

Hitop. s. 23, 10: ity uktvā pācān saṁgrhītuṁ sayatno *'bhat*; så endast cod. Par., de öfriga *babhāva*.

Pañc. IV: 10, 22 (Bühler): atha ṛḡalavacanāni ṛutvā tam *avocat*; KOSEGARTEN (s. 215, 12) läser *uvāca*.

c) Aorist omvexlande med passivt perfektparticip.

Detta fall är det allra vanligaste och förekommer exempelvis på följande ur Hitopadeṣa antecknade ställen, der ett i Pariserhandskriften upptaget *agamat* i en eller flera handskrifter är utbytt mot *gataḥ*:

Hitop. s. 42, 10 (Pp. *āgataḥ*; L. *upāgataḥ*; S. *upagataḥ*). s. 49, 16 (alla öfriga handskrifter *gataḥ*); s. 73, 20 (S. och Pp. *upagataḥ*); s. 101, 14 (L. *gataḥ*).

Hitop. s. 68, 10 förekommer *agamat* allenast i cod. L., medan öfriga manuskript upptaga *gataḥ*.

Instruktiva äro äfven de fall, då afskrifvaren af sin obekantskap med en aoristforms verkliga beskaffenhet förledts att gifva densamma en origtig användning.

Ett dylikt exempel erbjuder måhända Hitop. s. 47, 18, hvilket i Petersburgerhandskriften har följande lydelse: tena ca tatra saṁjīvakāninadam *agrāvi*; härom anmärker LASSEN (Comment. crit. s. 87): Hoc vocabulum (nīnadam) neutrius generis esse nequit; fraudem fecit librario *agrāvi*, quod pro activo accepit.

Slutligen må nämnas, att — såsom redan SPEIJER (anf. arb. sid. 255, n. 1) påpekat — de inhemska kommentatorerna ofta förklarande återgifva aorister med praeteritala participialformer.

I RV. tjänar perfektet som uttryck för ej mindre än *trenne* särskilda betydelsekategorier, hvilka kunna anses representera lika många olika skeden af dess allmänna semasiologiska utveckling. Det nyttjas nemligen dels som rent tempus praesens med mer eller mindre tydligt framträdande intensiv karakter; dels såsom praesentiskt perfekt, betecknande något i förhållande till det närvarande fulländadt; dels slutligen såsom i egentlig mening berättande praeteritum, equivalent med latinets perfectum historicum.

DELBRÜCK har redan fäst uppmärksamheten på det anmärkningsvärda förhållande, att det historiska bruket af perfekt, som i RV. synes fullt tydligt utpregladt, inom en stor del af den äldre prosaiska literaturen ännu är helt och hållet obekant ¹⁾.

Det torde alltså svårligen kunna betvivlas, att det indiska perfektet först i följd af en i sina hufvuddrag ännu skönjbar utvecklingsprocess småningom utbildats till sistnämnda rent praeteritala användning. Å andra sidan är det faktiskt konstateradt, att, i den mån densamma hinna allmännare rotfästa sig, de äldre, ursprungligare funktionsarterna allt mera träda i bakgrunden och slutligen helt och hållet undanträngas.

Redan för Brähmana-dialekten äro de, på det hela taget, främmande. Utanför vedaspråket är den rent praesentiska bemärkelsen genomgående bevarad i *veda* och *āha*, i det förra utslutande, i det senare fakultativt. Öfriga inom senare epoken förekommande fall af perfektets bruk i annan betydelse än den förhärskande praeteritala höra till de allra största sällsyntheter ²⁾.

¹⁾ Jfr Grundlagen d. griech. Syntax s. 94: „Sicher ist, dass im ältesten Sanskrit, wie überhaupt im Indogermanischen, das Imperfectum das eigentliche Tempus der Erzählung war, was es in einem grossen Theil der alten Prosa noch, und zwar allein, ist.“

²⁾ Praesentiskt bruk har jag endast anträffat i ett tänkespråk ur

För det praesentiska perfektets kategori skapar sig det yngre språket ett nytt beteckningssätt genom omskrifning med aktivt eller passivt perfektparticip med eller utan tillagd kopula. Det kan anses antagligt, att denna användning af dem varit den primära, ur hvilken, liksom hos det finita perfektet, den rent praeteritala först sekundärt utvecklats sig. Så vidt jag kunnat finna, är den åtminstone ännu i den episka dialekten den afgjordt vanligare ¹⁾).

Då aoristen i Brāhmaṇaspråket ännu alltjemt användes i perfektivisk funktion, äro ock dylika participiala vikariatsbildningar i allmänhet derifrån uteslutna ²⁾).

Jag har aktat nödigt att inledningsvis påpeka några af de viktigaste punkter, hvari det senare språket i fråga om praeteritala temporas bruk afviker från det äldre. De särskilda uttrycken för samma temporala kategori stå nemligen med hvar-

Hitopadeṣa I, v. 154 (Müller); af LASSEN är denna vers utesluten ur texten, men upptages i hans kritiska kommentar s. 64.

yad adho' dhaḥ kṣitāu vittaṁ nicakhāna mitāmpacah

tad adhonilayam gantuṁ cakre panthānam agrataḥ.

„Då den girige gräfvor sin skatt allt djupare ned i jorden, banar han sig derigenom blott i förväg en stråt till underjorden.“

Här förekommer alltså perfektet i en för alla tider giltig utsaga analogt med grekiskans gnomiska aorist.

Tvenne fall af verkligt perfektiv användning anföras af SPEIJER anf. arb. s. 250, n. 2. Af dessa är det ur Çakuntalā upptagna (Jfr Bengālī-recensionen ed. PISCHEL s. 101, 2) så vida märkligt, som motsvarande ställe i Devanagari-rec. med i öfrigt oförändrad ordalydelse upptager aoristform af samma verb, *upayaṁsta* i st. f. *upayeme*. Ifrågavarande ställe är för öfrigt redan ofvan citeradt under aoristen, s. 11.

¹⁾ Exempelvis kan nämnas, att af 26 i Nala förekommande fall af aktivt perfektparticip i absolut användning 22 äro att hänföra till ifrågavarande kategori.

²⁾ Jfr SPEIJER anf. arb. s. 255, n. 2: „I do not recollect having met with them (∴ the participles of the past) doing duty as finite verbs, in brāhmaṇas and upanishads. But, as I have not yet made a special inquiry into this subject, I refrain from affirming their entire absence from that class of works.“

andra i allt för nära sammanhang, för att man vid fastställandet af den funktionella egenarten hos ett enskildt bland dem skulle kunna helt och hållet bortse från de öfriga.

Den föregående framställningen har visat, att den indiska aoristen inom Vedaspråket endast undantagsvis antager verkligt praeterital bemärkelse; att vidare de i och med aoristens successiva försvinnande allt sällsyntare fall, i hvilka inom yngre epoker en dylik användning verkligen manifesterar sig, äro af sinsemellan så olikartad natur, att densamma, såsom praeteritum betraktad, svårligen kan anses ega en bestämdt utpreglad semasiologisk karakter. Inom det praeteritala tempussystemet spelar den alltså som utdömd antiqvität ingen viktigare roll.

Annorlunda förhåller det sig med perfektet. Ursprungligen ej egnadt för på förfluten tid hänsyftande utsagor, har det inom den period, som här närmast är i fråga, uteslutande konstituerat sig som berättande tempus och är som sådant ytterst allmänt brukligt. I denna sin egenskap erbjuder det mångfaldiga beröringspunkter med imperfektet, det äldre och ursprungligare uttrycket för samma tidsart.

Det gäller alltså framför allt att fixera differenspunkterna mellan dessa båda till betydelsen beslägtade tempora.

II.

Perfektets och imperfektets ömsesidiga åtskilnad bestämmes med särskild hänsyn till det vediska språket af DELBRÜCK ¹⁾ sålunda, att *perfektet konstaterar något som förflutet, medan imperfektet berättar.*

Nödgas man ock tillerkänna gifna distinktion en viss allmän giltighet, förefaller den dock i denna sin abstrakta formu-

¹⁾ Altindische Tempuslehre s. 172.

lering föga upplysande; den eger ej heller — enligt DELBRÜCK's eget medgifvande — en oinskränkt tillämplighet på alla särskilda fall.

Mindre grundadt anser jag deremot hans i sammanhang dermed framkastade påstående, att åtskilnaden mellan båda tempora är stadd i successivt aftagande; detta synes mig redan af följande skäl oantagligt.

Det torde ligga i den normala språkutvecklingens eget väsen, att synonyma dubbelformer för samma semasiologiska kategori i längden ej förmå oförändrade bestå vid sidan af hvarandra, utan antingen genom enderas fullständiga obruklighet eller genom en efter hand inträdande betydelsedifferentiering mellan båda småningom förlora denna karakter af funktionell likställdhet ¹⁾.

För tillämpningen af förstnämnda regulativ mot språkliga luxusbildningars fortvarande bestånd — den ena dubbelformens successiva undanträngande — lemnar det fornindiska verbalsystemets egen utvecklingshistoria flera märkliga bevis.

Den vediska konjunktiven är redan i det episka språket — på få enstaka qvarlefvor när — försvunnen och i de flesta af sina användningar ersatt af optativen; inom ännu senare epoker

¹⁾ Jfr PAUL Principien d. Sprachgeschichte ² (1886) s. 209: „Für die allgemeine volkssprache ist die annahme eines viele jahrhunderte langen nebeneinanderbestehens von gleichbedeutenden doppelformen oder doppelwörtern aller erfahrung zuwiderlaufend und muss mit entschiedenheit als ein methodologischer fehler bezeichnet werden, ein fehler der allerdings bei der construction der indogermanischen grundformen sehr häufig begangen ist.“

Under den långa mellanperiod, som skiljer den vediska litteraturens yngsta alster från den äldsta affattningen af det indiska epos, måste folkspråkets fortgående utveckling otvifvelaktigt hafva medfört någon förändring i dessa i R.V. delvis likbetydande tempusbildningars inbördes förhållande till hvarandra. Kan man väl antaga, att det episka konstspråket genomgående försmått en möjlighet till differentiering, som förelåg i det samtida umgängesspråket?

synes denna modusform i sin ordning hafva fått träda tillbaka för participiala omskrifningar (gerundiver o. d.), hvilka jemte den ännu alljemt och i ännu vidsträcktare omfattning än tillförene brukliga imperativen tjena som nästan enstående uttryck för de särskilda arterna af modal differens.

Samma vexling hafva vi redan ofvan iakttagit med hänsyn till de inom olika språkskeden förherskande beteckningssätten för det praesentiska perfektets kategori. Vi ha funnit, hurusom efter hvarandra perfektet, aoristen och slutligen de båda perfektparticipierna uppträda som formala exponenter derför.

I hvarje särskildt af ofvan anmärkta fall torde den bristande semasiologiska begränsningen mellan tvenne i likartad funktion använda dubbelformer hafva varit yttersta anledningen till enderas successiva elimination ur språkorganismen.

I Vedadialekten äro enligt DELBRÜCK's egen uppgift perfekt och imperfekt i många fall synonyma ¹⁾. Förhölle det sig nu så, att den följande språkutvecklingen, i stället för att medföra en bestämdare differentiering mellan båda, tvärt om ginge i alldeles motsatt riktning, tenderade att upphäfva all betydelseåtskilnad dem emellan, så vore med stöd af redan anförda analogier att vänta, att ettdera småningom trängdes helt och hållet i bakgrunden af det andra och slutligen alldeles upphörde att förekomma i sin förutvarande funktion. En dylik förutsättning eger emellertid ingen som helst grund i faktiska förhållanden. Väl äro vi i följd af bristen på erforderliga statistiska förarbeten urständsatta att klart öfverblicka alla de eventuella vexlingarna i dessa båda temporas rent numeriska förhållande till hvarandra inom olika språkperioder och literaturgrenar; men så mycket torde dock stå

¹⁾ Jfr Altindische Tempuslehre s. 132: „Schon früh erscheint das Imperfektum als Tempus der Vergangenheit promiscue mit dem Perfectum gebraucht.“

fast, att intetdera någonsin företer en så afgjord öfvervigt, att man deraf skulle kunna finna sig befogad att sluta till det andras relativa obruklighet.

I RV., der perfektet ännu ej konsekvent fixerat sig i egen-
skap af verkligt praeteritum, synes det ock i och för berättande
utsagor ega en långt inskränktare användning än imperfektet.

I det episka idiomet är — liksom i det klassiska språket
öfverhufvud — förhållandet alldeles omvänt. Så vidt nemligen
min egen erfarenhet sträcker sig, *företer perfektet i allmänhet en
liten, men bestämd numerisk öfvervigt öfver imperfektet.*

En alldeles afvikande iakttagelse finner man anförd i WHIT-
NEY's Indische Grammatik § 821: „In der späteren Sprache ist
das Perfect einfach ein Präteritum oder Tempus der Vergan-
genheit, das mit dem Imperfect gleichwertig und vertauschbar
ist. Von einigen oft gebrauchten Verben abgesehen (besonders
aha und *uvaca*) wird es viel seltener verwendet als das Im-
perfect.“

HOLTZMANN (Grammatisches aus dem Mahābh. s. 27) har så
vida berigtigat detta WHITNEY's påstående, som han uttryck-
ligen betonar, att åtminstone i fornepiska språket det förra —
de perifrastiska bildningarne oberäknade — är lika vanligt som
det senare.

Min förut meddelade uppgift om perfektets allmännare
bruklighet grundar sig uteslutande på de statistiska undersök-
ningar, jag sjelf anställt öfver här nedan uppräknade episoder ur
Mahābharata:

1. <i>Nalopakhyanam.</i> (ed. Bopp. Berlin 1823).	
2. <i>Savitryupakhyanam.</i>	} (ed. Bopp. Berlin 1829).
3. <i>Draupadipramāthah.</i>	
4. <i>Arjunasamāgamah.</i>	

5. <i>Indralokagamanam.</i>	}	(ed. Bopp. Berlin 1868).
6. <i>Hidimbabadhah.</i>		
7. <i>Sundopasundopakhyanam.</i>		

Alla nu anförda afdelningar af detta den fornindiska epikens äldsta och viktigaste alster — med undantag af den i fjärde rummet upptagna, hvars ögenskenliga afvikelse från det normala förhållandet först längre fram kommer att tagas i betraktande i sammanhang med de egendomligheter i de båda temporas bruk, hvaraf densamma kan anses föranledd — förete visserligen sinsemellan en mer eller mindre betydlig divergens med afseende på deri förekommande praeteritalformers inbördes proportion, men uppvisa alla ett bestämdt öfverskott å perfektets sida.

Totalsumman af deri innehållna perfekta uppgår oafkortad till 562; med afdrag för de verb, hvilka — såsom *vac* och *drç* — sakna ett motsvarande imperfekt, reduceras antalet till 442.

Imperfekta äro inalles 397, med afdrag för de i perfektum obrukliga *paç*, *brū*, *bhas*, 273.

Dessa tal gifva en approximativ proportion af 7: 5; på 7 perfekta komma alltså i medeltal 5 imperfekta. Efter ömsesidigt afdrag af ofvan specificerade fall får man det obetydligt afvikande resultatet af 5: 3.

Den perifrastiska perfektbildningen är representerad i sammanlagdt 74 fall; äfven om man alltså med HOLTZMANN lemnar dessa helt och hållet utom räkningen, befinnes dock perfektens antal öfverskjuta imperfektens med ungefär ett hundratal (488: 397)¹⁾.

¹⁾ Vi bifoga här en detaljförteckning öfver de båda temporas numeriska förhållanden inom hvarje särskild episod.

1. *Nalopakhyānam* (983 çlokas) innehåller 258 perfekt af 85 olika verb, deraf 217 enkla och 41 perifrastiska; med afdrag för de 56 fall, som äro att hänföra till de endast i perfekt brukliga rötterna *drç* och *vac* samt det rent praesentiskt nyttjade perfektet *reda*, återstår en slutsumma af 202 fall.

Inom den klassiska periodens yngre utvecklingsskede, om hvars språkbruk jag företrädesvis vunnit erfarenhet ur prosastyckena i de en temligen sen tid tillhörande fabelverken *Pañcatantra* och *Hitopadeṣa*, äro båda de förut vanliga praeterita till största delen undanträngda och ersättas dels af de i finit användning allmänt förekommande praeteritala participierna, dels af det i berättande utsagor vida oftare brukliga praesens.

Så vidt öfver hufvud de deri temligen sparsamt förekommande fallen af perfekt och imperfekt, såsom varande spridda qvarlefvor

Imperfekten uppgå inalles till 226 af 61 verb; frånräknar man här likaledes de 74 fall, som komma på de blott i imperfekt förekommande rötterna *paç* och *brā*, uppgår hela antalet till 152.

Perfekten förhålla sig alltså numerärt till imperfekten $(202:152) = 4:3$.

2. *Savitryupakhyānam* (297 çlokas) upptager 80 perfekt af 36 särskilda verb, deraf 72 enkla och 8 perifrastiska; med afdrag för de 20, som tillhöra rötterna *āh*, *drç*, och *vac*, återstå 60.

Imperfekten belöpa sig till 45 af 24 olika verb, med uteslutande af de 11, som falla på *paç*, *brā* och *bhās*, till 34.

Den ömsesidiga proportionen är här sålunda något mindre än 2: 1.

3. *Drāupadīpramāthaḥ* (226 çlokas) omfattar 74 perfekt, 64 enkla och 10 perifrastiska, af 38 särskilda verb; med afdrag för de 19 fall, som fördela sig på rötterna *āh*, *drç*, *vac* och *vid*, får man en rest af 55.

Imperfekt förekomma inalles 47 af 25 olika verb; med afräknande af de former, som falla på ofta nämnda verb, återstå 32.

Det inbördes talförhållandet blifver här sålunda ungefär 5: 3.

4. *Indralokāgamanam* (165 çlokas) inrymmer 46 perfekt af 32 verb, deribland 7 perifrastiska; efter anställande af förut specificerade afdrag reduceras antalet till 36.

Imperfekten äro inalles 26 af 19 verb, med ofvan angifna undantag 14.

Perfekten äro här alltså till antalet betydligt öfvervägande och förhålla sig till imperfekten = 5: 2.

5. *Hidimbabadhaḥ* (168 çlokas) innehåller 44 perfekt af 27 verb, deribland endast 4 perifrastiska; det efter förut följda principer reducerade antalet uppgår till 34.

Imperfekten äro inalles 22 af 14 verb, efter vederbörligt afdrag 13.

Proportionen är här följaktligen ungefär densamma som i sist anförda episod, nemligen 5: 2.

6. *Sundopasundopakhyānam* (117 çlokas) upptager 60 perfekt af 28 verb, deribland endast 4 perifrastiska; efter anställd reduktion återstå 55.

Imperfekten utgöra tillsammans 31 af 19 verb, med öfligt afdrag 28.

Proportionssiffran är alltså äfven här skäligen hög = 2: 1.

af mestadels redan föräldrade uttrycksformer, kunna anses förtjena beaktande, röjer sig i deras numeriska förhållande ingen nämnvärd skiljaktighet i förhållande till det äldre klassiska språket. Frånräknar man å ömse sidor de jämförelsevis talrikt representerade former, som äro att hänföra till verb, hvilka antingen — såsom de båda hvarandra supplerande rötterna *drç* och *pac* — äro konstant inskränkta till ettdera tempus eller, såsom de särskilda verba dicendi, på alla tider förete en viss godtycklighet i valet mellan båda, kommer man till ungefär samma proportionssiffra som den ofvan angifna. En närmare utförd statistisk öfversigt öfver samtliga förhandenvarande fall kommer att upptagas i följande kapitel.

Ur ofvan meddelade statistiska resultat torde alltså framgå följande med hänsyn till de praeteritala temporas utvecklingshistoria beaktansvärda fakta:

att perfekt och imperfekt såsom samordnade uttryck för förfluten tid under den klassiska periodens olika skeden bevarat ungefär samma numeriska proportion till hvarandra;

att båda i ungefär lika utsträckning småningom undanträngts och lemnat rum för yngre vikariatsbildningar (participier, berättande praesens);

att sålunda ingenting berättigar till den förmodan, att ettdera tenderat att göra sig uteslutande gällande på det andras bekostnad.

Det ligger då å andra sidan nära till hands att antaga, att den parallela fortvaron af dessa båda praeteritala dubbelformer föranledts af en mellan dem successivt sig utbildande betydelseåtskilnad, att språket alltså i detta fall — för att begagna ett från PAUL ¹⁾ lånadt uttryck — positivt gjort sig det förhanden-

¹⁾ Jfr Principien der Spachgeschichte s. 210: „Neben dieser bloss negativen entlastung der sprache gibt es aber auch eine *positive* nutzbar-

varande öfverflödet till godo genom en, noggrannare differentiering af det likbetydande.

Närmaste fråga måste alltså blifva den, huruvida man med hänsyn till dessa båda temporas skilda ursprung, deras olika ställning inom verbalsystemet och andra dermed sammanhängande förhållanden kan finna någon ledning i och för utrönandet af deras olikartade semasiologiska karakter.

Såsom redan anmärkts, har hos perfektet den praeteritala betydelsen utvecklats sig ur den rent perfekтива. Ursprungligen uttryck för något från det närvarandes ståndpunkt fulländadt, har det småningom öfvergått till att beteckna ett i förhållande till den talandes egen tid förflutet, en gång för alla definitivt afslutadt faktum. Medan i förra fallet hufvudvigten i allmänhet fästes vid det resultat, som den fulländade handlingen efterlemnade, dess i det närvarande ögonblicket ännu bestående verkningar, bortser det praeteritala perfektet helt och hållet från denna synpunkt och hänför det deraf betecknade faktum till ett från det närvarande alldeles isolerat objektivet fjerran.

Begreppet af fulländning innebär i motsats till ännu fluktuerande utveckling ett tillstånd af en viss inre koncentration, en viss indifferens mot yttre accidenser. Såsom ursprungligen eignadt att beteckna fulländad handling användes ock perfektet i sin rent praeteritala funktion uteslutande att konstatera ett förflutet faktum utan angifvande af dess relation till andra inom samma tid fallande händelser, utan hänsyn till de särskilda utvecklingsmoment, hvori detsamma realiserat sig, eller den tid, som åtgått för dess förverkligande.

Perfektet är alltså det *absoluta* praeteritum, det temporalala

machung des luxus vermittelt einer *bedeutungsdifferenzierung* des gleichwertigen.“

uttrycket för en som isolerad, extensionslös enhet fattad akt ur det förflutna.

Vid bestämmandet af imperfektets semasiologiska karakter har man framför allt att fästa sig vid dess egenskap af praeterital beståndsdel i ett särskildt tempussystem, praesenssystemet.

Att de olika grupper, hvilka på grund af formell sammanhörighet innefattas under samma tempussystem, äfven med hänsyn till betydelsen nära sammanhänga med hvarandra, är en från flera håll bekräftad iakttagelse.

Jag har redan ofvan s. 9 uttalat den förmodan, att den för äldre sanskrit egendomliga betydelsen af aoristen ursprungligen varit inskränkt till vissa dithörande arter och först i följd af successiv öfverflyttning utsträckts äfven till de öfriga.

Att särskildt praeteritala formkomplexer stå i mycket nära betydelsegemenskap med motsvarande hufvudtempora, bevisas bland annat af den väsentligen olikartade temporala egendomlighet, som det med perfektstammen införlifvade augmenttempus, det s. k. plusqvamperfektet, i mån af motsvarande perfekts olika natur, företer inom olika språk, exempelvis grekiskan och latinet. Endast i det sistnämnda har det i öfverensstämmelse med det latinska perfektets fullt utbildade praeteritala karakter utvecklat sig till ett verkligt plusqvamperfekt, medan liknämnda tempus i grekiskan, hvars perfekt i sjelfva verket allenast är ett praesens för fulländad handling, ansluter sig dertill i egenskap af ett på liknande sätt modifieradt imperfekt.

Det sanskritiska praesens är nu, liksom motsvarande tempus i andra språk, på grund af sjelfva sin natur ett uttryck för durativ handling.

I och med detsamma som ett faktum förlägges inom det närvarandes gebit, måste det ock tänkas såsom sig utveck-

lande, såsom egande en viss utsträckning i tiden; endast inom ett tidsskede, hvilket i likhet med det förflutna i afslutadt, fullfärdigt skick föreligger i objektiv öfverskådlighet, är det öfver hufvud möjligt att fixera en enstaka, till sitt tidsinnehåll odelbar punkt.

Denna durativa grundkarakter bibehåller det sanskritiska praesens — såsom särskildt senare delen af detta arbete afser att närmare konstatera — äfven då det i följd af sin temporala obundenhet användes med hänsyftning på en redan förfluten tid. Det historiska praesens är i sanskrit i motsats till flera andra språk ett uteslutande durativt praeteritum, synonymt med grekiskt och latinskt imperfekt.

Särskildt anmärkningsvärda äro de fall, då ett dylikt praesens tillsammans med en augmentet ersättande temporalpartikel sådan som *pura* bildar ett praeteritalt uttryck, som med hänsyn till deri ingående formella beståndsdelar fullt motsvarar ett praesentiskt augmenttempus (3: imperfekt). Dermed funktionellt likartad är den allt ifrån Brähmanaperioden temligen allmänt förekommande konstruktionen af praeteritalt praesens med *sma*. I båda dessa förbindelser synes — af mig bekanta fall att döma — den durativa praesensbetydelsen vara genomgående bevarad ¹⁾, och särskildt den sistnämnda förekommer i den äldre prosaiska literaturen allmänt som uttryck för upprepad handling ²⁾.

Ofvan påpekade förhållanden torde i och för sig tillräckligt berättiga till det antagande, att äfven det af praesensstammen

¹⁾ De sex i RV. förekommande ställen (I: 169, 5; VI: 65, 4; VII: 56, 23; VII: 88, 5; VIII: 7, 21; X: 86, 10), der *pura* dels ensamt dels tillsammans med *sma* förbindes med praesens, innebära alla en bekräftelse af ofvan anförda iakttagelse. Jfr BRUGMANN, Ber. der phil.-hist. class. der sächs. Gesellsch. d. Wissenschaften 1883, s. 169 ff.

²⁾ Jfr DELBRÜCK Altindische Tempuslehre s. 129: „Das Präsens mit *sma* drückt dasjenige aus, was sich öfters, besonders was sich gewohnheitsmässig ereignet hat.“

bildade augmenttempus i sin mån delat denna för dess hufvudtempus egendomliga durativa betydelse, att alltså det sanskritiska imperfektet hufvudsakligen företett samma semasiologiska karakter som motsvarande tempus i de flesta andra indoeuropeiska språk.

Beträffande perfektets och imperfektets inbördes förhållande till hvarandra synes mig följande vara det antagligaste.

I äldsta tider var imperfektet som berättande tempus ensamt brukligt. Såsom en mera subjektiv utsagoform, såsom förutsättande en lifligare medverkan af den talandes såväl som åhörarens egen fantasi ¹⁾, torde det ock hafva varit vida mera lämpadt för en äldre tids naivare och omedelbarare åskådning än perfektet, det småningom utbildade beteckningssättet för en språklig kategori, hvilken först på ett högre stadium af objektivitet och reflexion öfver hufvud gör sig gällande.

Så länge imperfektet ensamt förekom i praeterital funktion, var tydligtvis en semasiologisk begränsning deraf både onödig och omöjlig. Först i och med det allmännare uppträdandet af en synonym samform inställde sig behovet af ömsesidig differentiering, hvilken hos imperfektet yttrade sig deri, att vissa hos detsamma immanenta betydelsenyanter genom sjelfva motsatsförhållandet tydligare och bestämdare utpreglades.

Slutligen anser jag, i motsats till DELBRÜCK, att betydelseåtskilnaden mellan ifrågavarande tempora långt ifrån att småningom försvinna tvärt om allt fullständigare utvecklat sig, och att sålunda det vediska språket, der perfektet ännu blott är det

¹⁾ Jfr DELBRÜCK anf. arb. s. 112: „Bei Anwendung des Imperfekts stellt man also im Unterschied vom Perfektum an den Hörer die Anforderung sich mit seiner Phantasie in den Verlauf der Erzählung zu versetzen.“

exceptionella uttrycket för förfluten tid, i enlighet dermed äfven företer de jämförelsevis flesta fallen af verklig eller blott skenbar betydelsekongruens dem emellan.

I omedelbart följande afdelning ämnar jag ur anförda textställen söka närmare bestyrka redan framställda antaganden. Skulle ock en fullt genomförd funktionell olikhet ej öfverallt låta sig konstatera, torde dock blotta påvisandet af dess förhandenvaro i några få säkra fall innebära en viss borgen för dess allmänna existens. Man har dessutom äfven att taga i betraktande den omständighet, att de episka texterna troligen äfven i språkligt hänseende underkastats en genomgående öfverarbetning, hvarvid måhända månget ålderdomligt, äfven för tempusskilnaden karakteristiskt drag gifvits till spillo.

III.

Den durativa grundbetydelse, som jag i det föregående på rent induktiv väg sökt vindicera åt imperfektet, kan i mån af sjelfva verbets och de detsamma modifierande bestämningarnas olika beskaffenhet antaga något olika nyanseringar. Den kan yttra sig dels som i egentlig mening *durativ*, vara uttryck för ett fortfarande tillstånd eller en oafbrutet fortgående handling; dels som *successiv*, betecknande en gradvis sig realiserande handling, ett småningom inträdande tillstånd; dels slutligen som *iterativ*, angifvande en i flera särskilda fall sig upprepande handling eller tillstånd.

1) Imperfektet betecknar ett fortvarande, till intensiteten oförändradt tillstånd eller sinnesstämning.

a) I denna användning förekommer imperfektet särdeles ofta af verb, som uttrycka olika modifikationerna af varande (*as*, *bhū*, *as*, *stha*, *vas*, *vrt*).

Så först och främst i de den egentliga berättelsen inledande satser, i hvilka de deri uppträdande personerna föreställas för läsaren.

Nal. I: 1 *asīd rājā nalo nāma vīrasenaśuto balī*
upapanno guṇāir iṣṭai rūpavān aṣvakovidah.
atiṣṭhan manujendrāṇām mūrdhni devapatir iva
uparyupari sarveṣām āditya iva tejasā.

„Der var en konung vid namn Nala, den väldige sonen af Vīrasena, begåfvad med utsökta dygder, skön och hästkunnig. Lik gudakonungen stod han främst bland menniskors furstar, upphöjd öfver alla, solen lik i glans.“

ibid. v. 5 *tathāivasiḍ vidarbheṣu bhīmo bhīmaparākramah*
ḡuraḡ sarvaguṇāir yuktaḡ prajākāmah sa cāprajāḡ.
sa prajārthe paraṁ yatnam akarot susamāhitaḡ.

„Likaså lefde i Vidarbha Bhīma, fruktansvärd i magt, en hjelte, begåfvad med alla dygder, önskande afkomma, men barnlös. Han lät sig ytterst angeläget vara att vinna en arfving.“

Sāv. I: 2 *asīn madreṣu dharmātmā rājā paramadhārmikah*
brahmanyac ca ḡaranyac ca satyasandho jiten-
driyah.

„Der var i Madra en rättsinnad och rättrådig, from och hjälpsam, ordhållig och lidelsefri konung.“

Sāv. II: 7 *asīc chālveṣu dharmātmā kṣatriyah pṛthivīpatiḡ*
dyumatsena iti khyātaḡ paḡcād andho babhūva ha

„I Çalva lefde en rättsinnad konung vid namn Dyumatsena; han blef sedermera blind.“

I liknande användning förekommer aorist af *bhū* i förbindelse med temporalpartikeln *pura*:

Sund. I: 2 *mahāsurasyānvavāye hiranyakaḡipoh pura*
nikumbho nāma dāityendras tejasvī balavān abhūt.

„I Hiranyakaḡipu's den väldige Asuran's ätt lefde fordom en mäktig och kraftfull furste vid namn Nikumbha.“

Nyttjadt som ren kopula förekommer imperfekt af samma verb:

Nal. I: 15 *nalaḥ ca naraḥārdūlo lokaḥsvapratimo bhuvī
kandarpa iva rūpeṇa mūrtimān abhavat svayam.*

„Nala, männens höfding, var ypperst bland menniskor på jorden, till gestalten en lefvande afbild af kärleksguden.“

Likaså Sund. III: 15, 16 *sā prayatnena mahatā nirmītā vicva-
karmaṇā*

*triṣu lokaṣu nārīnām rūpeṇāpratimā-
bhavat.*

*na tasyāḥ sūkṣmam apyasti yad gātre
rūpasampadā*

*niyuktā yatra vā drṣtir na sajjati di-
vāukasām.*

„Hon, som med så mycken ansträngning skapats af alldanaren, var framför alla qvinnor i de tre världarna ojemförlig i fägring; ty i följd af hennes gestalts fulländning fans ingen den minsta del af hennes kropp, hvarvid ej himlainvånarnes blick med välbehag fäste sig.“

Motsatsen mellan perfektet såsom uttryck för inträdande handling och imperfektet såsom beteckning för alltjemt bestående tillstånd framträder isynnerhet klart utpreglad i följande fall:

Nal. XVI: 35 *atha cedipater mātā rājñāḥ cāntahpurāt tadā
jagāma yatra sā bālā brāhmaṇena saha bhavati.*

„Derefter gick Cediheriskarens moder ur konungens frugemak dit, hvarest qvinnan befann sig med brāhmaṇen.“

Sund. IV: 10 *nadītīreṣu jātān sā karṇikārān pracinvantī
ṣanair jagāma taṁ deṣam yatrastān tāu ma-
hāsuraū.*

„Hopsamlande några på flodstränderna växande karṇikāra-örter gick hon långsamt till den trakt, der de mäktige Asurerna voro ¹⁾.“

Koordinerat med praeteritalt praesens förekommer ett dylikt imperfekt:

¹⁾ Jfr Nal. II: 26; IV: 22.

Sund. III: 23 prāṇmukho bhagavān *aste* dakṣiṇena māheṣ-
varah

devāḥ cāivottareṇāsan sarvatas tvṛṣayo 'bhavan.

„Vänd mot öster satt Viṣnu, mot söder Çiva, mot norr be-
funno sig de lägre gudarne, öfverallt voro gudomlige vise.“

Stundom är tiden för det med imperfekt betecknade
tillståndets varaktighet uttryckligen angifven genom särskildt be-
stämningsord.

Nal. VII: 1 evaṃ sa samayaṃ kṛtvā dvāpareṇa kaliḥ saha
ajagama tatas tatra yatra rājā sa nāiṣadhah.
sa nityam antaraprepsur niṣadheṣvarasac *ciram*
athāsya dvādaçe varṣe *dadarḥa* kalir antaram.

„Sedan Kali sålunda träffat aftal med Dvāpara, gick han
derefter dit, der konungen befann sig. Ständigt lurande
på tillfälle, bodde han länge i Niṣadha; slutligen i tolfte
året fann Kali tillfälle dertill.“

Nal. IX: 7 sa tayā vāhyataḥ sārddhan *trirātran* nāiṣadho
vasat

puṣkaras tu mahārāja *ghoṣayamasa* vāi pure.

„Tillsammans med henne tillbragte Nala tre nätter under
bar himmel; men Puṣkara lät kungöra i hela staden etc.

Nal. XXV: 29 ṛtuparṇe gate rājan nalo rājā viḥam pate
nagare kuṇḍine *kalan* natidīrgham ivavasat.

„Sedan Ṛtuparṇa gått, tillbragte konung Nala ej synnerligen
lång tid i staden Kuṇḍiṇa.“

Indral. III: 5 grhītastras tu kāunteyo bhrātṛṇ *sasmāra* paṇ-
ḍavaḥ

purāṇdaraniyogāc ca *pañcabdan* avasat sukhī.

„Sedan Panduättlingen erhållit vapnen, erinrade han sig
sina bröder; men på Indras befallning bodde han der för-
nöjd i fem år.“

Sāv. IV: 2, 3 tad vākyam nārādenoktām *vartate* hṛdi ni-
tyaḥ

cathurthe 'hani martavyam iti sañcintya bhā-
vinī

vratām trirātram uddiḥya *divaratram* *sthita-*
bharat.

„Detta Nārada's ord låg henne ständigt på hjertat, och i tanke, att döden förestod på fjerde dagen, förblef hon i och för uppfyllande af ett tredygnslöfte stående dag och natt.“

Sāv. I: 7 etena niyamenasid varṣaṇi daḡa caṣṭa ca

pūrṇe tvaṣṭādaḡe varṣe sāvitri tuṣṭim abhyagat.

„I denna botöfning framhårdade Sāvitri i många år; men i adertonde året erfor hon fägnad.“

Sund. I: 4 tāvekaniḡcayāu dāityāvekakāryārthasaṁgatāu

nirantaram avartetaṁ samaduḡkhasukhāvubhāu.

vinānyonyam na bhuṁjate vinānyonyam na gac-
chataḡ.

„Ens till sinnes, förenade i samma syften, lefde de båda Asurerna ständigt delande sorg och glädje; de åto tillsammans, de vandrade tillsammans.“

Nal. VII: 18 tadā tad abhavad dyūtam puṣkarasya nalasya ca
yudhiṣṭhira bahūn māsān puṇyaḡlokas tvaḡiyata.

„Derefter räckte detta spel mellan Puṣkara och Nala i många månader, och Nala blef derunder (alltjemt) besegrad“ ¹⁾.

En instruktiv vaxling mellan perfekt och imperfekt af samma verb förekommer:

Nal. XXIV: 49, 50 tatas tāu sahitāu rātriṁ kathayantāu
purātanam

vane vicaritaṁ sarvam āṣatur muditāu
nrpa.

grhe bhīmasya nrpateḡ parasparasukhāi-
ṣiṇāu

vasetaṁ hr̥ṣṭasaṁkalpāu vāidarbhī ca
nalaḡ ca ha.

¹⁾ Härmed jemföre man Nal. XXVI: 18 tataḡ prāvartata dyūtam puṣ-
karasya nalasya ca
ekapāṇena vireṇa nalena sa
parāḡjitaḡ

„Derefter fortgick spelet mellan Puṣkara och Nala; och i ett enda spel besegrades han af hjälten Nala.“

Synonymt med imperfektet användes deremot berättande praesens med sma:

Nal. VII: 9 āviṣṭaḡ kalinā dyūte ḡiyate sma nalas tadā

„Besatt af Kali blef då Nala alltjemt besegrad.“

„Derefter tillbragte de tillsammans natten (o: noctem degerunt), i det att de med glädje förtalde hela sin föregående irrfärd i skogen. I Bhīma's hus bodde de (o: habitabant), åstundande hvarandras lycka, glade till sinnes, Damayantī och Nala.“

b) Temligen allmänt förekommer imperfektet som uttryck för de psykiska tillstånd och stämningar, hvilka föranleda, ledsaga eller yttra sig i enstaka momentant fattade handlingar.

Som omskrifning för ett verbum affectuum användes mycket ofta någotdera af verben *as* eller *bhū* tillsammans med prae-dikativ.

Nal. XXII: 23 *evam uktasya keçinyā nalasya kurunandana hrdayam vyathitañ caśid ačrupūrṇe ca locane.*

„Under det att Nala sålunda tilltalades af Kecinī, var hans hjerta bedröfvadt och hans ögon fulla af tårar.“

Nal. X: 27 *dvidheva hrdayan tasya duḥkhitasyabhavat tadā doleva muhur ayati yati cāiva sabhām prati.*

„Tvehågse var då den bedröfvades hjerta; som en gunga gick han ömsom fram och tillbaka i rigtning mot kojan.“ (Jfr XIX: 3).

Nal. XII: 97 *sā dr̥ṣtvā mahad āçcaryam viśmitā hyabhavat tadā*

(ibid. 100) *damayantyanavadyāṅgī īvrasenanṛpasnuṣā dhyātvā ciram bhīmasutā damayantī çucismitā bhartṛçokaparā dīna vivarṇavadanābhavat sā gatvāthāparām bhūmim vāspasandigdhayā girā*

vilalapaçrupūrṇākṣī dr̥ṣtvāçokatarun tatah.

„Efter att hafva skådat det stora undret var den skönlemmade Damayantī förvånad; länge grubblande, var den ljuf-ligt leende Damayantī bekymrad för sin make, olycklig och blek; och sedan hon gått till en annan trakt, utbrast hon vid åsynen af ett Açokaträd i klagan, med rösten qväfd af gråt och ögonen fulla af tårar.

Nal. XVII: 31 *tadavasthān tu tām dr̥ṣtvā sarvam antahpu-ran tadā*

hahabhūtam ativasit bhr̥çāñ ca praruroda ha

„Vid åsynen af henne i dylik belägenhet var hela frugemaket försänkt i sorg och utbrast i ymniga tårar.“

Sāv. I: 28 yāuvanasthām tu tām dr̥stvā svām sutām deva-
rūpiṇīm

ayācyamānām ca varāir nṛpatir *duḥkhito* 'bhavat.

„Då konungen såg sin ungdomliga gudasköna dotter ännu (alltjemt) ej begärd till äkta, var han bedröfvad.“

Sāv. VII: 5 *ekāmatyaṁ* ca sarvasya janasyāsin nṛpam prati
sacakṣur vāpyacakṣur vā sa no rājā bhavatviti.

„Hos hela folket rådde *en* stämning mot konungen: seende eller blind vare han vår konung.“

Drāup. VIII: 32 hatēṣu teṣu vīresu sindhurājo jayadrathaḥ
vimucya kṛṣṇām *saṁtrastah palāyanamaṇa-*
bhavat.

„Sindhukonungen Jayadratha var, sedan dessa hjeltar blifvit fälda och han frigifvit Kṛṣṇā, förskräckt och betänkt på flykt“.

Sund. I: 33, 34 tatra tatra mahānādāir utkrūṣṭatalanāditaḥ
hr̥ṣṭam pramuditam sarvam dāityānām *abhavat*

puram

tāis tair viharāir bahubhir dāityānām kāma-

rūpiṇām

samāḥ saṁkrīdatām teṣām ahaḥ ekam

ivabhavat.

„Under höga jubelrop och handklappningar tedde sig hela Asurernas stad glad och upprymd; för de med mångfaldiga tidsfördrif sig förnöjande gestaltvexlande Asurerna voro åren som en enda dag.“

Af enkla verba sentiendi och affectuum förekommer imperfekt i följande exempel:

Nal. V: 10, 11 tataḥ saṅkīrtiyamāneṣu rājñān nāmasu bhārata
dadarça bhāimī puruṣān pañca tulyākṛtīn iha
tān samikṣya tataḥ sarvān nirviṣeṣākṛtīn iha
sandeḥād atha vāidarbhī *nabhyajānan* nalan
nṛpam.

„Derefter, då konungarnes namn uppropades, såg Damayanti fem män lika till gestalt; och då hon fann dem alla till

skapnaden omöjliga att skilja från hvarandra, kunde hon i sin tvekan ej igenkänna konung Nala.“

Nal. V: 15 sā viniṣcitya bahudhā vicārya ca punaḥ punaḥ
 ८araṇam prati devānām prāptakālam *amanyata*
 „Sedan hon länge öfvervägt och betänkt sig gång på gång,
 menade hon det vara tid att taga sin tillflykt till gudarne“.

Ind. I: 9, 10 tasmin rathe sthitam sūtam tāptam hemavibhū-
 ८itam

dr̥ṣtvā pārtho mahābāhur devam evānvatarkayat
 tathā tarkayatas tasya phālgunasyātha mātaliḥ
 sannataḥ praṇṛito bhūtvā vākyam arjunam abravīt.
 „Då den långarmade Arjuna såg den guldglänsande kör-
 svennen stående på vagnen, tänkte han på guden; och i
 det att Arjuna tänkte så, sade Mātali, stående ödmjukt
 nedböjd, följande ord till Arjuna.“

Nal. XVII: 3 sa vāi dyūte jito bhrātrā hr̥tarājyo mahīpatiḥ
 damayantyā gataḥ sārddhan na *prajñayata* karhicit.

„Denne herskare, af sin broder besegrad i spel och beröf-
 vad sitt rike, igenkändes, då han färdades tillsammans med
 Damayantī, ingenstädes“.

Nal. XII: 11, 12 *nābibhyat* sā nr̥pasutā bhāimī tatrātha kasyacit
 dāruṇām aṭavīm prāpya bhartṛvyasanapīḍitā
 vidarbhatanayā rājan *vilalapa* suduḥkhitā.

„Konungadottern fruktade der ej för någon; sedan Vi-
 darbhadottern hunnit fram till en fruktansvärd skog,
 klagade hon, bekymrad öfver sin makes missöde, den djupt
 bedröfvade“.

Drāup. VIII: 6, 7 ८aktitōmaranārācāir vīrabāhupracoditāiḥ
 kīryāmāṇo 'pi bahubhir na *sma* bhīmo *vya-*
kampata

gajam tu sagajāroham padātinīṇ ca caturdaṣa
jaghana gadayā bhīmaḥ sāindhavadhvajinī-
 mukhe.

„Fastän öfverhöljd af många ur hjeltarnes armar slungade
 spjut, påkar och pilar, bäfvade Bhīma ej utan fällde med
 sin klubba en elefant med dess förare och fjorton fotsoldater
 i fronten af Sindhuättlingarnes banérförare“.

Nal. XIX: 3 evam uktasya kāunteya tena rājñā nalasya ha
vyadīryata mano dukkhāt pradadhyāu ca mahā-
 manāḥ.

„Då Nala så tilltalats af konungen, sönderslets hans hjerta af sorg, och den högsinte tänkte.“

Indr. II: 26 smayan iva guḍākeṣāṃ prekṣamāṇaḥ sahasradṛk
 harṣeṇotphullanayano na cātṛsyata vṛtrahā.

„Småleende med af glädje vidt uppspärrade ögon, tröttnade den tusenögde Indra ej att betrakta Arjuna.“

Indr. III: 8, 9 sa tena saha saṃgamyā reme pārtho nirāmayah
 gītavādītranṭyāni bhūya evādideṣa ha
 tathāpi nalabhge charma tarasvī dyūtakāritam.

„Tillsamman med honom vistades han fri från all nöd och lärde sig sång, spel och dans. Dock fann han (derunder) ingen ro, hastande till vägs för spelets skull.“

Sāv. III: 1 atha kanyāpradānāya vāivāhikam acintayat
samānīnye ca tat sarvam bhāṇḍam vāivāhikam
 nrpaḥ:

„Då var konungen betänkt på sin dotters förmälning och sammanförde allt det bohag, som erfordrades därför.“

Indr. V: 59 evam uktas tu ṣakreṇa phālgunah paravīrahā
 mudāṃ paramikām lebhe na ca ṣāpam vyacintayat.

„Så tilltalad af Indra, erfor den fiender nedläggande Arjuna den högsta glädje och tänkte ej mera på förbannelsen.“

Omvoxlande med ett till betydelsen likställdt praesens före-
 kommer ett dylikt imperfekt:

Nal. XIII: 35—37 athāparedyuh samprāpte hataṣṭajanās tadā
 deṣāt tasmād viṇiṣkramya ṣocante vāiṣaṇ
 kṛtam

bhrātaram pitaram putram sakhāyāṃ ca na-
 rādhipa.

aṣocat tatra vāidarbhī kin nu me duṣkṛtāṃ
 kṛtam.

„Följande dag begreto de ännu qvarlevande, framkomna från denna trakt, det skedda manfallet, en broder, fader, son eller vän. Der klagade Damayantī: Hvad ondt har jag då gjort?“

c) Äfven af andra verb än de ofvan anförda förekommer imperfekt i liknande användning, hvarvid tiden för utsträckningen liksom i föregående fall antingen kan vara bestämdt angifven eller icke.

Tidsbestämningen innehålles i nedanstående exempel i en participialkonstruktion:

Nal. XXIV: 15 damayantyā bruvantyās tu sarvam etad arindama
çokajam vāri netrābhyām asukham *prāsra vad*
bahu

„Under det att Damayanti yttrade allt detta, framströmmade ymnigt en af sorg alstrad bitter gråt ur hennes ögon.“

Sāv. IV: 8, 9 evam uktvā dyumatseno *virarama* mahāmānāḥ
tiṣṭhantī cāpi sāvitṛī kṣāṭhabhūteva *lakṣyate*,
çvo bhūte bhartṛmaraṇe sāvitṛyā bharatarṣabha
duḥkhānvitāyās tiṣṭhantyaḥ sā rātrir *vyatyavar-*
tata.

„Efter att ha talat så, tystnade den högsinte Dyumatsena, och Sāvitṛī syntes som en orörlig stod. Under det att hon stod der, uppfylld af sorg öfver sin makes dagen derpå stundande död, förflöt natten.“

Draup. VIII: 59 ityucyamānāḥ pārthena sāindhavo na *nya-*
vartata.

„Under det att Sindhuättlingen sålunda tilltalades af Arjuna, vände han sig ej om.“

Om den bestående följden af en föregående momentant fattad handling förekommer imperfekt:

Nal. XVII: 10, 11 tac chrutvā vacanan tasya sudevasya viçām
pate
sunandā *çodhayamāsa* piplupracchādanam
malam.
sa malenāpakṛṣṭena piplus tasyā *vyarocata*
damayantyās tadā vyabhre nabhasīva niçā-
karaḥ.

„Efter att hafva hört detta Sudeva's ord aftvådde Sunanda den födelsemärket höljande orenligheten; efter aflägsnandet

deraf framlyste födelsemärket liksom månen på molnfri himmel.“

Nal. II: 10, 12 *çrutvā tu pārthivāḥ sarve damayantyāḥ svayamvaram*
abhiyagmus tato bhīmaṁ rājāno bhīmaçāsanāt.
teṣāṁ bhīmo mahabāhuh pārthivānām mahāt-
manām
yathārham akarot pūjān te 'vasaṁs tatra pū-
jitāḥ.

„Sedan alla konungar hört omtalas Damayantī's brudgumsval, begåfvo de sig till Bhīma på hans egen inbjudning; och den långarmade Bhīma visade dessa furstar tillbörlig utmärkelse, och de bodde der ärade.“

d) Såsom uttryck för durativ tidsart förekommer imperfekt ganska ofta i sådana i den egentliga berättelsen inströdda skildringar, hvari en enstaka situation ur det förflutna liksom ryckes åhöraren närmare och i lifligt utmålande drag ställes fram för hans åskådning. I denna användning omvexlar imperfektet med praeteritalt praesens, hvilket ofta är dermed samordnadt.

Nal. I: 11, 12 *atha tām vayasi prāpte dāsīnām samalanākṛtām*
çatām çatām sakhīnāṁ ca paryupāsac chaçīm iva.
tatra sma rājate bhāimī sarvābharanabhūṣitā
sakhīmādhye 'navadyāngī vidyut sāudāminī yathā.

„Då hon hunnit mogen ålder, sutto smyckade slafvinnor kring henne i hundratal; i väninnornas midt strålade den med alla slags smycken utstyrda Damayantī liksom ljungelden.“

Nal. XIII: 16, 18 *ārāvāḥ sumahāṇç cāsīt trāilokyabhayakā-*
rakaḥ
eṣo 'gnir utthitāḥ kaṣṭas trāyadhvan dhā-
vatādhunā
evam evābhibhāṣanto vidravanti bhayāt tadā.

„Der rådde ett väldigt larm, som kom de tre verldarne att bäfva: en fruktansvärd brand har uppstått; skynden, rädden eder! Så ropande sprungo de då åtskils af fruktan.“

Sav. III: 19, 21 *paricārāir gunāiḥ cāiva praçrayeṇa damena*
ca
sarvakāmakriyābhiḥ ca sarveṣāṃ tuṣṭim
avahat
tathāiva priyavādena nāipunyaṇa çamena ca
rahaç cāivopacāreṇa bhartāraṃ paryatoṣa-
yat.

„Genom tjänster, dygder, anspråkslöshet, sjelfbeherskning och kärleksbevis ställde hon alla tillfreds; likaså hugnade hon sin make med vänligt tilltal, klokhet och lugn samt förstulen tjänstaktighet.“

Omyxlande med omskrifvande durativt uttryck (*stha* med gerundium) förekomma situationsskildrande imperfekt:

Dräup. VIII: 29—31 *sāditāḥ pratyadrçyanta bahavaḥ savya-*
sācinā
sapatākāç ca mātāṅgāḥ sadhvajāç ca
mahārathāḥ.
pracchādya prthivīm tasthuḥ sarvaṃ
āyodhanam prati
çarirānyaçiraskāni videhāni çirānsi ca.
çvagrḍhrakāṅkakākolaçyenagomāyuvā-
yasāḥ
atrypaṅs tatra viraṇām hatānām mān-
saçonitāiḥ.

„Fällda af Arjuna syntes der många vimpelbärande elefanter och banérförande hjeltar; under hela striden höljde hufvudlösa kroppar och från bålen skilda hufvuden marken; hundar, gamar, hägrar, korpar, falkar, schakaler och kråkor mättade sig der af slagna hjeltars blod.“

I flera af förut anförda exempel ha vi redan träffat enstaka fall af med imperfekt likbetydande, dermed koordineradt praeteritalt praesens.

Vi bifoga här ytterligare några textställen af liknande slag.

Nal. II: 4 na çayyāsanabhogeṣu ratiṃ vindati karhicit
na naktan na divā çete hā heti rudatī punaḥ.

„Hon fann aldrig behag i hvila, stillasittande eller kroppslig förplägning; hon sof ej natt eller dag, jemt och ständigt veklagande.“

Nal. X: 8 *suptāyān damayantyān tu nalo rājā viçām pate
çokonmathitacittātmā na sma çete yathā purā.*

Under det att Damayantī sof, hvilade konung Nala, i sitt sinne djupt upprörd af sorg, ej såsom tillförene.“

Sund. II: 19 *rājarsibhir adṛçyadbhir ṛsibhiç ca mahāsurāu
ubbāu viniçcayam kṛtvā vikurvāte vadhāisinau.*

„Sedan de konungslige vise och siarne försvunnit, fortforo de båda mordlystne Asurerna efter hållen öfverläggning att öfva förödelse.“

Nal. X: 13 *sa viniçcitya bahudhā vicārya ca punaḥ punaḥ
utsargam manyate çreyo damayantyā narā-
dhipaḥ.*

„Sedan konungen på mångfaldigt sätt öfvertänkt och öfverlagt gång på gång, ansåg han det vara bättre att öfvergifva Damayantī.

Nal. XI: 22 *sā grasyamānā grāheṇa çokena ca pariplutā
nātmānam çocati tathā yathā çocati nāiṣadham.*

„Under det att hon uppfylld af sorg fattades af ormen, begret hon ej sig sjelf så mycket som Nala.“

Sāv. III: 23 *sāvitrīyā glāyamānāyās tiṣṭhantīyāç ca divāniçam
nāradena yad uktaṁ tad vakyam manasi var-
tate.*

„Under det att Sāvitrī stod der utmattad dag och natt, låg henne Nārada's ord om hjertat.“

Arj. X: 37, 38 *rathamārgān vicitrāns te vicaranto mahā-
balāḥ*

*pratyaḍṛçyanta saṅgrāme çataço 'tha saha-
sraçaḥ*

vicitramukutāpīdā vicitrakavacadhvajāḥ

*vicitrābharaṇāç cāivam nandayantīva me
manāḥ.*

„Farande omkring på skilda banor syntes de bålstore hundrafaldt och tusenfaldt i striden; prydda med brokiga diadem och kransar, med brokiga pansar, vimplar och drägter förnöjde de mitt sinne.“

Nal. V: 5, 6 tatra *sma* *pīnā dr̥ṣyante* *bāhavah* *parigho-*
pamāḥ

ākāravantaḥ *suçlakṣnāḥ* *pañcaçīrsā* *ivoragāḥ*
sukeçāntāni *cārūni* *sunāsākṣibhruvāni* *ca*
mukhāni *rājñām çobhante* *nakṣatrāni* *yatha* *divi.*

„Der syntes fylliga, klubblika, välbildade, mjuka armar liksom femhöfdade ormar, och konungarnes fagerlockiga med vacker näsa, ögon och ögonbryn utrustade anleten lyste som stjernor på himlen“.

Arj. VI: 2—6 *urmayaç* *cātra dr̥ṣyante* *calanta* *iva* *parvatāḥ*
makarāç *cātra dr̥ṣyante* *jale* *magnā* *ivādrayaḥ*
çāṅkhānām *ca* *sahasrāni* *magnānyapsu* *saman-*
tataḥ

dr̥ṣyante sma *yathā* *rātrāu* *tārās* *tanvabhra-*
sainvrtāḥ

tathā *sahasraças* *tatra* *ratnasāṅghāḥ* *plavan-*
tyuta.

vāyuç *ca ghūrṇate* *bhīmas* *tad* *adbhutam*
ivābhavat.

„Der syntes vågor, lika vandrande berg, och jättefiskar, lika i hafvet simmande block; och tusentals musslor, öfverallt nedsänkta i hafvet, syntes der liksom i lätta moln höljda stjernor nattetid. Likaså simmade der i tusenvis högar af perlor, och en förskräcklig vind hven, det var som ett under.“

Arj. VII: 23, 27 *gāṇḍivād* *dhi* *tataḥ* *sāṅkhye* *yathā* *bhrama-*
rapaṅktayaḥ

niṣpatanti *mahāvānās* *tan* *mātalir* *apūjayat.*
teṣām *chinnāni* *gātrāni* *visrjanti sma* *çoni-*
tam

prāvṛṣivābhivr̥ṣṭāni *çṛṅgānyatha* *dharābhṛ-*
tām.

„Från Gāṇḍīva flögo väldiga pilar i striden liksom bisvärmar, deråt förlänade Mātali ära. De deraf genomborrade lemmanne dröpo af blod liksom bergens regnhöljda toppar under regntiden.“

I sist anförda tvenne fall är sträfvandet att för åskådningen tydligt fixera ifrågavarande situation märkbart redan i valet af

de ur allmänna erfarenheten hemtade bilder, hvarigenom berättaren söker komma den individuella inbillningskraften till hjälp.

2) I motsats till perfektet, som blott och bart konstaterar ett förflutet faktum utan hänsyn till sättet för dess förverkligande, kan den hos imperfektet immanenta durativa grundbetydelsen stundom antaga modifikationen af successivt inträdande, småningom sig utvecklande handling eller tillstånd.

Stundom är den gradvis skeende effektueringen genom särskilda språkliga medel bestämdt framhållen.

Särdeles instruktivt för iakttagande af betydelseåtskilnaden mellan perfekt och imperfekt är följande textställe:

Säv. I: 36, 37 sā hāimam ratham āsthāya sthaviṛaiḥ saci-
vāir vṛtā
tapovanāni ramyāṇi rājarṣiṇām jagama ha
mānyānām tatra vṛddhānām kṛtvā pādābhi-
vādanam
vanāni kramaças tāni sarvāṇyevabhyagacchata.

„Bestigande en gyllne vagn, omgifven af åldriga följeslagare, besökte hon de kunglige vises täcka botgörarlundar. Sedan hon der med knäfall helsat de vördnadsvärde gamle, besökte hon efter hand alla lundarna.“

Oftast är denna speciella betydelse påvislig i verb, som beteckna olika arter af blifvande (*bhū*, *jan*, *vṛdh*).

Dräup. VII: 1 tato ghoratarah çabdo vane samabhavat tadā
bhīmasenārjunāu dr̥ṣṭvā kṣatriyāṇām amar-
ṣiṇām.

„Derefter uppstod i skogen ett allt förskräckligare larm af de vid åsynen af Bhīmasena och Arjuna uppbragta krigarne.“

Dräup. VIII: 2, 3 tato ghoratarah çabdo raṇe samabhavat
tadā
bhīmārjunayamān dr̥ṣṭvā sāinyānām sa-
yudhiṣṭhirān
çivisāuvīrasindhūnām viṣādaç cāpyajayata
tān dr̥ṣṭvā puruṣavyāghrān vyāghrān iva
balotkātān.

„Derefter uppstod då i striden ett allt förskräckligare larm af krigarne vid åsynen af Bhīma, Arjuna och Sama jemte Yudhiṣṭhira, och nedslagenhet uppstod hos invånarne från Çivi, Sauvīra och Sindhu vid anblicken af dessa hjeltar, rasande som tigrar.“

Hidimb. I: 17 ghorā samabhavat sandhyā dāruṇā mṛgapak-
ṣiṇaḥ

aprakāṣā diṣaḥ sarvā vātāir aśan anārtavāḥ.

„En hemsk skymning inträdde (småningom), fruktansvärd för vilddjur och foglar; i följd af otidsenliga vindar voro alla ängder mörka.“

Sund. III: 27 mahendrasyāpi netrāṇām prṣṭhataḥ pārṣvato`
grataḥ

raktāntāṇām viçālāṇām sahasraṁ sarvato `bha-
rat.

„Indra erhöill öfverallt, baktill, på sidan och framtill ett tusental af rödkantade, stora ögon“.

Hidimb. I: 13 gacchataḥ tasya vegena tārksamārutaranḥasaḥ
bhīmasya pāṇḍuputrāṇām mūrcheva sama-
jayata.

„I den mån han skyndsamt framgick med Garuḍa's och vindgudarnes hastighet, inställde sig bedöfning hos Bhīma och Pāṇḍusönerna.“

Sāv. I: 22 sā vighrahavatīva çrīr vyavarddhata nṛpātmaajā
kālena cāpi sā kanyā yāuvanasthā babhūva ha.

„Skön som Lakṣmī växte furstedottern (småningom) till, och med tiden vardt hon en ungdomligt blomstrande tärna“.

Här angifver perfektet resultatet af den medelst imperfektet betecknade successiva utvecklingen.

Nal. I: 17 tayoḥ adṛṣṭakāmo `bhūt çṛṇvatoḥ satataṁ guṇān
anyonyam prati kāunteya sa vyavarddhata hr̥cchayaḥ.

„Hos dem uppstod, innan de ännu sett hvarandra, kärlek; då de ständigt hörde hvarandras företräden prisas, tillväxte deras ömsesidiga tillgifvenhet.“

Aoristen *abhūt* måste väl här anses semasiologiskt likställd med ett imperfekt. I enkelt konstaterande utsaga förekommer deremot perfekt;

Nal. III: 14 tasya dr̥stvāiva vavṛdhe kāmas tāñ cāruhāsinīm
satyañ cikīrṣamāṇas tu dhārayāmāsa hṛechayam.

„Sedan han sett henne den ljuft leende. tillväxte hans kärlek. men emedan han önskade uppfylla sitt löfte, betvang han sin böjelse“.

Såsom samordnade uttryck för småningom inträdande tillstånd förekomma vid sidan af hvarandra imperfekt och med temporalpartikeln *sma* förbundet perfekt.

Sāv. V: 2 tasya pāṭayataḥ kāṣṭhañ svedo vāi samajayata
vyāyāmena ca tena *sma* jajñe çirasi vedanā.

„Under det att han högg ved, inställde sig (småningom) svettning; och i följd af den deraf framkallade mattigheten uppkom hufvudvärk.“

På flera särskilda ställen förekommer imperfektet *antara-dhiyata* betecknande ett gradvis skeende försvinnande.

Nal. XIV: 26 evan nalañ ca sandiçya vāso dattvā ca kaū-
rava

nāgarājas tato rājanis tatrāivāntāradhiyata.

„Sedan ormkonungen sålunda underrättat Nala och gifvit honom klädnaden, försvann han.“

Likaså Nala XIV: 12; Arj. III: 41, 56; IV: 31.

I samma funktion användes likaledes praeteritalt praesens med eller utan temporalpartikeln *sma*.

Arj. X: 22 vyamohayañ ca tāñ sarvāñ rathamārgāiç cañ-
raṇe

te 'nyonyam abhisammūdhāḥ pātayanti *sma* dā-
navāḥ.

„Allt efter som jag längs vaguspåren for framåt i striden, bedöfvade jag dem alla; och bedöfvade fällde Dānaverna hvarandra.“

Arj. III: 35 tataḥ prajvalitair vāṇair sarvataḥ so 'paciyata
upaciyamāno mayā mahāstreṇa vyavarddhata.

„Från alla håll höljdes det (o: vidundret) af flammande pilar; och i samma mån som det öfvertäcktes af skott från min väldiga båge, växte det till“.

Ur denna art af imperfektets bruk skulle jag slutligen vilja förklara den hos vissa verba dicendi förhärskande egendomligheten att företrädesvis eller också uteslutande förekomma i imperfekt. Talandets akt synes nemligen — särskildt der de sagda orden efteråt i sitt sammanhang anföras — för den språkliga uppfattningen te sig ej såsom en sluten tidsenhet utan fastmera såsom en kombination af på hvarandra följande utsagomömenter.

Som bekant, äro *brū* och *bhas* ensamt brukliga i praesenssystemet. Af andra verba dicendi förekommer ömsom perfekt, ömsom imperfekt, allt efter som handlingen antingen blott och bart konstateras eller ock framställes såsom efter hand sig utvecklande.

Man jemföre t. ex. följande textställen:

Nal. XXIV: 47 tataḥ sarvaṁ yathāvṛttan damayantyā nalaśya ca
bhīmāyākathayat prītyā vāidarbhya jananī
nrpa.

„Derefter omtalade Damayanti's moder med glädje för Bhīma hela Damayanti's och Nala's föregående öde.“

Deremot Nal. XVI: 33 tato rudantīn tām dṛṣtvā sunandā ṣokakarṣītām
sudevena sabhāikānte kathayantīn ca bhārata
janitryāḥ kathayāmāsa sāirandhrī rudite
bhṛṣam.

„Då derefter Sunandā sett henne gråtande, utmerglad af sorg, lönligen samtala med Sudeva, sade hon till sin moder: daglönerskan gråter öfvermåttan.“

Nal. IV: 23 dṛṣtvā cāinan tato pṛcchan vṛttāntaṁ sarvaṁ
eva tam.

„Sedan de sett honom, frågade de honom om hela förloppet“.

Likaså Nal. XVI: 31 abhiññāya sudevan tan damayanti yudhiṣṭhira
paryapṛcchata tām sarvān krameṇa suhrdaḥ
svakān.

„Sedan Damayantī igenkänd Sudeva, frågade hon honom efter sina vänner, den ene efter den andre.“

Deremot Nal. XVI: 36 tataḥ sudevam ānāyya rājamātā viçām pate
papraccha bhāryā kasyeyam sūtā vā kasya
bhāvinī.

„Sedan konungens moder låtit hemta Sudeva, frågade hon: Hvems maka eller dotter är hon, den herliga?“

I imperfekt förekommer gemenligen *veday*, angifvande en småningom fortskridande berättelse.

Sund. III: 8 *nyavedayaṁs* tataḥ sarvam akhileṇa pitāmahaṁ.
 „De omtalade derefter allt sammans för allfader“.

Nal. XXII: 31 tataḥ sā keçinī gatvā damayantyāi *nyave-*
dayat

tat sarvaṁ kathitaṁ cāiva vikāraṁ cāiva ta-
 sya tam.

„Derefter gick Kecinī åstad och omtalade för Damayantī allt hvad han sagt och hans häftiga sinnesrörelse.“

Jfr Nal. I: 32; VIII: 21; XXIII: 7; Indr. V: 53.

3) Nära beslätad med ofvan anförda betydelsearter är den *iterativa*, då den medelst imperfekt betecknade handlingens extensitet röjer sig i flera eller färre fall af likartad upprepning; de af längre eller kortare mellanrum åtskilda yttringarna af samma akt tänkas dervid sammanfattade under en enda tidsenhet.

Den *iterativa* bestämningen innehålles stundom i en universell relativsats:

Sund. III: 29 tathā devanikāyānām maharṣiṇām ca sarvaçaḥ
 mukhāni *cabhyavartanta* yena yātā tilottamā.

„Hvar helst Tilottamā framgick, rigtades gudaskarornas, och de höge vises blickar ditåt.“

Sund. III: 12, 13 nirmame yoṣitaṁ divyām cintayitvā punaḥ
 punaḥ
 triṣu lokeṣu yat kinçit bhūtaṁ sthāvarajaṅ-
 gamaṁ

samānayaḍ darçanīyaṁ tat tad atra sa viçvakṛt
 koṭiçaḥ cāiva ratnāni tasyā gātre *nyaveçayat.*

„Efter att ha öfverlagt gång på gång skapade alldanaren en himmelsk qvinna; hvad skönt som fans i de trenne världarna lefvande, orörligt och med rörelse begåfvadt, det sammanförde han hos henne och infogade i hennes kropp ädelstenar i otalig mängd“ ¹⁾.

I andra fall betecknas upprepningen medelst iterativt adverbial:

Indr. II: 25 *muhur muhur* hi vajradharo bāhū *casphotayac*
chanāih.

„Gång på gång smekte viggbäraren sakta hans armar.“

Hidimb. IV: 49 tatas tasyāmbudābhasya bhīmo roṣāt tu
rakṣasah
utkṣipyābhramayad dehaṁ tūrṇaṁ *ṣaṭaḡuṇa-*
dhikam.

„I vredesmod upplyftande den molnlike jättens kropp, skakade Bhīma densamma häftigt öfver hundra gånger“.

Sāv. VII: 2 tad eva sarvaṁ sāvitryā mahābhāgyam mahar-
sayah
dyumatsenāya *nātrpyan kathayantaḥ punaḥ*
punaḥ.

„De höge vise tröttnade ej att för Dyumatsena gång på gång omtala Sāvitri's hela lycksalighet.“

Sund. I: 32 pīyatām gīyatām ceti ṣabda *asid gṛhe gṛhe*.

„Drickom, sjungom, så ljöd det i hvarje hus.“

I näst följande exempel är samma verb använt dels i perfekt till betecknande af en gång skedd handling, dels i imperfekt till angifvande af flera upprepade fall.

Indr. V: 52, 53 tato 'rjunas tvaramāṇaḥ citrasenasya mandiraṁ
saṁprāpya rajanīṛttaṁ tad urvaḡyā yathātathaṁ

¹⁾ I sjelfva den universella relativsatsen förekommer stundom ett till betydelsen likartadt praesens:

Sund. II: 13 yajñāir yajanti ye kecid yājayanti ca ye dvijāḥ
tān sarvān prasabhaṁ hatvā balināu jagmatuḥ tataḥ.

„Alla de prester, som offrade offer eller uppmanade dertill, dem dödade de väldige och drogo derefter sina färde.“

Nal. V: 37 agnir ātmabhavam prādād yatra vāṇchati nāiṣadhaḥ.

„Agni förlänade honom sin egen närvaro, när helst han önskade det“.

*vivedayāmāsa tadā citrasenasya pāṇḍavaḥ
tatra sarvaṁ yathāvṛttaṁ cāpaṁ cāiva punaḥ
punaḥ*

nyavedayac ca cakrasya citraseno' pi sarvaçaḥ.
„Sedan Paṇḍuättlingen Arjuna skyndsamt nått Citrasena's
boning, omtalade han för honom hela Urvaçi's nattliga äf-
ventyr; dervid omtalade Citrasena fullständigt gång på gång
hela förloppet och förbannelsen för Çakra.“

Den inbördes frändskapen mellan iterativt imperfekt och
praeteritalt använt iterativt praesens framträder tydligt dels i
de fall, der beggadera utan märkbar åtskilnad i betydelsen pa-
rallelt förekomma i alldeles likartade förbindelser, dels der de
såsom väsentligen equivalenta uttrycksformer för upprepad hand-
ling äro ställda omedelbart vid sidan af hvarandra.

Nal. XI: 13, 14 *tataḥ sâ tīvraçokārtā pradīpteva ca manyunā
itaç cetaç ca rudatî paryadhavata duḥkhitā.
muhur utpatate bālā muhuh pātati vihvalā
muhur aliyate bhītā muhuh kroçati roditi.*

„Derefter irrade hon omkring hit och dit tärdf af bitter
sorg, liksom lågande af ångest, gråtande och bedröfvad.
Än ilade hon framåt, än föll hon förintad ned, än förla-
mades hon af fruktan, än klagade hon och gret.“

Ett stycke längre fram i samma sång heter det i nästan
alldeles samma ordalag:

Nal. XI: 19 *hā hā rājan iti muhur itaç cetaç ca dhavati.*
„Hör, hör, o konung, så utropande ilade hon gång på gång
hit och dit.“

I dessa båda exempel äro sålunda imperfektet *paryadhavata*
och praesens *dhavati* semasiologiskt fullt likställda.

I skildringen af en tidtals upprepad vexling mellan olika
atmosferiska företeelser förekommer ömsom imperfekt, ömsom
praesens:

Arj. VIII: 28 *punaḥ prakāçam abhavat tamasā grasyate punaḥ
bhavatyadarçano lokah punar apsu nimajjati.*

„Än var det ljus, än uppslukades det af mörker; än var världen osynlig, än sänktes hon i vågorna.“

Berättande praesens ensamt förekommer i liknande användning:

Arj. X: 26, 27 tat puram khacaram divyam kāmagam sūrya-saprabham

daiteyair varadānena dhāryate sma yathāsukham.
antarbhūmāu nipatati punar ūrdhvam prati-
sthate

punas tiryak prayatyāṣu punar apsu nimajjati.

„Denna i luften sväfvande, himmelska, efter önskan rörliga, solglans egande stad upprätthölls genom välsignelsens magt af Diti-sönerna efter behag. Än sjönk hon i jordens inre, än steg hon mot höjden, än hvälfde hon sig snabbt, än sjönk hon i vågorna.“

Nal. X: 26 gatvā gatvā nalo rājā punar eti sabhām muhuh
ākṛṣyamāṇaḥ kalinā sāuhṛdenāvakṛṣyate.

„Gång på gång aflägsnande sig, gick konung Nala gång på gång tillbaka till kojan; dragen bort derifrån af Kali, drogs han dit tillbaka af sin kärlek.“

Vi ha i det föregående anført åtskilliga exempel på de sinsemellan något afvikande semasiologiska underarter, hvori imperfektets durativa grundbetydelse på ett eller annat sätt röjer sig. Det har dervid ansetts nödigt att upptaga samtliga förekommande fall; flera af dem äro visserligen så likartade, att de knappast behöft nämnas vid sidan af hvarandra; men då det gäller att fästa uppmärksamheten på ett hittills obeaktadt förhållande, torde bevisställes mängd ej mindre än den deri framträdande rikare nyanseringen af en antagen grundbetydelse kunna anses innebära en bekräftelse på de framställda iakttagelsernas rigtighet.

Öfvan meddelade rön jäfvas ingalunda deraf, att man i berättande utsagor om förflutna händelser, som en längre tid fortvarat eller oftare upprepat sig, stundom finner perfekt i skenbart

durativ eller iterativ betydelse. Den synpunkt, hvarifrån de angifna fakta af berättaren betraktas, är helt olika, allteftersom perfekt eller imperfekt kommer till användning ¹⁾. I förra fallet relateras sjelfva faktum med uteslutande hänsyn till dess tillstånd af definitiv fulländning i förhållande till berättarens egen tid; i senare fallet fattas det i sin inom en viss förfluten tid fortgående utveckling; eventuellt förekommande adverbiala uttryck för duration och iteration äro i förra fallet endast tillfälliga bestämningar, i senare yttre förstärkande manifestationer af en i sjelfva verbalformen inneboende betydelsemodifikation.

Af hithörande ej synnerligen talrikt förekommande fall anföra vi endast följande:

Dräup. I: 3 pāṇḍavā mṛgayāçīlāç carantas tan mahad vanam
vijahrur indrapratimāḥ kañcit kālam arindama.

„De jagtälskande, indralika Panduättlingarne fröjdade sig en stund, under det att de genomvandrade den stora skogen.“

Nal. V: 48 evaṁ sa yajamānaç ca viharāṇç ca narādhipaḥ
rarakṣa vasusampūrṇām vasudhām vasudhā-
dhipaḥ.

„Under det att konungen sålunda offrade och lustvandrade, beherskade han som jordhershare den skattfyllda jorden.“

Såsom uttryck för en småningom förverkligad handling användes perfekt:

Sāv. I: 38 evaṁ tīrtheṣu sarveṣu dhanotsargaṁ nṛpātmaajā
kurvatī dvijamukhyānām taṁ taṁ deçam jagāma
ha.

„Under det att furstedottern sålunda på alla vallfartsorter öfvade försakelse, besökte hon de förnämste brahmanernas boningar, den ena efter den andra.“

¹⁾ Äfven i latinet, der skilnaden mellan perfekt och imperfekt är vida strängare genomförd än i sanskrit, kan man vid enkelt angifvande af ett faktum använda perfekt om en handling eller tillstånd, som egt en längre utsträckning i tiden. Så t. ex. i det bekanta exemplet: Athenae multa secula litterarum et artium gloria floruerunt. Jfr Madv. Lateinische Sprachlehre § 337.

Om ett upprepadt faktum förekommer perfekt:

Sāv. I: 6 hutvā çatasahasraçaḥ sāvitryā rājasattamah
saṣṭhe saṣṭhe tadā kāle babhūva mitabhojanaḥ.

„Sedan den ypperste bland konungar offrat hundrafaldt och tusenfaldt till Sāv., intog han hvar sjetten timma en knappt tillmätt föda.“

Nal. V: 12 yaṁ yaṁ hi dadṛçe teṣān tan tam mene nalam
nrpam.

„Hvem helst hon såg af dem, honom trodde hon vara konung Nala.“

I förening med verbalpartikeln *sma* förekommer perfekt i iterativ bemärkelse:

Drāup. VIII: 1 samitiṣṭhata praharata tūrṇaṁ viparidhāvata
iti *sma* sāindhavo rājā codayamāsa tān
nrpān.

„Sluten eder tillsamman, kämpen, kringrännen dem skyndsamt, så uppmnade konungen sina män.“

IV.

Enligt hvad den föregående framställningen visat, angifver perfektet något i förhållande till den talandes egen tid förflutet, medan deremot imperfektet betecknar något under en viss förfluten tid bestående, sig utvecklande. Ett i perfekt utsagdt faktum framställes sålunda utan relation till andra inom den förflutna tiden fallande händelser; imperfektet åter måste i sin egenskap af relativt praeteritum, såsom uttryckande samtidighet i det förflutna, mer eller mindre nära ansluta sig till ett praeteritalt uttryck, hvarigenom den berättade tilldragelsen bestämdare fixeras i sitt förhållande till berättarens egen tid.

Denna egendomlighet i imperfektets betydelse röjer sig med särskild hänsyn till fornindiskt språkbruk i dess stundom förekommande användning i *latent* bisatser — en benämning, som

dock ingalunda fullt exakt karakteriserar beskaffenheten af alla de särskilda fall, som derunder innefattas.

Framställningen af förflutna händelser kan antaga tvenne hufvudformer; antingen kunna sjelfva fakta angifvas blott och bart med hänsyn till tidsföljden, uppradas efter hvarandra i den ordning, hvori de, hvart för sig, tänkas hafva inträffat; eller ock kunna de i mån af sin inbördes sammanhörighet gruppvis kombineras, sammanföras till i sig afslutade perioder på det sätt, att den berättade tilldragelsens särskilda hufvudmoment framställas såsom varande åtföljda, föranledda eller på annat sätt bestämda af vissa desamma ledsagande och betingande biomständigheter.

I båda fallen kan förbindelsen mellan de enstaka fakta innehållande satserna vara förmedlad af underordnande konjunktioner. Af förra slaget äro t. ex. — för att anföra ett fall från den latinska syntaxens område, der eljest den andra arten af berättande framställning synes vara allmänare förhärskande — i perfekt uttryckta temporala satser, inledda af *postquam*, *ubi* etc., till senare gruppen höra de i latinet särdeles ofta förekommande, medelst *quum* förbundna temporala perioder, der bisatsens verb är ställdt i konjunktiv, den af nämnda språk egendomligt utbildade uttrycksformen för alla arter af verklig subordination.

I jemförelse med latinet är nu den hypotaktiska satsfogningen i sanskrit endast ytterst ofullständigt utvecklad, och detta gäller i måhända ännu högre grad om det episka än om det vediska språket.

SPELJER (Sanskrit Syntax § 449) urskiljer tvenne särskilda grammatiska uttrycksformer för tvenne satser inbördes subordinationsförhållande, den *synthetiska*, då bisatsens verb i form af ett verbalnomen eller en verbal nominalform inordnas i hufvudsatsen, och den *analytiska*, då satsfogningens tvenne leder, båda utvecklade till fullständiga satser, sinsemellan äro förbundna af

underordnande konjunktion. Sistnämnda art af hypotaktisk satsfogning eger, såsom redan anförts, inom af oss undersökta berättande episoder endast en ytterst inskränkt användning; den förstnämnda är väl ingalunda sällsynt, men å andra sidan långt ifrån så allmänt bruklig som i senare språket, ett förhållande, som i väsentlig mån beror derpå, att den i yngre klassiska språket obetingadt vanligaste formen för satsförkortning, inordnandet af bisatsens prædikat inom hufvudsatsen i form af gerundium, i episka dialekten vanligen endast förekommer, då gerundiet omedelbart hänför sig till hufvudsatsens subjekt.

I de få fall af verklig hypotaxis, som vi inom ofvan angifna episoder anträffat, är bisatsens prædikat gemenligen ställt i imperfekt eller ännu oftare i præteritalt præsens. Vi anför här nedan samtliga oss bekanta fall.

I temporala bisatser förekomma imperfekt eller berättande præsens:

Sund. II: 16 *nakramanta yadā çāpā vānā muktāḥ çilāsviva*
niyamāns te parityajya vyadravanta dvijātayaḥ.

„Då förbannelserna, liksom mot klippor afskjutna pilar, ej gjorde verkan, öfvergåfvo brahmanerna sina botöfningar och flydde hvar och en åt sitt håll.“

Sund. I: 16 *yadā ksobham nopayāti nārttim anyataras tayoh*
tataḥ striyas tā 'dbhutam ca sarvam an-
taradhīyata.

„Då ingendera af dem råkade i förvirring eller ängslan, försvunno kvinnorna och hela undret.“

Sund. IV: 3 *yadā na pratiyoddhāras tayoh santīha kecana*
nirudyogāu tadā bhūtvā vijahrāte 'marāviva.

„När ej längre några bekämpare af dem funnos här nere, fröjdade de sig, overksamma liksom gudar.“

Arj. III: 30 *yadabhibhavitum vānair na ca çaknomi tam raṇe*
tato mahāstram ātiṣṭham vāyavyam bharatar-
ṣabha.

„Då jag ej kunde öfverväldiga honom med pilar i striden, ställde jag i ordning ett väldigt vindsnabbt kastvapen.“

I en kausal bisats finner man likaledes praeteritalt praesens:

Sund. III: 15 16 sā prayatnena mahatā nirmītā viçvakarmaṇā
 triṣu lokeṣu nārīṇām rūpeṇāpratimābhavat
 na tasyāḥ suksmam apyasti *yad* gātre rūpa-
 saṃpadā
 niyuktā yatra vā drṣṭir na sajjati divāukasām.

Ifrågavarande ställe är redan ofvan (s. 29) i annat sammanhang anfördt och tolkadt.

Äfven i relativa bisatser förekommer ganska ofta någotdera af dessa båda tempora:.

Nal. I: 26 damayantī tu *yam haṃsam samupādhavad* antike
 sa mānuṣīṇ giraṇ kṛtvā damayantīm athābravīt.

„Den svan, som Damayantī nalkades, antog mensklig röst och tilltalade henne.“

Arj. IX: 2 gāṇḍivamuktā viçikhāḥ samyag astrapracoditāḥ
 achindan uttamāṅgāni *yatra yatra sma te 'bhavan*.

„De från Gāṇḍīva afsända, riktigt slungade pilarne genom-borrade de ypperstes lemmar, hvar helst de befunno sig.“

Arj. IX: 10 parvatāir upacīyadbhiḥ patamānais tathā parāiḥ
 sa deço *yatra vartāmo* guheva samapadyata.

„Genom blockens hopande och andra blocks nedfallande blef den trakt, der vi vistades, liksom en håla.“

Sund. II: 13 yajñāir *yajanti ye* kecid *yajayanti* ca ye dvijāḥ
 tām sarvām prasabham hatvā balināu jagmatus
 tataḥ.

„Alla dem, som offrade, och de prester, som uppmanade till offer, gåfvo de väldige en våldsam död och drogo derefter sina färde.“

I appositiva förklaringsatser, inledda af *yad* (= lt. quod), hvilka intaga en mera sjelfständig ställning i förhållande till hufvudsatsen, förekommer gemenligen perfekt. Så t. ex.

Drāup. VIII: 53 idam atyadbhutam cātra cakāra puruṣo 'rjunah
 kroçamātragatām açvām sāindhavyasya *jaghana*
yat.

„Detta stora under öfvade dervid hjälten Arjuna, att han dödade Sindhuättlingens hästar på en kroça's afstånd.

Nal. XXIII: 15 atīva cānyat sumahad ācaryan dr̥ṣṭavaty-
aham

yat sa puspānyupādāya hastābhyām mam̐de
ṣanāih.

„Och jag såg ett annat synnerligen stort under, att han, tagande blommor i händerna, långsamt sönderplockade dem.“

I de flesta af de i ofvan anförda exempel förekommande bisatserna står, som man finner, verbet i praesens. Detta tempus är till tidsgraden så vida obundet, som det i bisatser användes att beteckna samtidighet med hufvudsatsens handling, och detta såväl då denna faller inom förfluten som inom tillkommande tid. Sist anförda fall, hvori praesens, särskildt i yngre språket, förekommer som vikariatsbildning för futuret, är påvisligt i följande ur Nala hemtade textställen:

Nal. XXI 9—13 adya candrābhavaktran tan na paçyami na-
lām yadi

asāṅkhyeyaguṇam vīram vināṅkṣyami na
saṁçayah.

yadi cāitasya vīrasya bāhvor nādyāham an-
taram

praviçāmi ukhāsparçan na bhaviṣyāmyasaṁ-
çayam.

yadi mām meghanirghoṣo nopagacchati nai-
ṣadhah

adya cāmīkaraprakhyam pravekṣyami hutā-
çanam.

yadi mām sinhavikrānto mattavāraṇavikra-
mah

nabhigacchati rājendro vināṅkṣyami na saṁ-
çayah.

„Om jag i dag ej får skåda den till anletet mänskensfagre, med otaliga dygder begåfvade hjälten, skall jag förvisso dö; får jag i dag ej hvila i hans armars ljufva omfamning, skall jag förvisso ej lefva; nalkas mig ej i dag den som

Hufvud verbet står i imperativ:

„Månen vandrar som ett vittne i alla varelsers midt; må han lykta mitt lif, om jag gör något ondt.“

Nal. XII: 89 *yadi* kâiṇcid ahorātrair na *drakṣyāmi* nalan
nrpam

I allmänhet är inom episka språket futuret i dylika bisatser vanligare än praesens; likaså är — utom i verkliga afkänsliga funktion inledda bisatser — imperfektet det oftast använda konjugationssättet för samtidighet i förfluten tid.

Redan de i föregående kapitel anförda arterna af imperfektets bruk kunna i sin mån anses bevisande härför, så vida som ett på en viss tid bestående, sig utvecklande eller sig upprepande faktum syntaktiskt alltid måste i egenskap af ledsagande omständighet ställas i närmare sammanhang med ett en gång för alla afslutadt, afgörande hufvudfaktum. Öfverallt der imperfektet användes som uttryck för någon af ofvannämnda kategorier, kan det sålunda, strängt taget, anses ingå som prædikat i en latent bisats. Då emellertid dylika imperfekt innehållande satser intaga

en relativt sjelfständigare ställning, torde de ock med fullt skäl böra klassificeras som hufvudsatser.

Annorlunda förhåller det sig med en mängd andra fall, der en i imperfekt uttryckt sats i egenskap af latent bisats ansluter sig till en annan, gemenligen i ordningen omedelbart derpå följande, sats såsom hufvudsats. De båda satsernas subjekt kan dervid antingen vara olika, då den berättande episodens hufvudperson i sitt handlande tänkes röna inverkan af en för den berättade händelsens utveckling jemförelsevis mindre väsentlig bipersons verksamhet; eller ock kunna båda satserna hafva ett gemensamt subjekt, då en af detta företagen hufvudhandling tänkes föranledd eller på annat sätt bestämd af en för den berättade händelsens utveckling relativt mindre väsentlig handling af samma subjekt. I ena som i andra fallet kan den latent bisatsens underordningsförhållande vara bestämdt uttryckt genom inordnande af dess praedikat i hufvudsatsen i form af participialkonstruktion eller gerundium.

I flera af dessa fall tjänar imperfektet som uttryck ej för ett med hufvudsatsens handling samtidigt faktum utan för något i förhållande dertill föregående. Det fornindiska språket har ej till sitt förfogande samma rikedom på särskilda språkliga uttryck för betecknande af relativ tidsgrad som latinet; det sanskritiska imperfektet motsvarar såväl imperfekt som plusquamperfekt i sistnämnda språk. Den med imperfekt betecknade handlingen kan, äfven om den faktiskt föregått hufvudsatsens, dock i så måtto sägas vara dermed samtidig, som båda tänkas falla inom samma trängre tidsområde; den nära inre sammanhörigheten dem emellan kommer berättaren att bortse från deras inbördes tidsföljd såsom något oväsentligt och att i öfverensstämmelse dermed hänföra en föranledande omständighet, ett bestående resultat till

samma tidsenhet som dess omedelbara följd, dess närmaste förutsättning.

Efter dessa inledande anmärkningar öfvergå vi till betraktande af de särskilda hit hänförliga fallen.

I. Bisatsens i imperfekt uttryckta praedikat är i form af participialkonstruktion, gerundium eller verbalnomen inryckt i hufvudsatsen.

1) De båda satsernas subjekt är olika.

a) Bisatsens handling måste, enligt hvad dess participiala omskrifning visar, tänkas vara samtidig med hufvudsatsens.

Hidimb. IV: 17, 18 *evam uktvā tato bāhum pragṛhya puru-*
ṣādakāḥ

abhyadravata saṁkruddho bhīmasenam
arindamaṁ,

tasyābhidravatas tūrṇaṁ bhīmo bhīma-
parākramaḥ

vegena prahitaṁ bāhum nijagrāha ha-
san iva.

„Så sägande rusade menniskoötaren med upplyftad arm vredgad mot den fiendebetvingade Bhīmasena; i det att han skyndsamt rusade mot honom, fattade den väldige Bhīma raskt hans lyftade arm.“

Dräup. IX: 1, 2 *jayadrathas tu samprekṣya bhrātārāvudya-*
tāyudhāu

pradhāvat tūrṇam avyagro jīvitepsuḥ suduḥ
khiṭaḥ,

tam bhīmaseno dhāvantam avatīrya rathād
balī

abhidrutya nijagrāha keçapakṣe hyamar-
ṣanaḥ.

„Då Jayadratha såg sina båda bröder stå i vapen, ilade han skyndsamt framåt, lugn, brinnande af lifslust, men djupt bedröfvad; då den väldige Bhīmasena såg honom ila åstad, steg han ned af sin vagn, förföljde honom och fattade honom vredgad i hårfästet.“

Dräup. VIII: 16, 17 nakulaṁ tvabhisamprāpya kṣemaṅkara-
 mahāmukhāu
 ubhāvubhayatas tīkṣṇāḥ ṣaravarṣair
avarṣatām,
 tomarair *abhivarṣantau* jīmūtāviva vār-
 ṣikāu
 ekāikena vipāṭhena *jaghne* mādravati-
 sutāḥ.

„Närmande sig Nakula på ömse sidor, öfverhöljde honom båda, Ksemaṅkara och Mahāmukha, med ett regn af hvassa pilar; under det att de likt regndigra skyar öfverhöljde honom med sina spjut, dödade dem Mādravati's son med en enda pil.“

Sāv. V: 1, 2 atha bhāryāsahāyaḥ sa phalānyādāya vīryavān
 kathinam pūrayāmāsa tataḥ kaṣṭhānyapaṭayat,
tasya paṭayataḥ kaṣṭham svedo vāi samajayata
 vyāyāmena ca tena sma jajñe ṣirasi vedanā.

„Hjelten fyllde jemte sin maka en korg med hopsamlade frukter och högg derefter ved; under det att han högg ved, inställde sig svettning, och i följd af den derigenom framkallade mattigheten uppkom hufvudvärk.“

Arj. III: 1, 2 yathāgataṁ gate ṣakre bhrātṛbhiḥ saha saṅ-
 gataḥ
 kṛṣṇayā cāiva bibhatsur dharmarājam apū-
jayat,
abhivādayamanam tam mūrdhnyupāghrāya
 pāṇḍavam
 harsagadgadayā vācā prahr̥ṣṭo rjunam
abravit.

„Sedan Indra gått som han kommit, infann sig Arjuna med sina bröder och Kṛṣṇa samt vördade Yudhiṣṭhira; i det att Paṇḍuättlingen Arjuna helsade honom, kysste han honom på hufvudet och tilltalade honom förnöjd med af glädje stammande röst.“

Nal. VIII: 7, 8 tās tu sarvāḥ prakṛtayo dvitīyaṁ samupa-
 sthitāḥ
 nyavedayad bhīmasutā na sa tat *pratyanan-*
data,

vākyam apratinandantam bhartāram abhivik-
ṣya sā

damayantī punar veçma vṛḍitā praviveça ha.
„Bhīmadottern underrättade honom derom, att alla ministrarne
för andra gången ankommit, men han gaf ej akt derpå;
då hon märkte, att hennes make ej aktade derpå, inträdde
hon åter skamsen i sin boning.“

Draup. VIII: 56, 57 sāindhavas tu hatān drṣtvā tathācāvān svān
suduḥkhitāḥ
palāyanakṛtotsāhaḥ pradavad yena vāi
vanam,
sāindhavaṁ tvabhisampreṣya parākṛān-
tam palayanam
anuyāya mahābāhuḥ phalguno vākyam
abravīt.

„Då Sindhuättlingen med djup bedröfvelse sett sina hästar
fällda, ilade han, betänkt på flykt, fram åt skogen till;
då den långarmade Arjuna såg Sindhuättlingen besegrad
ila åstad, förföljde han honom och yttrade dervid.“

Hidimb. IV: 54, 55 tasya tad vacanaṁ ṣrutvā bhīmaseno 'tya-
marṣanaḥ
niṣpiṣyāinaṁ balād bhūmāu paçubhāram
amārayat,
sa māryamāṇo bhīmena nanada vipula-
svanaṁ.

„Sedan Bhīmasena häftigt förbittrad åhört detta hans tal,
förtrampade han honom våldsamt på märken och dödade
honom som ett offerdjur. Dödad af Bhīma, uppgaf han ett
häftigt rytande.“

Arj. X: 39, 40 ahaṁ tu çaravarṣāis tān āstrapramuditāir raṇe
nāçaknuvam piḍayitum te tu mām paryapi-
dayan,
taiḥ piḍyamāno bahubhiḥ kṛtāstrāiḥ kuça-
lāir yudhi
vyathito 'smi mahāyuddhe bhayaṁ cāgān ma-
han mama.

„Med bågslungade pilregn kunde jag ej såra dem i striden,
men väl sårade de mig; sårad af många vapenkunnige, för-

farne män, förlorade jag fattningen i striden, och en häftig fruktan grep mig.“

I nedanstående exempel är bisatsens praedikat återupptaget i hufvudsatsen i form af en med ett part. praesentis liktydig lokativ af ett verbalsubstantiv.

Nal. II: 27, 28 nalo 'pi rājā kāunteya ṣrutvā rājñām samāgamam

abhyagacchad adīnātmā damayantīm anuvratah,
atha devāḥ *pathi* nalan *dadṛṣur* bhūtale sthitam.

„Sedan konung Nala hört omtalas konungarnes församling, begaf han sig åstad vid godt mod, hängifven Damayanti; och gudarne sågo Nala på färden stående på jordytan.“

Lokativen *pathi* motsvarar här till betydelsen ett particip, exempelvis *gacchantam*, *abhiḡacchantam*.

b) I nedan upptagna fall måste deremot bisatsens handling, enligt hvad dess i hufvudsatsen intagna participiala omskrifning visar, tänkas föregå hufvudsatsens.

Dräup. V: 24 *jagraha* tām uttaravastradeṣe jayadrathas tām samavakṣipat sa

tayā samakṣiptatanuḥ sa pāpaḥ *papata* ṣākhīva
nikṛttamūlah.

„Jayadratha fattade henne i mantelfliken, hon kullkastade honom; kullstörtad af henne, föll den eländige till marken.“

I ifrågavarande skildring är Jayadratha hufvudpersonen: de på honom hänsyftande utsagorna äro uttryckta i perfekt (*jagraha*, *papata*); den i hufvudhandlingens effektuering ingripande bipersonens verksamhet är deremot skildrad i imperfekt (*samavakṣipat*).

Nal. XXIV: 5, 6 evam ukta tu vāidarbhyā sā devī bhīmam abravīt

duhitus tam abhiprāyam *anvajanāt* sa pārthivah,

sā vāi pitrābhyanuḡṇata mātṛā ca bhara-tarṣabha

nalām *praveṣayamasa* yatra tasyāḥ prati-ṣrayah.

„Så tilltalad af Damayanti, omtalade drottningen för Bhīma sin dotters beslut, och konungen gaf sitt samtycke dertill; sedan hon erhållit tillstånd af fader och moder, införde hon Nala i sin boning.“

Nal. XXVI: 36, 37 damayantīm api pitā satkṛtya paravī-
rahā
prasthāpayad ameyātmā bhīmo bhīma-
parākramah,
agatāyan tu vaidarbhyām saputrāyān nalo
nrpah
vartayāmāsa mudito devarād iva nandane.

„Damayanti hemsände efter visad gästvänlighet hennes fader den mäktige fiendedödaren Bhīma, öfvermåttan väl till mods; sedan Damayanti hemkommit med sina barn, lefde konung Nala förnöjd liksom gudakonungen i himlen.“

Arj. VIII: 8, 9 tatropadiṣṭam indreṇa divyam astrām viṣo-
ṣaṇam
dīptam prahīṇavam aṇusyat tena vāi jalam,
hate 'ṇmavarṣe tu mayā jalavarṣe ca ṣoṣite
mumucur dānavā māyām agniṁ vāyūṁ ca
bhārata.

„Derpå afslungade jag det af Indra anvisade himmelska, lågande vapnet, torkaren; deraf uttorkade vattnet; sedan stenregnet nedslagits af mig och vattenregnet uttorkat, sände Dānaverna trolldom, eld och vind.“

Arj. III: 38, 39 tato 'ham dhanur adāya tathākṣayyāu ma-
heṣudhī
sahasābhyahanam bhūtaṁ tānyapyastrāny-
abhakṣayat,
hateṣvaṣṭreṣu sarveṣu bhakṣiteṣvāyudheṣu ca
mama tasya ca bhūtasya bahuyuddham avar-
tata.

„Derpå fattade jag bågen och det oförgängliga kogret och besköt dermed plötsligt vidundret, det uppslukade äfven dessa pilar. Sedan alla pilar blifvit afskjutna och vapnen uppslukade, hölls ett handgemäng mellan mig och detta odjur.“

Nal. XIV: 12 *tataḥ saṅkhyātum ārabdham adaḥad daḥame*
pade
tasya daḥasya tad rūpaṁ kṣipram antara-
dhiyata.

„Då han derefter började räkna, bet han honom vid nionde steget; sedan han blifvit biten, försvann hans (företvarande) gestalt plötsligt.“

2) De båda satserna hafva ett gemensamt subjekt.

a) Bisatsens handling måste, enligt hvad dess i hufvudsatsen intagna participiala omskrifning visar, anses vara samtidigt med hufvudsatsens.

Nal. X: 17, 18 *vicintyāivan nalo rājā sabhām paryacarat*
tadā,
paridhavan atha nala itaḥ cetaḥ ca bhārata
āsasada sabhoddeḥ vikoṣaṁ khaṅgam utta-
mam.

„Efter att hafva öfverlagt sålunda kringvandrade konung Nala kojan; och under det att han vandrade omkring hit och dit, trädde han i närheten af kojan fram till det ur skidan utdragna ypperliga svärdet.“

Nal. XIII: 44, 45 *hataḥiṣṭāiḥ saha tadā brāhmaṇāir veda-*
pāragāiḥ
agacchad rājaḥārdūla candralekheva ḥā-
radī,
gacchantī sācirād bālā puram asadayan
mahat.

„Med de ännu kvarlevande vedakunnige brahmanerna gick hon åstad som ett höstligt månbrott; gående åstad nalkades hon inom kort en stor stad.

Imperfektet *asadayat* är å sin sida praedikat i en latent bisats till den i v. 46 innehållna bisatsen.

Nal. XVII: 48, 49 *evam uktās tvagacchaṁs te brāhmaṇāḥ*
sarvato diḥaḥ
nalām mrgayitum rājaṁs tadā vyaśani-
nan tathā,

te purāṇi sarāṣṭrāṇi grāmān ghoṣāṇs
tathāçramān
anveṣanto nalaṁ rājan nādhiçagmur
dvijātayaḥ.

„Så tilltalade drogo brahmanerna åstad öfverallt åt alla håll för att uppsöka den i sorg försänkte Nala; genomletande alla städer och riken, byar, herdesambyggen och botgörarlunder, funno de ingenstädes Nala.“

b) I de flesta fall är bisatsens praedikat i hufvudsatsen återupptaget af ett gerundium, och dess handling måste dervid merendels tänkas föregående i förhållande till hufvudsatsens. Det gerundium, som förmedlar förbindelsen mellan satsfogningens båda leder, kan tillhöra antingen samma eller en till betydelsen beslätad verbalrot.

Sund. IV: 17, 18 tasyā rūpeṇa saṁmattāu vigatasneha-
sāuhrdāu
tasyā hetor gade bhīme saṁgrhṇitam
ubhāu tadā,
pragrhya ca gade bhīme tasyāḥ kāmēna
mohitāu
aham pūrvam aham pūrvam ityanyonyam
nijaghnatuh.

„Dårade af hennes skönhet, blottade på inbördes kärlek och tillgifvenhet, tillgrepo de båda för att vinna henne sina fruktansvärda klubbor; och sedan de tillgripit dem, dödade de hvarandra under utrop: jag först, jag först!“

Nal. VII: 3, 4 akṛtvā pādayoḥ çaucan tatrāinaṁ kalir avicat,
sa samaviçya ca nalaṁ samīpam puṣkarasya ca
gatvā puṣkaram ahedam ehi dīvyā nalenā vai.

„Då Nala en gång underlätit att förrätta fottvagning, ingick Kali i honom; sedan han ingått i Nala och närmat sig Puṣkara, sade han till Puṣkara: Gå och spela med Nala!“

I samma användning förekommer imperfektiviskt nyttjad aorist:

Sund. III: 6, 7 *ṛṣayaḥ sarva evāite pitāmāham upāgaman,*
tato' bhigamya te dināḥ sarva eva mahar-
ṣayaḥ
 sundopasundayoḥ karma sarvam eva *saçān-*
sire.

„Alla siarne nalkades derefter allfader; sedan alla de höge siarne nedslagna nalkats honom, förtalde de hela Sunda's och Upasunda's bragd.“

Nal. V. 31 *damayantīn tu kaurāvya vīrasenasuto nṛpaḥ*
açvāsayaḥ varārohām prahr̥ṣṭenāntarātmanā,
 (v. 34) *damayantīn tathā vāgbhir abhinandya kṛtāñjaliḥ*
tāu parasparataḥ prītāu dr̥ṣṭvā tvagnipurogamān
tān eva çaraṇan devān jagmatuḥ manasā tadā.

„Glad i hågen hugsvalade fursten, Vīrasena's son, den skön-midjade Damayantī; sedan han sålunda med hopknäppta händer hugsvalat Damayantī, togo de båda, intagna i hvarandra, vid åsynen af Agni och de honom åtföljande gudarne, i andanom sin tillflykt till dessa gudar.“

Nal. XI: 34, 35 *tām evaṁ çlakṣṇayā vācā lubdhako*
mṛdupūrvayā
sāntvayāmāsa kāmārtas tad abudhyata
bhāvinī,
damayantyapi tan duṣṭam upalabhya
pativratā
tivraroṣasamāviṣṭā prajajvāleva manyunā.

„Henne tröstade så med inställsam, ljuft begynnande röst jägaren, qvald af kärlek; detta märkte den ädla Damayantī; och då hon, sin make tillgifven, befann honom brottslig, upplågade hon i häftig vrede.“

Här motsvaras *kāmārtam abudhyata* i hufvudsatsen af *tan duṣṭam upalabhya*.

Drāup. VIII: 21, 23 *nakulas tasya nāgasya samīpaparivar-*
tināḥ
saviṣāṇam bhujam mūle khaṅgena
nirakṛntata,

sa tat karma mahat kṛtvā ṣūro mādra-
vatīśutaḥ

bhīmasenaratham prāpya ṣarma lebhe
mahārathaḥ.

„Nakula afmejade med sitt svärd från roten den i närheten befintlige elefantens snabel jemte betarne; sedan hjälten utfört denna stora bragd och framkommit till Bhīmasena's vagn, erfor han glädje.“

Sund. III: 9—11 tataḥ pitāmahaḥ ṣrutvā sarveṣāṁ tad va-
cas tadā

muhūrtam iva saṁcintya kartavyasya vi-
niṣcayaṁ

tayor badhaṁ samuddiṣya viṣvakarmāṇaṁ
ahvayat,

drṣṭva ca viṣvakarmāṇaṁ vyādideṣa pitā-
mahah.

„Sedan allfader hört allas deras tal och ett ögonblick öfverlagt om hvad som var att göra, tillkallade han, i afsigt att döda dem, alldanaren; och sedan han sammanträffat med alldanaren, gaf han honom följande befallning.“

Hidimb. I: 1 pāṇḍavāḥ cāpi nirgamyā nagarād vāraṇāvatāt
nadīm gaṅgāṁ anuprāptā mātṛsaṣṭhā

mahābalāḥ

dāsānāṁ bhujavegena nadyāḥ ṣrotojalena ca
vāyunā cānukūlena tūrṇaṁ param avāpnūvan,

tato navaṁ parityajya prayayur dakṣiṇāṁ
diṣaṁ.

„Lemnande staden Vāraṇāvata, anlända till floden Gangā, uppnådde Pandusönerna, sex med sin moder, genom tjenar-
nes armstyrka, flodens strömning och gynnsam vind skyndsamt andra stranden; derefter, sedan de lemnat skeppet, gingo de söderut.“

Jfr. Arj. IX: 8, 9; Sāv. V: 7—9; Arj. IX: 11, 12; X: 42—45.

II. Bisatsens underordningsförhållande till hufvudsatsen är ej betecknad genom upprepning af den förras praedikat i participial eller gerundial form.

1) Båda satsernas subjekt är olika.

a) Hufvudsatsen inledes af ett den inbördes förbindelsen förmedlande temporalt adverbial.

Bisatsens handling framställes såsom samtidig med hufvudsatsens i följande exempel.

Arj. II: 1, 2 tato rajanyām vyustāyām dharmarājam yu-
dhiṣṭhiram
bhrātr̥bhiḥ sahitaṁ sarvāir avandata dhanān-
jayah,
etasmin eva kālē tu sarvavāditranisvanah
babhūva tumulo bhīmas tvantarikṣe divāuka-
sām.

„Derefter, sedan natten förflutit, kallade Arjuna rättfärdig-
hetens drott Yudhiṣṭhira med alla hans bröder; i detsamma
uppstod i lufttrymden ett häftigt, förskräckligt larm af alla
möjliga instrumenter.“ (Jfr perf. af samma verb Arj. I: 5).

Arj. IV: 12 tato marutvān haribhir divyāir vāhāiḥ sva-
lāṅkṛtāiḥ
çacīśahāyas tatrayat saha sarvāis tadāmarāiḥ,
etasmin eva kālē tu kuvero naravāhanah
darçayāmāsa mām rājan lakṣmyā paramayā
yutah

„Dit ankom derefter Indra med sina himmelska hästar och
sin rikt smyckade vagn, åtföljd af Çacī jemte alla de odöd-
liga; i detsamma visade sig för mig den för menskospann
farande Kuvera, begåfvad med den högsta glans.“

Arj. III: 21, 22 atadāyam çarenātha tad bhūtaṁ lomahar-
ṣaṇam,
yugapat taṁ kirātaç ca vikṛsya balavad
dhanuḥ
abhijaghne dr̥dhataṁ kampakayan iva me
manah.

„Med en pil träffade jag det hårresande vidundret; i det-
samma spände Kirāta häftigt sin väldiga båge, dervid kom-
mande mitt sinne att skälfva.“

I följande fall inledes eftersatsen af någondera af temporal-partiklarne *atha* eller *tatas*.

Nal. XXIII: 12, 13 tataḥ prakṣālanāṁ kṛtvā samadhiṣṭitya
vāhukaḥ
trṇamustīm samādāya savitus taṁ sa-
mādhāt,
atha prajvalitas tatra sahasā havyavā-
hanah.

„Derefter, sedan Vāhuka tagit ett bad, gick han fram, fattade ett knippe gräs och höll det mot solen; dervid upplammade plötsligt eld.“

Nal. IX: 6 niṣcakraṁa tato rājā tyaktvā suvipulām çriyam,
damayantekavastrātha gacchantam prsthato'
nvayāt.

„Konungen gick derefter åstad, störtad från sin lyckliga ställning, och Damayanti följde honom, höljd i en enda klädnad.“ (Jfr Sāv. V: 17, 18).

Sāv. VI: 20, 21 evam āçvāsitas tāis tu satyavāgbhis tapa-
svibhiḥ
tāns tām vigaṇayan arthān tataḥ sthira
ivabhavat,
tato muhūrtāt sāvitṛī bhartrā satyavatā saha
ajagamaçramam rātrāu prahr̥ṣṭā pravive-
ça ha.

„Sålunda hugsvalad af de sannfärdige botgörarne, blef han, under det att han öfvervägde ett och annat, liksom orörlig; derefter kom genast vid nattetid Sāvitṛī till botgörarlunden och inträdde glad till sinnes deri.“

Nal. XXI: 2, 3 sa bhīmavacanād rājā kuṇḍinam praviçat
puram
nādayan rathaghoṣeṇa sarvāḥ saviḍiço diçah,
tatas taṁ rathanirghoṣan nalāçvās tatra
çuçruvuh.

„På Bhīma's bud for konungen in i staden Kuṇḍina, bringande alla väderstreck jemte mellanliggande nejder att genljuda af larmet från sin vagn; derefter hörde Nala's hästar detta vagnslarm.“

Nal. XVII: 23, 24 *prāsthāpayad rājamātā ṣṛimatīn nara-*
vaḥinā
yānena bharataṣreṣṭha hyannapānapa-
ricchadām,
tataḥ sā nacirād eva vidarbhān agamat
punah.

„Henne, den lyckosamma, sände konungamodern åstad på en bärstol, försedd med mat och dryck; derefter ankom hon inom kort åter till Vidarbha.“

Nal. VII: 11, 12 *tataḥ pāurajanāḥ sarve mantribhiḥ saha*
bhārata
rājānan draṣṭum āgacchan nivārayitum
āturam,
tataḥ sūta upāgamyā damayāntīyai nya-
vedayat.

„Derefter ditkommo alla medborgarne jemte ministrarne för att se om konungen och hejda den besinningslöse; derefter gick körsvennen åstad och omtalade det för Damayanti.“

I en latent komparativ bisats förekommer imperfekt.

Sund. III: 28 *evam caturmukhaḥ sthānur mahādevo' bhavat*
purā
tathā sahasranetraḥ ca babhūva balasūdanah.

„Liksom öfverguden Çiva fordomdags fick fyra anleten, så blef Indra då tusenögd.“

b) Den inre förbindelsen mellan båda satserna är ej förmedlad af temporalt adverbial.

I nedanstående fall är hufvudsatsens subjekt i motsats till bisatsens särskildt framhållet genom bifogad adversativ partikel (*punar*).

Hidimb. IV: 20, 21 *tataḥ sa rākṣasaḥ kruddhaḥ pāṇḍavena*
balārditah
bhīmasenām samālīṅgya vyanadad
bhāiravaṁ ravam,
punar bhīmo. balād enām vicakarṣa
mahābalaḥ.

„Med våld bortsläpad af Panduättlingen, i vredesmod omfamnande Bhīmasena, vrålade jätten förskräckligt; den kraftige Bhīma åter släpade honom bort med våld.“

I de flesta fall är åtskilnaden mellan hufvudsats och bisats betecknad *endast* genom det olika valet af tempus, perfekt i hufvudsatsen och imperfekt i bisatsen.

Nal. I: 6, 7 sa prajāṛthe paraṁ yatnam akarot susamāhitāḥ
tam *abhyagacchad* brahmaṁsīr damano nāma
bhārata,
tam sa bhīmaḥ prajākāmas *toṣayāmasa* dharma-
mavit.

„Han (o: Bhīma) lät sig ytterst angeläget vara att vinna en arfvinge; till honom kom en brahman vid namn Damana; honom undfägnade den pligtkunnige, arfvingar åstundande Bhīma.“

Här är en hos hufvudsubjektet förherskande stämning uttryckt i imperfekt (*akarot*), en enskild yttring deraf i perfekt (*toṣayāmasa*); den inskjutna mellansatsen betecknar en denna yttring föranledande biomständighet.

Nal. XVII: 24—26 tām tu bandhujanaḥ sarvaḥ prahr̥ṣṭaḥ
samapūjayat,
sarvān kuṣalino dr̥ṣṭvā bāndhavān dā-
rakāu ca tām
devatāḥ *pūjayāmasa* brāhmaṇāṅ ca
yaçasvinī.

„Henne (o: Damayantī) ärade hela skaran af anförvandter med glädje; och sedan hon funnit alla sina anförvandter och de båda barnen helbregda, ärade hon, den frejdade, gudar och brahmaner.“

Man jemföre för öfrigt hela den episod, hvarur ofvanstående citat är hemtadt (vv. 22—27). Alla de utsagor, som hän- syfta på hufvudpersonen i ifrågavarande episod (o: Damayantī), äro uttryckta i perfekt eller aorist (*agamat* — *pūjayāmasa*), me-

dan deremot bipersonernas handlingar utsägas i imperfekt (*prāsthapayat* — *samapūjayat* — *atarpayat*).

Nal. XIII: 48, 49 sā tāiḥ parivṛtagacchat samīpam rājaveçmanah,
tām prāsādagatapacyad rājamātā janāir
vṛtām
dhātrim uvāca gacchānām ānayeha
mamāntikam.

„Omgifven af dem, gick hon fram till konungaborgen; konungens moder, uppgången i palatsets ofvanvåning, såg henne omgifven af menniskor och sade till amman: gå åstad och för henne hit till mig.“

Af de båda prædikatsverb (*apacyat* -- *uvāca*), som hänföres till hufvudsubjektet, intager det förra en underordnad ställning till det senare, och hela uttrycket kan med bestämdare angifvande af det latent underordningsförhållandet återgifvas med *pacyan* (*drṣṭva*) *uvāca*. Ifrågavarande exempel faller alltså delvis under närmast följande kategori.

I alla dessa fall är hufvudsatsen föregången af sin bestämningssats; mera sällan följer den latent bisatsen efter motsvarande hufvudsats.

Drēup. IX: 15 darçayamasa bhīmas tu tadavastham jayadratham
tam rājā prahasad drṣṭvā mucyatām iti cābravit.

„Bhīma visade honom i denna belägenhet för Jayadratha; konungen log vid hans åsyn och sade: må han lössläppas.“

Praeteritalt praesens i latent bisats har jag funnit endast på tvenne hit hänförliga ställen; i begge fallen är bisatsen ställd efter sin hufvudsats.

Arj. IV: 43 sa ratho haribhir yukta ūrddhvam acakrame tataḥ
ṛṣayo devatāç cāiva pūjayanti narottama.

„Uppåt for den med gullfuxar förspända vagnen; och siare och gudinnor tillbådo, du ypperste bland män.“

Arj. VI: 11 tato dvārāṇi *pidadhur* dānavās trastacetasaḥ
sainvidhāya pure rakṣāṁ na *sma* kaṣcana
dr̥cyate.

„Derefter tillslöto Dānaverna portarne med bäfvande hjertan;
hållande vakt i staden sågs ingen.“ (Jfr. Arj. III: 17).

2) De båda satsernas subjekt är lika.

a) Förbindelsen förmedlas af ett i hufvudsatsen förekommande adverbial (temporalt, kausalt eller modalt).

Sund. II: 1 utsave vṛttamātre tu trāilokyakāṅkṣiṇāvubhāu
mantrayitvā tataḥ senām tāvajñāpayatam *tadā*,
suhṛdbhiḥ samanujñātāu dāityavṛddhāiḥ ca man-
tribhiḥ
kṛtvā prasthānikam rātrāu maghāsu *yayatus*
tadā.

„Sedan festen gått till ända, uppbådade derefter de båda,
lystna efter de tre verldarne, efter hållen öfverläggning en
krigshär. Afskedade af vänner, äldste och rådgifvare, gingo
de åstad, sedan de nattetid brutit upp under gynsamma
stjernbilder.“

Som man finner, är den inbördes sammanhörigheten mellan
båda satserna i sist anförda exempel betecknad medelst temporalt
adverbial (*tadā*) i såväl hufvud- som bi-sats.

Drāup. VI: 10 tām indrasenas tvarito 'bhisṛtya rathād āvaplu-
tya tato 'bhyadhāvat
provāca cāinām vacanam narendra dhātreyikām
ārttataras *tadānim*.

„Styrande hän mot sin fostersyster, sprang Indra skyndsamt
ned från vagnen och lopp bort till henne; och något brydd
tilltalade han henne då.“

Nal. X: 19; 20 tenārdham vāsasaḥ chittvā nivasya ca pa-
rantapaḥ
suptām utsṛjya vāidarbhīm *pradravad* gata-
cetanah,
tato nivṛttahrdayaḥ punar āgamyā tām
sabhām
damayantīm *tadā* dṛṣtvā *ruroda* niṣadhādhīpaḥ.

„Sedan han (o: Nala) afskurit hälften af klädnaden och iklädt sig densamma, lemnade han Damayantî sofvande och flydde besinningslöst framåt; med återvunnen besinning nalkades han derefter kojan, och vid åsynen af Damayantî gret Niṣada's beherskare.“

Nal. XXIII: 22, 23 socitā nalasiddhasya mānsasya bahuṇaḥ
purā

prācya matvā nalam sūtam prakroṇad
bhr̥ṇaduhkhitā,

vāiklavyam paramaṇ gatvā prakṣālya
cā mukhan tataḥ

mithunam preṣayāmasa keṇinyā saha
bhārata.

„Hon, som ofta tillförene smakat af Nala tillagadt kött, uppgaf, sedan hon förtärt det, i sin ytterliga bedröfvelse ett verop, i den tro att körsvennen var Nala; ett rof för den häftigaste sinnesrörelse, afsände hon, sedan hon sköljt sig i munnen, sina båda barn jemte Keṇinī.“

Nal. XXIV: 42 tatas tad vastram arajaḥ pravṛṇod vasu-
dhādhipaḥ

samsmr̥tya nāgarājan tan tato lebhe svakam
vapuḥ.

„Derefter iklädde sig konungen den stofffria klädnaden, tänkande på ormkonungen, och återvann derefter sin gestalt.“

Nal. XIII: 45, 46 gacchantî sācirād bālā puram asadayan
mahat,

atha vastrārdhasamvitā praviveṇa purot-
tamam.

„På sin väg nalkades qvinnan inom kort en stor stad; derefter inträdde hon, iklädd den ena halfvan af sin klädnad, i den härliga staden.“

Nal. XXII: 30 evam bruvāṇas tad vākyaṇ nalaḥ parama-
duḥkhitaḥ

na vāṣpam aṇakat soḍhum prarurodatha
bhārata.

„I det Nala, ytterst bedröfvad, yttrade detta ord, kunde han ej återhålla sina tårar, utan utbrast då i gråt.“

Dräup. VIII: 52, 53 bhīmasenārjunāu cāpi çrutvā kroça-
 gataim ripum
 svayam açvāns tudantāu tau javenāiva
bhyadhavatam,
 idam atyadbhutam *cātra cakara* puruṣo
 'rjunah
 kroçamātragaṭān açvān sāindhavasya
 jaghāna yat.

„Bhīmasena och Arjuna, som hörde fienden på en kroça's afstånd, tillskyndade snabbt, pådrifvande sina hästar; detta stora under öfvade dervid hjelten Arjuna, att han dödade Sindhuättlingens hästar på en kroça's afstånd“.

Ofvanstående exempel är så vida märkligt, som hufvudsatsens subjekt utgöres af det ena af bisatsens båda subjekter.

I närmast följande exempel betecknar bisatsen sättet för hufvudhandlingens förverkligande och förbindes med hufvudsatsen medelst modalt adverbial.

Nal. V: 28, 29 vilajjamānā vastrānte jagrahāyatalocanā
 skandhadeçe' *srjat* tasya srajam paramaço-
 bhanām,
varayamāsa cāivānam patitve varavarṇinī.

„I blyg förvirring fattade honom den långögda i klädesfällan; hon lät en strålande krans nedfalla på hans skulderblad och valde honom så till make, den härliga qvinnan.“

b) Förbindelsen mellan båda satserna är icke förmedlad af något som helst bestämningsord. Bisatsen betecknar merendels en hufvudhandlingen ledsagande biomständighet.

Sāv. VII: 11 tato 'bhiṣiṣicuḥ prītyā dyumatsenam purohitāḥ
 putraim cāsya mahātmānam yāuvarājye *abhya-*
ṣecayan.

„Rikets store smorde derefter med glädje Dyumatsena till konung, och hans högsinte son smorde de till thronföljare.“

Nal. XXIV: 44 bhāimīm api nalo rājā bhrājamāno yathā purā
sasvaje svasutāu cāpi yathāvat *pratyanandata*.

„Strålande som tillföre, omfamnade Nala Damayanti och helsade äfven på vederbörligt sätt sina barn.“

Nal. III: 16 *praçaṇisuḥ ca supṛitā nalan tā vismayānvitāḥ*
na cāinam abhyabhāṣanta manobhis tvabhya-
pūjayan.

„Öfvermåttan glada, uppfyllda af beundran prisade de Nala;
 de tilltalade honom ej, men ärade honom i sina hjertan.“

Bisatsen är här i egenskap af förklarande tillsats ställd
 efter hufvudsatsen.

Nal. VII: 8 *na cakṣame tato rājā tam āhvānam mahāmanāḥ*
vāidarbhyāḥ prekṣamāṇāyāḥ paṇakālam ama-
nyata.

„Den högsinte konungen fördrog ej utmaningen; då Da-
 mayantī var tillstädes, ansåg han det vara tid att spela.“

Den hufvudsatsen efterföljande bisatsen är här af kausalt
 innehåll.

Arj. VI: 23, 24 *tato devarṣayaḥ cāiva dānavarṣigaṇāḥ ca ye*
brahmarsayaḥ ca siddhāḥ ca samājagmur
mahāmṛdhe,
te vāi mām anurūpābhīr madhurābhīr
jayāiṣiṇaḥ
astuvan munayo vāgbhīr yathendram tāra-
kāmaye.

„Då församlade sig de gudomliga vise och de vise Dana-
 vernas skaror, de brahmavise och Siddha's i det stora slaget;
 siarne prisade mig, önskande mig seger med passande,
 ljufliga ord, liksom Indra i Tārakastriden.“

I detta liksom i närmast följande tvenne fall är den efterställda
 bisatsen af rent appositiv art, betecknande ett faktum af mera
 underordnad natur, och motsvarar sålunda närmast en hufvudverbet
 underordnad participial bestämning.

Arj. VII: 7, 8 *tato mātalinā tūrṇam hayās te sampraco-*
ditāḥ
margān bahuvidhāns tatra vicerur vātaraṇ-
hasaḥ
susāmyatā mātalinā pramathnanta dīteḥ
sutān.

„De af Matali pådrifna hästarne sväfvade derefter hastigt som vinden omkring på mångfaldiga stigar; väl tyglade af Matali förtrampade de Diti's söner.“

Säv. I: 34 evam uktvā duhitaram tathā vṛddhāç ca man-
triṇaḥ

vyādideçānuyātram ca gamyatām cetyacodayat.

„Efter att sålunda hafva tilltalat sin dotter och de åldriga siarne anvisade han henne eskort och uppmanade henne att draga sina färde.“

Enligt hvad redan ofvan (s. 55) anmärkts, äro flera bland de fall af imperfektets bruk, som upptagits i föregående kapitel, i mån af den olika synpunkt, som vid betraktandet deraf gör sig gällande, lika fullt hänförliga till någon af nyss skildrade arter. Så t. ex. kunde det ofvan s. 34 anförda textstället Indr. I: 9, 10 med fullt skäl inordnas under I: 1, & af ifrågavarande kapitel; till sist beskrifna art af latent bisatser kunde man likaledes hänföra sådana exempel som Indr. I: 41; Indr. III: 8, 9 ¹⁾; Dräup. VIII: 6, 7; Säv. III: 1; Säv. I: 22. Tillvaron af fullt analoga ställen, der imperfekt förekommer som praedikat i satser af själfständigare art, gör det emellertid rådligt att hänföra äfven de ofvan anförda till samma semasiologiska kategori.

Såsom latent bisats af senast angifna art torde äfven nedanstående sats böra fattas, der praedikatet är ställt i praeteritalt praesens.

¹⁾ Man jemföre härmed v. 11 af samma sång, der i en sats af själfständigare och mera oberoende karakter samma verbala uttryck är ställt i perfekt:

sa çikṣito nṛtyaguṇān anekān vāditragitārthaguṇāṇç ca sarvān
na çarma lebhe paravīrahantā bhrātṛṇ smaran mātaram cāiva kuntīm.

„Vinnande insigt i dansens olika arter, i olika slag af harmoni och melodi, fann fiendedödarn dock intet lugn vid tanken på sina bröder och sin moder Kuntī.“

Sund. IV: 12, 13 ubhāu ca kāmasaṁmatāvubhāu prārthayataç

ca tām

daksine tām kare subhram sundo *jagrāha*

pāṇinā,

upasundo 'pi jagrāha vāme pāṇāu tilottamām.

„Båda voro de berusade af kärlek, båda åträdde de henne; Sunda fattade med sin hand den skönbrynta Tilottamā i högra handen, och Upasunda fattade henne i den venstra.“

Dermed likartadt är följande textställe, blott att den latentabisatsen är ställd efter sin hufvudsats.

Nal. XVI: 5, 6 ityuktās te *yayur* hr̥ṣṭā brāhmanāḥ sarva-

todiçam,

purarāstrāṇi cinvanto nāṣadham saha bhā-

ryayā

nāiva kvāpi *prapaṇyanti* nalam̐ vā bhīma-

putrikām.

„Så tilltalade gingo brahmanerna glada åstad åt alla håll, till städer och riken, sökande Nala och hans maka; ingenstädes funno de Nala eller Bhimadottern.“

Vi ha i det föregående anført inemot 60 fall af *latent*, d.

v. s. genom yttre språkliga underordningsmedel ej bestämdt be-
tecknad satssubordination. Denna kan, såsom vi funnit, dels röja
sig i den *inre* satsformen allena d. v. s. i valet af olika tempus,
perfekt och imperfekt, för hufvud- och bisatsens praedikat, dels
derjemte vinna uttryck äfven i den *yttre* satsformen, genom in-
ordnande af bisatsens verb i hufvudsatsen i participial form eller
genom ett satsförhållandet angifvande hufvudsatsen inledande ad-
verbialt bestämningsord. I båda dessa fall är tydligtvis den inre
satsfogningen det för satsförbindelsens hypotaktiska karakter vä-
sentliga och bestämmande, medan deremot ofvannämnda surrogat
för konjunktionella bindeord endast äro att anse som yttre tecken
eller förstärkande manifestationer deraf.

I sammanhang härmed, må anmärkas, att dylik participial eller gerundial upprepning af en föregående sats' praedikat stun-

dom förekommer, äfven då detta är ställdt i perfekt och sålunda ingen verklig underordning eger rum. I några fall förete dylika satskonstellationer till sin språkliga gestalt en eller annan bestämdt påvislig egendomlighet, hvarur afvikelsen från det ofvan som norm framställda förhållandet låter sig förklara.

Sålunda äro de båda till sin inbördes tidsföljd på dylikt sätt bestämda satserna kopulativt förenade Säv. V: 101, 102; III: 2, 3; Arj. II: 6; Nal. II: 25; XXV: 17, 18. Genom den samordnande kopulativa partikeln betecknas de såsom sinsemellan likställda, och den gerundiala bestämningen kan i dessa fall sålunda ej anses fungera som yttre subordinationsmärke ¹⁾.

I andra fall är den af gerundial eller participial bestämning inledda satsen sjelf en bisats med verbet i imperfekt eller en dermed synonym tempusform, betecknande en hufvudhandlingen ledsagande biomständighet eller en deraf framkallad, derunder bestående sinnesstämning (Nal. XXI: 3; XX: 43; XI: 21, 22).

Då vidare en bestämning af ofvan angifna art för att förmedla ett verkligt underordningsförhållande dels med hänsyn till ordföljden måste vara ställd i sjelfva fogen af de sinsemellan förbundna satserna eller åtminstone föregå eftersatsens praedikat, dels med hänsyn till sin inre halt måste utgöra ett blott formellt satsselement d. v. s. endast vara en upprepning af det i och genom föregående satsverb utsagda utan att dertill tillägga någon

¹⁾ Af helt olika art äro några ofvan anförda fall af latent hypotaktisk satsfogning, i hvilka försats och eftersats äro kopulativt förenade. Detta är nemligen fallet, dels då de i båda satserna angifna fakta betecknas såsom omedelbart liksom slag i slag på hvarannan följande (Sund. IV: 17, 18; Nal. VII: 3, 4), dels då den kopulativa partikeln jemte ett satsförbindelsens art närmare angifvande adverbialt bestämningsord anknyter hufvudsats till bisats (Dräup. VIII: 52, 53; Sund. III: 28; Nal. V: 28, 29), dels i postpositiva bisatser, hvilka innehålla en närmare bestämning eller förklaring till hufvudsatsen och med densamma inrymmas inom samma öloka (Säv. I: 34; VII: 11; Nal. III: 16; XXIV: 44).

ny och väsentlig bestämning, så är deraf klart, att en dylik nominal verbalform i högst väsentlig mån skiftar karakter, då den antingen följer efter den senare satsens praedikat (Nal. XX: 23, 24; Hidimb. II: 16, 17), eller till den föregående satsens innehåll tillägger något nytt utvecklingsmoment (Nal. XII: 60, 61), eller slutligen utgör första ledet i en serie af sinsemellan kopulativt förenade, till den senare satsens praedikat sig anslutande gerundiala eller participiala bestämningar (Säv. V: 60, 61).

Emellertid återstå ännu åtskilliga fall, i hvilka ingen af ofvan anförda förklaringsgrunder är tillämplig t. ex. Nal. V: 40, 41; XXVI: 31, 32; Dräup. VIII: 13, 14; Hidimb. IV: 18, 19; Indr. II: 10, 11. I dessa fall är sålunda — liksom i latinska temporal perioder, inledda af *postquam*, *ubi* etc. — satsernas inbördes relation uttryckt genom den yttre satsfogningen allena, medan de deremot till sin inre art och byggnad ega karakter af fullt sjelfständiga, oberoende satser.

Att vidare till bestämdare angifvande af tidsföljden mellan tvenne på hvarandra följande satser ett temporalt adverb kan infogas i den senare, utan att de derigenom sammanslutas till en hypotaktisk period, är en så känd iakttagelse, att den knappast behöfver här upprepas. Grupperingen af de särskilda i en berättelse framställda fakta blifver alltid i väsentlig mån beroende af den berättandes individuella godtycke; och ett språk med så utpreglad benägenhet för parataktisk satsfogning som det fornindiska föredrager i allmänhet att med bortseende från de berättade händelsernas inbördes sammanhang framställa dem såsom sinsemellan isolerade; endast mera sällan kombineras tvenne berättande utsagor till en temporal period, hvarvid, såsom vi redan upprepade gånger framhållit, den inre satsformens art är det för satsernas hypotaktiska karakter väsentliga och bestämmande.

V.

Den enda åtskilnad, som SPEIJER i sin ofta citerade Sanskrit Syntax finner sig föranlåten att uppställa mellan perfekt och imperfekt, består deri, att det förre allenast användes till angifvande af fakta, som ej af den talande själf bevittnats eller upplefvats, som sålunda äro för hans personliga erfarenhet främmande, medan deremot det senare till sitt bruk ej är bundet af en dylik inskränkning. (SPEIJER anf. arb. § 330).

Redan PAṆINI har, såsom äfven SPEIJER framhåller, fäst uppmärksamheten på denna egendomliga begränsning i det eftervediska perfektets bruk, då han 3, 2, 115 anmärker: *parokṣe liṭ ॐ*: perfektet användes om det, som faller inom området för främmande åskådning.

Denna iakttagelse, som äfven i allmänhet bekräftas af faktiskt bestående språkbruk, står i full öfverensstämmelse med det eftervediska perfektets utpreglade karakter af objektivt berättande tempus; ofvan angifna egendomlighet måste nemligen anses häröra af ett längre fortskridande af den semasiologiska utvecklingsprocess, hvarigenom perfektet redan inom Brāhmaṇa-litteraturen undanträngts från sin ursprungliga funktion af praesentiskt perfekt.

Denna regel saknar emellertid icke undantag. Utom ofvan s. 15 anm. anmärkta tvenne fall har jag inom den af mig undersökta litteraturen antecknat följande:

Sāv. II: 12 satyam vadatyasya pitā satyam mātā prabhāṣate
tato' sya brāhmaṇāḥ cakrur nāmāitat satyavān
iti.

„Sannt talar hans fader, sannt talar hans moder; därför ha brāhmaṇerna gifvit honom namnet Satyavān (ॐ: den sannfärdige).“

Sāv. V: 64 *sucirām vata supto 'smi kimartham nāvabodhītaḥ*

kva cāsāu puruṣaḥ ḡyāmo yo' sāu mām sañca-karṣa ha.

„Länge har jag sofvit; hvarför har jag ej blifvit väckt? och hvar är den mörklagde man, som släpat mig bort?“

Hidimb. I: 34 *dharmād indrāc ca vatāc ca suṣuve yā sutān imān*

seyām bhūmāu pariḡrāntā ḡete prāsādaḡyini.

„Hon, som med Dharma, Indra och Vāta födt dessa söner, hon, hvilken det tillkomme att hvila i palats, hon sofver utmattad på marken.“

Nal. XXIII: 15, 16 *atīva cānyat sumahad āḡcaryan drṣṭa-vatyaham*

yat sa puṣpānyupādāya hastābhyām mamṛde canāiḥ.

„Och ett annat stort under har jag sett, hurusom han tagit och långsamt söndersmulat blommor med händerna.“

Tillsammans med temporalpartikeln *pura* förekommer perfekt i denna mera ovanliga användning:

Sāv. V: 86, 87 *purā mām ūcatuḡ cāiva rātrāvutthāya māmakāu*

bhrḡam suduḡkhitāu vrddhāu bahuḡaḥ prī-tisaṡnyatāu,

tvayā hīnāu na jīveva muhūrtam api putraka.

„Fordom plägade mina gamle föräldrar ofta, djupt bedröfvade, stå upp nattetid och med innerlig kärlek säga till mig: utan dig, o son, skulle vi ej kunna lefva ens ett ögonblick.“ (Jfr. Nal. XII: 21).

Hidimb. I: 30 *ḡayaneṣu parārdhyeṣu ye purā vāraṡavate nādhiḡagmus tadā nidrām te 'dya suptā mahītale.*

„De som fordom ej funnit hvila på ypperliga bäddar i Vāraṡavata, de slumra i dag på marken.“

Som man af ofvanstående sammanställningar finner, är perfektet sålunda i allmänhet uteslutet från det speciella funktionsområde, som inom Brähmanaperioden är aoristen allena förbehållet.

Jag har redan ofvan s. 10 framhållit, att den eftervediska aoristen i sin egenskap af antiquerad tempusbildning saknar en bestämdt utpreglad semasiologisk karakter; jag har dersamma städes antydt, att aoristen i rent perfektiv användning ej synnerligen ofta torde anträffas inom episka språket. Härvid är dock beaktansvärdt, att, ehuru denna tempusform endast jemförelsevis sällan användes i betydelse af praesentiskt perfekt, då ett förflutet faktum ställes i omedelbart samband med det närvarande ¹⁾, densamma dock i flertalet af förekommande fall betecknar något af berättaren själf upplefvadt (i 31 fall af 58).

I sistnämnda användning är emellertid imperfektet ännu vanligare och förekommer till och med stundom i rent perfektiv betydelse.

Så i beroende satser:

Nal. VI: 6 devānām mānuṣam madhye yat sā patim *avin-*
data
tatra tasyā bhaven nyāyyam vipulan danḍa-
dhāraṇam.

„Emedan hon i gudars midt valt en menniska till make, derför må ett välförtjent, svårt straff drabba henne.“

Nal. XXIV: 17 mama rājyam praṇaṣṭam yan nāhan tat
kṛtavān svayam
kalinā tat kṛtam bhīru yac ca tvām aham
atyajam.

„Att mitt rike gått förloradt, dertill är ej jag själf vållande; Kali är dertill skuld och dertill, att jag öfvergifvit dig.“

¹⁾ Detta fall har jag — utom på redan ofvan s. 10 anförda tvenne ställen — endast iakttagit Sāv. II: 4; Arj. III: 4; Hidimb. III: 19.

Nal. IX: 19 *yeṣān kṛte na satkāram akurvan mayi nāiṣadhāh
ta ime ṣakunā bhūtvā vāso 'pyapaharanti me.*

„De, genom hvilkas förvållande Niṣadhaborna ej visat mig gästfrihet, de ha förvandlats till foglar och bortröfva nu min klädnad.“

I samma ställning förekommer ett dermed likbetydande praeteritalt praesens i förening med *pura*.

Nal. X: 21 *yān na vāyur na cādityaḥ pura paçyati me
priyām
seyam adya sabhāmadhye ṣete bhūmāvanāthavat.*

„Hon, min älskade, som tillförene hvarken vind eller sol skådat, hon hvilar nu i en koja på marken utan skydd.“

Man jemföre härmed ofvan anförda ställe Hidimb. I: 30, der perfekt med *pura* förekommer i alldeles liknande ställning och betydelse.

I frågesatser, afseende något nyss förflutet, der — att döma af PĀṆINI 3, 2, 117 — en viss frihet i valet af tempora praeterita synes hafva gjort sig gällande, finner man imperfekt i ofvan angifna betydelse:

Sāv. VI: 28 *prāg eva nāgataṁ kasmāt sabhāryeṇa tvayā
vibho
virātre cāgataṁ kasmāt ko 'nubandhaç ca te
'bhavat.*

„Hvarför har du jemte din maka ej förut anländt, o herre? Hvarför har du anländt nattetid, och hvilket förhinder har du haft?“

Härmed jemföre man den liknande användningen af aorist Sāv. II: 4; Arj. III: 4.

Nal. IV: 24 *kaccid drṣṭā tvayā rājan damayanti ṣucismitā
kim abravīc ca naḥ sarvān vada bhūmipate
'nagha.*

„Har du, o konung, sett den ljuft leende Damayanti? Hvad har hon sagt till oss alla? Förtälj oss det, du oförvitlige herskare.“

Nal. XII: 98 kin nu svapno mayā dr̥ṣṭaḥ ko 'yaṁ vidhir
ihābhavat.

„Är det en drömsyn jag sett? Hvilket öde har här uppen-
barat sig?“

I samma betydelse förekommer imperfekt i latent bisats
till hufvudsats, innehållande en på det närvarande hänsyftande
utsaga:

Nal. XII: 21 na me tvad anyā kācid dhi priyāstītyabraviḥ
sadā
tām ṛtān kuru kalyāṇa puroktām bhāratīn
nr̥pa.

„Ingen annan än du är mig kär, så har du städse sagt;
bekräfta nu detta fordom fällda yttrande, du gode.“

I hufvudsats står deremot perfekt med *pura* Sāv. V: 86.

Nal. III: 24 teṣāṁ eva prabhāvena praviṣṭo 'ham alakṣitaḥ
praviṣṭantan na mān kaṇcid apaṇṇan nāpyavā-
rayat.

„Genom deras (o: gudarnes) magt har jag inträngt hit
osedd utan att någon sett eller hindrat mig.“ (Jfr IV: 26).

Likaså användes imperfekt vid angifvande af en från det
förflutna bestående, i det närvarande ögonblicket ännu alltjemt
fortvarande handling eller tillstånd.

Nal. XX: 34, 35 indrasenasya janani kupitā māṇapat purā
yadā tvayā parityaktā tato 'ham bhṛṣa-
piḍitaḥ
avasan tvayi rājendra suduḥkham aparā-
jita.

„Indrasena's moder förbannade mig fordom i vredesmod, då
hon öfvergifvits af dig; alltifrån den tiden har jag, häftigt
qvald, med mycken vedermöda bött i dig, du obetvinglige
furstedrott.“

I samma betydelse användes praeteritalt praesens i förening
med temporalpartikeln *pūrvam*:

Nal. XXV: 14 *pūrvam* hyapi sakḥā me' *sī* sambandhī ca
 janādhipa
 ata ūrdhvan tu bhūyas tvam prītim āhar-
 tum arhasi.

„Du har tillförene varit min vän och anförvandt, o konung;
må du allt framgent visa mig tillgifvenhet.“

Till ingen af ofvan angifna kategorier hänförligt är följande ställe:

Nal. XXI: 24, 25 rājāpi ca smayan bhīmo manasā sama-
cintayat
adhikam yojanaçatan tasyāgamanakāra-
ṇam,
grāmān bahūn atikramya nādhyagacchad
yathātatham.

„Småleende öfvertänkte konungen för sig sjelf anledningen till denna hans öfver hundra mil långa resa: af den grund har han ej kommit hit förbi så många byar.“

För ifrågavarande rent perfekтива betydelseart äro emellertid, såsom redan ofvan s. 15 påpekats, de båda perfektparticipen de normala och oftast förekommande utsagoformerna.

Såsom uttryck för något sjelfupplefvadt, hvilket af berättaren angifves utan relation till det närvarande såsom ett derifrån afskildt moment i hans föregående lif, har imperfektet en ännu vidsträcktare användning.

På sistnämnda art af imperfektets bruk, hvori det stundom
vexlar med aoristen och de båda perfektparticipen, vilja vi
först anföra några mera enstående exempel ur ofvan oftast cite-
rade episka episoder.

I Sāvitrī's egen berättelse om sitt och sin makes sammanträffande med Yama heter det:

Sāv. VI: 38, 39 *suptam cānam yamaḥ sāksād upagacchat*
sakiṅkaraḥ
sa enam anayad badhvā diṣam pitrnisevītām.

astāusaṁ tam ahaṁ devaṁ satyena vacasā
vibhum
pañca vāi tena me dattā varāḥ ṛṇuta tām
mama.

„Yama med sitt följe nalkades honom (o: Satyavān, Savitri's make) i synlig måtto, under det att han sof; han band honom och förde honom till en af fäderna helgad trakt; med sannfärdigt tal prisade jag den mäktige guden, och fem önskegåfvor skänktes mig af honom. Hören nu dem af mig.“

I Nala's och Damayanti's skildring af sina ömsesidiga äfventyr efter skilsmessan förekomma bland annat följande satser:

Nal. XXIV: 19 sa maccharīre tvacchāpād dahyamāno 'vasat
kalih
tvacchāpadagdhah satatam so' gnāvagnir
ivāhitah.

„Qvald af din förbannelse, ständigt qvald af din förbannelse, bodde Kali i min kropp, liksom eld lagd på eld.“

Ett stycke längre fram heter det i Damayanti's genmäle:

Nal. XXIV: 28 tatas tvām brāhmaṇo vidvān parṇādo nāma
pārthiva

abhyagacchat koṣalāyām ṛtuparṇaniveṣane.

„Derefter sammanträffade en vis brāhmaṇ, vid namn Parṇada, med dig, o konung, i Koṣalā, i R̥tuparṇa's hus.“

Nedanstående exempel, hemtadt ur Damayanti's egen framställning af sina föregående öden, företer en instruktiv vaxling mellan imperfekt, aorist, aktivt perfektparticip och praeteritalt praesens.

Nal. XIII: 57—61 tasya dāivāt prasaṅgo 'bhūd atimātram
sma devane
dyūte sa nirjitaḥ cāiva vanam eka upe-
yivān,
tam ekavasanaṁ vīram unmattam iva
vihvalam
āṣvāsayantiḥ bhartāram aham apyaga-
mam vanam.

sa kadācid vane vīraḥ kasminṇcit kā-
 raṇāntare
 kṣutparītaḥ tu vīmanāś tad apyekaṁ
vyasarjayat,
 tam ekavasanan nagnam unmattavad
 acetanam
 anuvrajanti bahulā na *svapāmi* niṣās tadā.

„I följd af ödets skickelse hade han (o: Nala) en öfvermåttan stor böjelse för spel, och besegrad i spel gick han ensam till skogen. Tröstande denne min endast *en klädnad iklädde, som en vanvettig besinningslöse make, gick äfven jag till skogen. Af någon anledning skilde han sig, i skogen qvald af hunger, besinningslös, äfven vid denna enda klädnad. I det jag följde efter honom, den i en enda klädnad klädde, nakne, besinningslöst förryckte, fick jag då under många nätter ej sofva en blund.“

Likartade ställen finner man Nal. XVIII: 4—7; XXIII: 11; Sāv. V: 68—70.

Ännu mera omfattande är denna imperfektets användning i den med hänsyn till den numeriska proportionen mellan perfekt och imperfekt redan ofvan (s. 20) såsom exceptionell betecknade sagoepisoden *Arjunasamagamah*. Här finner man nemligen på ett område af 368 çlokas 71 perfekt och 200 imperfekt, hvilka tal gifva en approximativ proportion af 1: 3. Ett så afvikande förhållande måste tydligen anses ega sin grund i särskilda omständigheter; och enligt hvad ofvan anförts, är förklaringen otvifvelaktigt att söka deri, att berättelsens egentliga kärna (330 çlokas) utgöres af Arjuna's egen skildring af sina äfventyr.

Med afdrag för den inledande episoden (38 çlokas) återstå 47 perfekt och 196 imperfekt, hvarigenom proportionen ytterligare höjes till 1: 4.

Anmärkningsvärdt är vidare, att nämnda episod innehåller relativt flera aoristformer (23) än någon af de öfriga.

Ofvannämnda numeriska resultat är sålunda i hög grad egnad att bestyrka riktigheten af redan framställda iakttagelse, att imperfektet inom episka språket är den normala tempusformen för berättelse om något sjelfupplefvadt ¹⁾.

Af det redan anförda framgår otvetydigt, att af perfektets formschema personalformerna för första och andra personen faktiskt förlorat all användbarhet. Denna egendomlighet är, så vidt den rör första personen, redan anmärkt i det till PĀṆINI 3, 2, 115 sig anslutande stycket ur *Mahābhāṣya*, der det bl. a. heter: *sarvathottamo na sidhyati* ३: i hvarje fall är första personen obruklig. För andra personen finnes ett liknande stadgande på ett annat ställe af samma kommentar ²⁾.

Endast på fyra ställen inom hela den af mig undersökta literaturen har jag anträffat former tillhörande perfektets första person.

Arj. III: 48 tataḥ prāñjalir evāham astreṣu gatamānasah
praṇamya çirasā sarvaṁ tato vacanam ādade.

„Med händerna hopknäppta öfver vapnen, medvetlös, med nedböjdt hufvud utsade jag derefter allt hvad jag hade att säga.“

Arj. VII: 14 tato' haṁ laghubhiḥ citrāir astrāis tān asurān
raṇe
ciccheda sāyudhān rājan çataço' tha sahasraçaḥ.

„Derefter genomborrade jag med lätta, glänsande pilar Asurerna jemte deras vapen i striden i hundrafaldig och tusenfaldig mängd.“

Ett stycke längre fram i samma sång användes deremot af samma verb första personen af aoristen:

¹⁾ SPEIJER bekräftar anf. arb. § 330 ifrågavarande regel genom anförande af några episoder ur *Daçakumāracarita* och *Kathāsaritsagara*.

²⁾ Jfr. citaten hos SPEIJER anf. arb. § 332.

Arj. VII: 21 tataḥ khaṅgān triṇūlāṅ ca tomarāṅ ca sahas-
raṇaḥ
astravīryeṇa ṣaṭadhā tair muktān aham acchi-
dam.

„Derefter splittrade jag genom mina pilars kraft hundra-
faldt de af dem slungade svärden, treuddarne och spjuten.“

De återstående tvenne fallen tillhöra fabellitteraturen och
äro med hänsyn till sin handskriftliga tradition i viss mån osäkra.

I den andra boken af *Pañcatantra* inledande fabeln om
tiggarmunken och råttan berättar den sistnämnda om sig sjelf
följande:

Pañc. II s. 124, 7 (Kosegarten) athāham tac chrutvā kopā-
viṣṭo bhikṣāpātram uddiṣya viṣeṣād utkūrdito' prāpta eva
bhūmāu *nīpāta*.

„Derefter sedan jag hört detta, hoppade jag, uppfyllt af
vrede, upp mot allmosekärlet, men förfelade detsamma och
föll ned på marken.“

I den recension, som följes af Bühler i hans upplaga af
nämnda fabelverk (II: 18, 26),* är den aktiva perfektformen ut-
bytt mot den vanligare omskrifningen medelst passivt perfekt-
particip (o: *nīpatitaḥ*).

I den i tredje boken af *Pañcatantra* intagna, allenast i Ko-
segarten's recension (s. 198, 6) förekommande fabeln om ormen
och grodorna, yttrar den förre om sig sjelf följande:

tato 'ham yuṣmākaṁ vāhanārtham *ajagama* o: därför har
jag kommit hit för att forsla eder.“

Dessa enstaka fall äro emellertid — liksom de ofvan an-
förda fåtaliga exempel, hvori ifrågavarande tempusforms ursprung-
liga rent perfektiva funktion ännu synes bevarad — att anse
såsom spridda kvarlevor från en äldre språkperiod. Då det
praesentiska perfektets kategori, enligt hvad ofvan s. 15 nämnts,
i klassiskt språkbruk uteslutande betecknas genom omskrifning
med perf. part. med eller utan tillagd kopula, och vidare im-

perfektet är det normala uttrycket för berättelse om något själfupplefvadt, kan sålunda det episka perfektet anses så vida defektivt, som det allenast i personalformerna för tredje personen af alla numeri eger någon vidsträcktare användning.

Inom episka idiomet motsvaras sålunda grekiskt βέβηχα af *gato 'smi* eller *gatavan asmi*, gr. ἔβην af *agaccham* eller *agamam*; deremot är *jagāma* med hänsyn till tidsarten fullt likställdt med gr. ἔβη, *jagmus* med gr. ἔβησαν, blott att de indiska formerna gemenligen ej, såsom ofta är fallet med motsvarande grekiska, användas i skildring af själfupplefvande tilldragelser.

I ofvannämnda episod af *Arjunasamāgamah* finner man inalles 77 former för 1 pers. sg., deribland 70 imperfekt, 5 aorister och 2 perfekt. Deremot äro de båda perfektparticipen, såväl det aktiva som det passiva, inom denna art af berättande framställning ännu jemförelsevis sällsynta; till första personen hänförliga äro tvenne former af förstnämnda, sex af sistnämnda art.

Jag har redan ofvan sökt framhålla, att å ena sidan nämnda begränsning af det eftervediska perfektets funktionsgebit står i full öfverensstämmelse med den allmänna arten af dess semasiologiska utveckling, å andra sidan imperfektet först i mån af aoristens successiva försvinnande genom funktionsöfverflyttning småningom fixerat sig i denna för sistnämnda tempusform ursprungligen egendomliga användning. Att emellertid här åsyftade inskränkning af det klassiska perfektets betydelsesfer inom ifrågavarande epok ännu ej blifvit fullständigt genomförd, bevisas nogsamt af den jemförelsevis betydande mängd perfektformer (47), som, omvexlande med de vida talrikare imperfekten, anträffas i nyssnämnda episka episod.

Med hänsyn till den större eller mindre brukligheten af vissa perfekt och imperfekt tillhöriga personalformer är ännu en egendomlighet att påakta,

Redan HOLTZMANN har i sitt bihang till Whitney's grammatik (Grammatisches aus dem Mahābhārata s. 27) anmärkt de reduplicerade, på — *atus* slutande dualformernas numeriska öfvervigt öfver motsvarande imperfektet tillhörande på — *tam*. Denna iakttagelse bekräftas ock med hänsyn till det af oss särskildt undersökta språkmaterialet, så vida som de förra (48) befinnas jemt fyra gånger talrikare än de senare (12).

Grunden till de reduplicerade formernas afgjorda företräde framför de augmenterade torde i de flesta fall vara af mera rhytmisk än semasiologisk natur. Af verbalrötter, hvilkas svaga perfektstam är enstavig, föredrages i regeln den kortare perfektformen framför den en stafvelse längre augmentformen.

Man finner sålunda: *jagmatus* (Nal. V: 34; Säv. VI: 3; Sund. II: 4, 5, 12, 13; IV: 6, 11); *cakratus* (Hidimb. IV: 22, 39; Sund. I: 13, 16, 31; II: 26); *tasthatus* (Nal. XVII: 12; Sund. I: 19); *uṣatus* (Nal. XXIV: 49); *ceratus* (Arj. X: 7); *tepatus* (Sund. I: 7); *petatus* (Sund. IV: 19); *sedatus* (Sund. IV: 7); *jah-rate* (Sund. IV: 3); *jigyatus* (Sund. II: 8); *ninyatus* (Sund. II: 20).

Hit torde man ock kunna hänföra *ūcatus* (Säv. IV: 15; V: 86; Sund. I: 19; II: 9; IV: 15).

Ofvan antagna förklaringsgrund är deremot ej tillämplig i fråga om de verb, hvilkas dualformer för perfekt och imperfekt räkna lika många stafvelser.

Af dylik beskaffenhet äro: *babhūvatus* (Sund. I: 8, 9, 30; IV: 1); *jaghnatus* (Sund. II: 7, 21; IV: 18); *yayatus* (Drāup. VIII: 47; Sund. II: 2); *cakarṣatus* (Hidimb. IV: 22, 23); *apatus* (Sund. IV: 4); *babhāñjatus* (Hidimb. IV: 23); *babhrājatus* (Hidimb. IV: 40); *vaalgatus* (Indr. V: 8); *viviṇate* (Nal. II: 14).

I nedan uppräknade trenne fall är perfektets dualform en stafvelse längre än imperfektets: *īyatus* (Nal. X: 4); *kārayāmāsatus* (Säv. III: 15); *cobhayāmicakratus* (Indr. II: 27).

Användningen af motsvarande imperfektformer synes deremot öfverallt vara föranledd af särskilda semasiologiska grunder.

Så finner man trenne former tillhörande verba dicendi: *ajñāpayatam* (Sund. II: 1); *abhaṣatam* (Säv. VI: 4); *avadatam* (Säv. VI: 9); likaledes trenne tillhörande verb, som beteckna ett fortvarande tillstånd; *astām* (Sund. IV: 10); *avartetām* (Sund. I: 4); *vasetām* (Nal. XXIV: 50). I berättelse om sjelfupplefvade tilldragelser förekomma *agrhnītam* och *avadhyatam* (Arj. X: 8, 9); och slutligen i latentā bisatser *abhyadhavatām* (Dräup. VIII: 52, 55); *avarṣatām* (Dräup. VIII: 16); *saṅgrhnītam* (Sund. IV: 17).

Två af de ofvan anförda dualformerna (*vasetām* och *saṅgrhnītam*) hafva genom augmentets utelemnande förkortats med en stafvelse; ej sällan användes tredje personen dualis af praesens i praeterital bemärkelse såsom vikariatsbildning för motsvarande form af imperfektet. Så t. ex. Säv. VI: 5; Indr. V: 12; Sund. I: 5; II: 19; IV: 12.

Under den senare epoken af klassiska språkets utveckling försvinna de praeteritala dualformerna helt och hållet; i Pāñcatantra har jag endast funnit *ūcatus* (I: 51, 4, 16) och *astām* (I: 7, 19; I: 45, 8); sålunda en form af hvardera slaget. För öfrigt ersättas de i perfektet genom participial omskrifning, i imperfektet genom motsvarande personalform af praesens.

Vi ha under fortgången af denna undersökning mer än en gång fäst uppmärksamheten derpå, att vissa partiklar stundom träda i nära anslutning till en och annan tempusform för att mera bestämdt framhålla en viss i densamma inneboende betydelsemodifikation. Vi fullständiga här dessa strödda iakttagelser genom en allmän öfversigt af samtliga förekommande fall.

Den ofta nämnda partikeln *sma* betecknar i mån af den olika beskaffenheten hos det verb, hvarmed den är förbunden, dels duration, dels iteration och ansluter sig i båda dessa bemärkelser oftast till ett praesens, hvilket i de flesta fall är af praeterital art.

Vid angifvande af något under en viss förfluten tid fortvarande användes praesens med *sma* Nal. I: 12; II: 23; III: 18; V: 5; VII: 9; X: 8; XXI: 20, 22; Arj. VI: 5, 11; X: 26; om fortvaro under närvarande tid förekommer samma förbindelse Indr. I: 23.

Som uttryck för upprepad handling i förfluten tid anträffas nämnda syntaktiska constellation Arj. VII: 27; IX: 1; X: 22; Indr. II: 28; om upprepad handling i närvarande tid Nal. XV: 15.

Med *sma* förbundet imperfekt finner man Dräup. VIII: 6; Arj. IX: 2; med aorist Nal. XIII: 57.

I förening med finit perfekt eller dermed liktydigt perfekt-particip betecknar *sma* oftast ett småningom inträdande tillstånd Nal. XXIV: 7; Säv. V: 2; Dräup. VIII: 50; Arj. VII: 28; mera sällan upprepad handling Dräup. VIII: 1.

Partikeln *purà* (*pūrvam*) förekommer oftast tillsammans med perfekt, särdeles det omskrifvande (så t. ex. Nal. X: 21; XI: 6; XII: 18; XXII: 22; XXIII: 22; XXIV: 13, 18; XXVI: 22; Säv. I: 13; III: 13; V: 31; Arj. IV: 3, 21; VIII: 17; X: 15; Hidimb. IV: 10; med finit perfekt Säv. V: 86; Hidimb. I: 30); i några fall förenas densamma med imperfekt eller aorist (Nal. XX: 34; Arj. V: 16; IX: 28; Sund. I: 2; III: 28), med praesens endast Nal. X: 21; XXV: 14.

Praeteritala tempora bestämmas ofta af ett till dem omedelbart sig anslutande, vanligen postpositivt *tadā*; så perfekt (Nal. I: 20; II: 2; V: 34; VI: 5; VIII: 24; Dräup. I: 16; VIII: 9; IX: 19; Indr. V: 52 etc.); imperfekt (Nal. X: 17, 27; XII:

97; XVIII: 27; Sāv. VI: 16; Drāup. V: 28; VI: 9; VII: 1; VIII: 2, 34 etc.), åorist (Nal. XIII: 6; Arj. IX: 24). Samma temporal adverb fogas likaledes till praesens i praeterital betydelse Nal. VII: 9; XIII: 18, 35, 61.

Såsom konstaterande ett förflutet faktum åtföljes det finita perfektet särdeles ofta af den enklitiska, det föregående ordet starkare framhäfvande partikeln *ha*. Så t. ex. Nal. III: 22; IV: 5; VIII: 8, 9; XI: 26; XII: 114; XV: 9; XVII: 31; XIX: 37; XX: 22; XXIII: 25; XXIV: 40; XXVI: 27; Sāv. I: 22, 36; II: 7; V: 6, 62, 64, 95; VI: 1, 20; Drāup. VIII: 48, 51; IX: 3; Arj. XI: 5; Indr. I: 38; III: 9; Hidimb. I: 24; IV: 19, 31; Sund. I: 27.

Jag har i det föregående sökt uppdraga vissa bestämda gränser för de fornindiska praeteritala temporas, särskildt imperfektets, bruk inom den äldre klassiska literaturperioden. Det har dervid framgått, att det sanskritiska imperfektet i allmänhet fört samma semasiologiska grundkarakter som motsvarande tempus i beslätade språk, om ock 'densamma är på ett för fornindiska idiomet alldeles egendomligt sätt modifierad. Speciellt indiskt är deremot det normala bruket af imperfekt i berättelse om sjelfupplefvade tilldragelser.

Den ende vesterländske forskare, som hitintills, mig veteligen, något fullständigare behandlat den eftervediska tempusläran, nemligen SPEIJER, förnekar, såsom redan antydts, tillvaron af hvarje funktionell differens mellan perfekt och imperfekt, utom i hvad angår sist anförda punkt ¹⁾. Då han emellertid ej bestyrker

¹⁾ Jfr. anf. arb. § 329 anm.: „Both of them (∴ imperfect and perfect) are equally applied to facts, that have happened but once (Lat. perfectum historicum), and to actions repeated or continuous (Lat. imperfectum).”

- påståendet om de båda tempusformernas synonyma användning genom anförande af några bevisande textställen ¹⁾, måste vi anse detsamma såsom ett ogrundadt antagande, i ingen mån egnadt att vederlägga resultatet af ofvan meddelade undersökningar.

De gjorda iakttagelserna behöfva emellertid i tvenne riktningar bekräftas och fullständigas, dels genom pröfvande af deras tillämplighet inom området af ett mera omfattande språkmaterial, hemtadt från såväl den episka som den yngre klassiska literaturen — och med särskild hänsyn till den sistnämnda kommer närmast följande kapitel att lemna några nya bidrag; dels genom noggrann efterforskning af de äldsta spåren till denna i episka idiomet redan tydligt utbildade funktionella egenart, så vidt detsamma inom Vedatidens språkliga alster låter sig med någon bestämdhet påvisa.

Hvad som sålunda torde kunna anses ur ofvanstående sammanställningar bevisadt, är följande:

att *perfektet* i egenskap af objektivt berättande tempus användes att konstatera hufvudmomenten af en förfluten tilldragelse, som berättaren ej själf upplefvat;

¹⁾ De tvenne af honom anförda exemplen äro föga öfvertygande. I det första af dem, *Kathāsaritsāgara* 24, 214: *dūtān visasrjus tadā | te ca tam abruvan* (o: nuntios miserunt iique ei dixerunt) är tempusvexlingen beroende på sträfvandet att framhålla en af den berättande episodens hufvudpersoner företagen handling (*visasrjus*) i motsats till en akt af deri uppträdande komparser (*abruvan*). Dessutom är, såsom redan medgifvits, den temporala åtskilnaden mellan perfekt och imperfekt med hänsyn till verba dicendi mindre strängt genomförd; ett försök till förklaring af deras oftare förekommande imperfektiviska bruk är ofvan s. 44 anfördt.

I det andra af honom citerade textstället *Mahābhārata* 1: 68, 9: *svadharmāir remire varjāḥ āsaṅc cāivākuto bhayāḥ* är den senare satsen en latent postpositiv bisats, angivande följden af den föregående i perfekt uttryckta hufvudsatsen (o: kasterna funno behag i sina pligter och voro så i alla afseenden tryggade). Perfektet användes här att konstatera ett under en viss förfluten tid bestående tillstånd. Jfr. ofvan s. 48, 49.

att *imperfektet* dels tjänar att angifva en förfluten händelse ur den berättandes egen lefnad, dels i skildring af andras öden är det normala uttrycket för något under en viss förfluten tid bestående eller upprepadt, eller ock slutligen betecknar vissa berättelsens hufvudmoment ledsagande eller förberedande omständigheter;

att den allt obrukligare vordna *aoristen*, ehuru hos sig för-
enande alla ofvan angifna arter af praeterital användning, dock oftast förekommer i den funktion, som under Brahmana-perioden är för densamma egendomlig, d. v. s. den ofvan under imperfektet i första rummet upptagna.

Lägga vi härtill, att de båda praeteritala participen, hvilka ännu långt ifrån så ofta som i senare språket uppträda som surrogat för finita tempusformer, i allmänhet ega praesentiskt perfektiv och endast mera sällan rent praeterital betydelse, samt att det praeteritalt använda praesens, som ännu är jemförelsevis sällsynt, i alla hänseenden visar sig synonymt med imperfektet, så torde vi dermed ha angifvit grunddragen af det episka sanskritspråkets tempuslära.

ANDRA KAPITLET.

Om bruket af imperfekt och berättande praesens i det yngre klassiska sanskritspråket.

Vi ha redan angifvit som vår afsigt att genom sammanställning af lämpligt språkmateriel äfven med hänsyn till imperfektets bruk inom en senare tid tillhörande literaturalster påvisa giltigheten af de iakttagelser, som af oss blifvit i föregående kapitel meddelade. Som mönster för denna periods språk hafva valts de båda fabelsamlingarne *Pañcatantra* och *Hitopadeça* dels på grund af dessa båda skriftverks språkliga korrekthet och elegans, dels på grund af deras uteslutande berättande innehåll ¹⁾.

Det har redan nämnts, att perfekt och imperfekt inom den senare klassiska periodens tempussystem intaga en långt mera underordnad ställning än tillförene, i det att de jemförelsevis sällan förekomma och mestadels ersättas af till tidsarten på enahanda sätt differentierade vikariatsbildningar, nemligen de båda

¹⁾ Alla citat ur ofvannämnda fabelverk äro anförda ur KIELHORN-BÜHLER's i Bombay Sanskrit Series utgifna edition af *Pañcatantra* [hvaraf första bandet föreligger i fjerde upplagan (1882) samt de båda öfriga i andra (1881)] och ur SCHLEGEL-LASSEN's upplaga af *Hitopadeça* (Bonn 1829). Till jemförelse har jag ock upptagit afvikande läsarter, hemtade ur KOSE-GARTEN's edition af *Pañcatantra* (Bonn 1848) samt de af LAXMAÑA-YĀDAVA ASKHEDKAR (Bombay 1872) och MAX MÜLLER (London 1864, 1865) utgifna textrecensionerna af *Hitopadeça*. För de i sistnämnda verk innehållna fabelnerna har jag ock jemfört den textrevision, som innehålles i BÖHTLINGK's Sanskrit-chrestomathie² (St. Petersburg 1877) ss. 139—161.

praeteritala participen å den ena och det praeteritalt använda praesens å den andra sidan. En summarisk öfversigt af samtliga i fabelsamlingarna förekommande finita perfekt- och imperfektformer torde tydligast ådagalägga den anförda iakttagelsens rättighet med hänsyn till dess först angifna hufvudpunkt.

I *Pañcatantra*, der de finita praeteritalformerna så väl på grund af textens större längd som dess otvifvelaktigt högre ålder äro betydligt talrikare, bildas perfekt af inalles 39 verbalrötter och stammar, deribland 10 kausativa; de flesta af dessa former förekomma emellertid rent sporadiskt, en eller ett par gånger hvardera, och tillhöra — med undantag af det på några ställen bevarade *ūcatus* och de i endast en textrecension upptagna första personerna *papāta* och *jagāma* — uteslutande tredje personen sing. och plur. Vanligast är perfektet af de båda verba dicendi *vac* och *ah*, så vanligt, att jag ej ansett nödigt att räkna mängden af hithörande fall; dernäst komma *cintay* (27), *gam* (13), *bhū* (13), *sthā* (12), *pat* (11), *kr* (9), *kram* (6), *veday* (5), *sad* (4), *prach* (3); tvenne gånger hvardera förekommer perfekt af *arpay*, *jñāpay*, *drç*, *bhañj*, *bhram*, *ya*, *ram* och *vr*; samt af *arthay*, *ap*, *iṣay*, *kṣip*, *trasay*, *dhṛ*, *nī*, *pad*, *puṣ*, *bhaksay*, *bhaj*, *bhuj*, *muc*, *yojay*, *rabh*, *rud*, *sarjay*, *svap* och *hr* hvardera en gång.

Imperfekt bildas af inalles 37 verb, bland hvilka *brū* är det vanligaste; dernäst följa *cintay* (44), *as* (18), *kr* (11), *piç* (8), *paṭh* (7), *nī* (6), *taḍay* (4), *prach* (4), *bhū* (4), *kathay* (3), *darçay* (3), *dru* (3), *gru* (3), *pat* (2), *veday* (2); enstaka former förekomma af verben *arpay*, *kṣip*, *gam*, *gal*, *ghaṭay*, *janay*, *toṣay*, *daç*, *devay*, *dha*, *dhav*, *nayay*, *bhaksay*, *bhaṣ*, *yā*, *vahay*, *viç*, *sthā*, *hi* och *hr*.

I *Hitopadeṣa* äro båda dessa formkomplexer vida sparsammare representerade; af perfektet äro här likaledes *uvaca* och *aha* de vanligaste; dem närmast komma pf. af *bhū* (15), *gam* (5),

kr (4); af *lokay*, *cintay* och *gru* förekommer perfekt *trenne* samt af *chid*, *luth* och *viç* hvartdera *tvenne* gånger. Endast *en* gång anträffas perfektformer af verben *kāray*, *cāray*, *taḍay*, *dā*, *diç*, *nad*, *nṛt*, *pad*, *prach*, *bhram* och *yā*.

Imperfekt äro ännu sällsyntare och kunna allenast uppvisas af 15 verb; i några fall är imperfektet endast i en enda handskrift bevaradt, medan det i de öfriga ersättes af någon annan praeterital verbalform, vanligen praesens. I nedan anförda öfversigt äro emellertid äfven dessa osäkra fall tagna med i beräkning. Talrikast förekommande äro här som i *Pañcatantra* imperfektformerna af verba dicendi, bland hvilka *vad* — som i detta tempus eget nog alls icke anträffas i sistnämnda fabelverk — är det vanligaste och finnes använt på ett trettiootal ställen; något sällsyntare är impf. af *brū*, hvilket förekommer några och tjugo gånger. De dernäst vanligaste imperfekten tillhöra verben *cintay* (20), *bhū* (11) och *paç* (5); vidare *as* (3), *prach* (3), *ka-thay* (2) och *kr* (2). Endast *en* gång finner man impf. af verben *kṛid*, *taḍay*, *darçay*, *pat*, *bhaksay* och *yā*.

Men ej blott i och genom det jemförelsevis ringa antalet af faktiskt förekommande former bevisa sig perfekt och imperfekt såsom i väsentlig mån föråldrade bildningar; äfven i andra afseenden röjer sig deras för en senare tids språkbruk afgjordt främmande karakter.

Hvad som ofvan (s. 13, not 1) anmärkts om aoristen, att nemligen dithörande former af inhemska kommentatorer ofta förklarande återgifvas med praeteritala particip, eger ock sin tillämplighet på det finita perfektet. Så är t. ex. fallet med den bekante scholiasten till Mahābhārata, *Nilakanṭha*, hvars ringa förtrogenhet med de reduplicerade bildningarne otvetydigt röjer sig i de prof af hans exegetiska förfaringssätt, som anföras af HOLTZMANN (Grammatisches aus dem Mahābh. s. 28).

Vidare finner man i de olika handskrifterna till ofvannämnda texter en ej sällan återkommande vexling mellan finit perfekt och dess participiala omskrifningar.

Af dylika handskriftliga varianter vilja vi här anföra några prof.

Pañc. IV: 35, 2 atha yāvad asāu vānarakṛtadvāreṇa tan māṇsām bhakṣayati tāvad aparah ṛgālāḥ saṁkruddhaḥ *saṁ-ayataḥ*.

KOSEGARTEN, hvilken i detta liksom i följande trenne fall i anslutning till af honom kollationerade manuskript bevarat den motsvarande finita perfektformen, läser här *saṁayayau*. (Jfr. s. 232, 11 af hans edition).

Pañc. V: 41, 12 tato rudhirāplāvitavadanaḥ sānandamī sva-vyāpāraprakāṣanārthaṁ mātuḥ saṁmukho *gataḥ*.

På motsvarande ställe i KOSEGARTEN's edition (s. 238, 22) läses deremot *jagāma*.

Pañc. V: 42, 26 evam krameṇa gacchanto' vantaṁ *prāptaḥ*.

KOSEGARTEN upptager här återigen motsvarande finita form *prāpus* (s. 240, 11).

I den korta Pañc. V: 58, 5 förekommande satsen tataḥ *cintitam* är participiet af KOSEGARTEN (s. 255, 18) likaledes utbytt mot det sammansatta aktiva perfektet *cintayamasa* ¹⁾.

Hitop. s, 43, 19 atrāntare hiraṇyakenāgatya chinnabandhanāḥ sa kūrmaḥ satvaraṁ jalāḥ *praviveṣa*.

¹⁾ Då KOSEGARTEN's recension i ofvan anförda fall konsequent bevarat de finita formerna, ligger den förmodan nära till hands, att de af honom följda handskrifterna äro till sin affattningstid äldre än de af KIELHORN-BÜHLER jemförda. Som jag emellertid ej varit i tillfälle att i detta hänseende anställa några noggrannare undersökningar, måste jag åtnöja mig med att antydningssvis påpeka möjligheten att i det större eller mindre antalet af finita perfektformer finna ett kriterium för bedömande af olika handskrifters respektiva ålder.

Två af LASSEN jemförda textrecensioner upptaga motsvarande participialform *pravistah*.

Hitop. s. 87, 12 etat sarvaṁ ṣrutvā sa rathakāro — — —
— tām khatvām strīpuruṣasahitām mūrdhni kṛtvā ciraṁ
nanarta.

Pariserhandskriften har här bevarat varianten *nṛttavān*.

Hitop. s. 99, 17 ityuktvā putrasya ṣiraṣ *cicheda*; ibid. s. 99,
19 ityālocyātmanoḥ pi ṣiraṣ *chinnavān*.

På förra stället förekommer det finita perfektet utan hand-
skriftlig variant; på det senare är det aktiva perfektparticipet i
den recension, som följes af BÖHTLINGK Sanskrit-chrest. s. 157, ut-
bytt mot *cicheda*.

Såsom redan nämnts, förekommer i handskrifterna likaledes
stundom imperfekt alternerande med praeteritalt praesens. Nå-
gra exempel på dylik vexling må här finna plats.

Pañc. II: 28, 9 niṣṭhe dvāu puruṣāu rāudrākārāu paras-
paraṁ jalpantāvaṣṇot; deremot ibid. s. 28, 21 atrāntare
dvāu puruṣāu tādṛṣṭvā drṣṭideṣe samāgacchantāu jalpantāu
ca *ṣṇoti*.

Äfven på sist anförda ställe läser KOSEGARTEN (s. 134, 20)
aṣṇot.

Pañc. III: 53, 8 asti kasminṇcid vṛkṣe purāhaṁ *vasami*.

KOSEGARTEN upptager på motsvarande ställe i sin edition
(s. 163, 19) imperf. *avasam*.

Hitop. s. 66, 13 tam drṣṭvā tatputraṁ kuṣṭhe dhṛtvā daṇ-
ḍanāyakena samaṁ tathāivakṛīdat.

En textrecension (editio Srirampurensis) uppvisar här vari-
anten *kṛīdati*.

Hitop. s. 114, 9 tatoḥ sāu duṣṭavako matsyāns tām ekāikaṣo
nītvabhakṣayat.

Samma inhemska edition upptager här praesensformen *khadati*.

Hitop. s. 34, 17 *asti kalyāṇakāṭakavāstavyo bhāiravo nāma vyādhah.*

I ofvan anförda gestalt förekommer stället i alla de af LASSEN jemförda recensionerna; deremot föredraga BÖHTLINGK och MAX MÜLLER i sina upplagor imperf. *āsīt*.

Ej sällan förekommer dylik handskriftlig vexling i former af verba dicendi; så t. ex. Hitop. s. 72, 17, der LASSEN upptager *akathayat*, BÖHTLINGK (Sansk.-chrest. s. 152, 10) *nivedayati*.

Med hänsyn till de verb, som mera allmänt förekomma i imperfekt, är man eljest i tillfälle att göra den iakttagelsen, att deraf bildade praesensformer endast ytterst sällan uppträda i praeterital användning; och å andra sidan äro flera af de allra vanligaste verb uteslutande hänvisade till bruket af praesens i och för betecknande af de särskilda betydelsearter, som inom ett äldre språkskede gemenligen uttryckas med imperfekt.

Som man af ofvan meddelade statistiska öfversigt finner, hör imperfektet af denominativstammen *cintay* till de allra oftast förekommande; deremot torde praeteritalt använt praesens af samma verb — utom i de fall, då dess dualform för tredje personen inträder som vikariatsbildning för den obrukliga 3 pers. dual. impf. (så t. ex. Hitop. s. 63, 1) — åtminstone i Hitopadeṣa endast anträffas på ett enda ställe, nemligen

Hitop. s. 40, 17 *tam avalokya sarve ṛgālāḥ cintayanti.*

I den recension, som följes af Bombayer-upplagan, MAX MÜLLER och BÖHTLINGK, tillägges ett till praesensformen omedelbart sig anslutande *sma*. Härvid är nu att märka, att verbalpartikeln *sma*, hvilken äfven i Pañcatantra ytterst sällan och endast i vissa stereotypa vändningar tillägges det praeteritalt använda praesens, i Hitopadeṣa allenast förekommer på detta enda ställe. Att den emellertid just här upptagits i vissa texter, torde otvifvelaktigt

böra tillskrifvas den omständigheten, att det praeteritala bruket af praesens, som hos de flesta verb vunnit allmän stadga, ännu ej fullt rotfast sig hos en verbalstam, hvars imperfekt ännu är temligen ofta brukligt, och att sålunda tillägget af ofvannämnda verbalpartikel ansetts nödigt för att uttryckligen beteckna den i praesens utsagda handlingen såsom fallande inom det förflutnas område.

Å andra sidan anträffas en så pass vanlig verbalrot som *vas* ingenstädes hvarken i Hitopadeça eller i KIELHORN-BÜHLER's recension af Pañcatantra i imperfekt, medan dess i imperfektivisk funktion använda praesens hör till de inom fabellitteraturen allra oftast återkommande företeelser.

Ur ofvan meddelade statistiska fakta torde alltså kunna anses bevisadt:

att det finita *perfektet* under denna period hufvudsakligen är inskränkt till en ringa grupp af allmännare brukliga verb, först och främst de båda endast i perfekt brukliga verba dicendi *vac* och *ah*, vidare vb. substantivum *bhū*, de allmännaste uttrycken för tanke och handling (*cintay* och *kr*) samt för rörelse och hvila (*gam*, *kram*, *pat*, *sad*, *stha*); i öfrigt förekommer detsamma nästan endast sporadiskt och ersättes i det stora flertalet af fall genom omskrifning medelst praeteritala particip;

att *imperfektet* bildas af verb, tillhörande ungefär samma klasser som de ofvan anförda, af vissa verba dicendi (*brū*, *rad*, *prach*, *path*), verba substantiva (*as* och *bhū*), de allmännaste uttrycken för tanke och handling (*cintay* och *kr*) samt af det endast inom praesenssystemet brukliga *paç*; för öfrigt anträffas endast enstaka fall. Af ofvan uppräknade verb är deremot praeteritalt användt praesens, om ock ej alldeles obrukligt, så åtminstone ytterst sällsynt.

Efter dessa inledande anmärkningar öfvergå vi till den semasiologiska behandlingen af de båda samordnade uttrycksformerna för samma temporala kategori, imperfekt och praeteritalt praesens.

I.

Då det är min afsigt att i nu följande skede af min framställning lemna en redogörelse för imperfektets bruk i det yngre klassiska språket, måste det tydligtvis blifva min hufvuduppgift att påvisa de bestående öfverensstämmelserna eller olikheterna mellan denna och den i föregående kapitel skildrade epokens tempusbruk.

Såsom allmänt resultat af dessa undersökningar framgår alldeles otvetydigt, att fränsedt den betydande åtskilnad, som yppar sig i sjelfva den olika utsträckningen af imperfektets användning, den i väsentlig mån förändrade ställning, som det inom båda dessa perioder intager såsom i det ena fallet allmänt bruklig, i det andra allt mera ovanlig temporal utsagoform, dess semasiologiska egenart i öfrigt är alltigenom bevarad. De afvikelser, som i detta särskilda hänseende förefinnas, äro så oväsentliga, att de knappt förtjena nämnas.

Då sålunda den språkliga gestalten af här närmast behandlade literära alster till alla delar bekräftar giltigheten af redan meddelade iakttagelser, torde måhända en och annan hafva ansett mera lämpligt, om de derifrån hemtade bevisställena infogats redan i föregående kapitel. Då det emellertid å andra sidan ej kan nekas, att den rent kronologiska anordningen erbjuder åtskilliga fördelar, då vidare samma kombinatoriska behandlingssätt svårligen visat sig fullt praktiskt med hänsyn till de inom båda

epokerna förekommande fallen af praeteritalt praesens, och då slutligen den nära semasiologiska frändskapen mellan imperfekt och praesens klarast och bestämdast träder i dagen genom sammanställning af bevisställen, för båda hemtade från samma språkliga skede, har det här följda förfaringssättet ansetts vara att föredraga.

Vid de särskilda exemplens klassificering bibehålla vi alltså hufvudsakligen vår ofvan gifna uppställning.

1) Såsom uttryck för fortvarande tillstånd eller stämning företer imperfektet ungefär samma betydelsenysanser som i episka språket.

a) Af de verb, som uttrycka olika modifikationer af varande, äro under ifrågavarande period allenast *as* och *bhū* något allmänare brukliga i imperfekt.

I de inledande satser, hvori den berättade händelsens förutsättningar, vid tiden för dess inträdande redan bestående förhållanden i sina allmänna grunddrag angifvas, är imperfektet i förhållande till det i dylik ställning nästan uteslutande brukliga praesens en jemförelsevis sällsynt företeelse.

Hitop. s. 4, 5 *asti bhāgīrathītīre pāṭaliputranāmadheyam nagaram | tatra sarvasvāmiguṇopetaḥ sudarṇano nāma nara-patir āsit.*

„På stranden af Bhāgīrathī ligger en stad, vid namn Pāṭaliputra; der bodde en med alla herskardygder begåfvad konung, vid namn Sudarṇana.“

Handskriftlig vexling mellan *āsīt* och *asti* i dylik inledande situationsskildring finner man, såsom redan anmärkts, Hitop. s. 34, 17.

Omvoxlande med praeteritalt praesens förekommer imperfekt i liknande ställning:

Pañc. I: 45, 2 kasminñcid adhiṣṭhāne kāulikarathakārāu prativasataḥ sma | tatra tāu janmaprabhṛti saha-cāriṇāv-
āstām | parasparam atīva snehaparāu sakalasthānavihāriṇāu
sadāiva kālam nayataḥ.

„I en viss trakt bodde en väfvare och en färgare; de voro alltifrån sin tidigaste barndom vänner och tillbragte ständigt tiden under ömsesidig tillgifvenhet och samfärd förnöjelse.“

Likbetydande med imperfekt användes på samma sätt aorist af vb. *bhū*:

Pañc. I: 109, 8 kasyacid rājño nityam vānaro' tibhakti-
paro' ūgasevako — — —' tiviṣvāsasthānam *abhūt*.

„En konung hade en apa, som var honom mycket kär, som var hans ständige ledsagare och högste förtroendeman.“

Då aoristen äfven eljest förekommer i imperfektivisk funktion, innebär det ofvan anförda stället intet i och för sig abnormt eller oväntadt; dock torde det måhända förtjena anmärkas, att den fabel, hvarur det är hemtadt, allenast förekommer i KIELHOEN'S recension, men deremot helt och hållet saknas i KÖSEGARTEN'S ¹⁾.

¹⁾ Alldeles oförklarligt är mig deremot bruket af perf. *babhūva* på följande, med de ofvan anförda väsentligen likartade textställe:

Pañc. V: 62, 2 astyatra dharātala uttarapathe madhupuram nāma nagaram | tatra madhuseno nāma rāja *babhūva* | tasya kadācid viśa-
yasukham anubhavatas tristani kanyā *babhūva*.

„Der är här på jorden mot norr en stad, vid namn Madhupura: der var en konung, vid namn Madhusena; honom, som hängaf sig åt sinlig njutning, föddes en gång en vanskapad dotter.“

Svårligen torde emellertid detta ställe kunna anses vara bevaradt i sin ursprungliga gestalt. Upprepningen af *babhūva* i tvenne omedelbart på hvarandra följande kommata gifver åt de båda deri innehållna satsernas slutfall en enformighet, som eljest mestadels undviktes; och man nödgas vidare att åt de båda likljudande verbalformerna gifva en alldeles olika betydelse, då det föregående *babhūva* uppenbart måste anses = *āsīt*, *abhavat*, det följande deremot = *jajñe*, mot hvilken verbalform det ock i KÖSEGARTEN'S edition (s. 259, 24) utbytes.

Ett försök till förklaring af den här otvifvelaktigt föreliggande textförvanskningens första uppkomst och vidare utveckling må här utan anspråk

Hitop. s. 98, 5 aham purā cūdrakasya rājñah kridāsarasi karpūrakelināmno rājahanāsasya putryā karpūramañjarīā sahanurāgavān *abhavam* ¹⁾).

„Jag lefde fordom på en dam i konung Çūdraka's lustpark i kärleksförhållande till flamingon Karpūrakeli's dotter Karpūramañjarī.“

Äfven utanför berättelsens inledande episod förekommer imperfekt i samma användning.

på den obestridda giltighet, som endast genom en noggrann kännedom af hithörande handskriftliga material kan åvägbringas, i förbigående omnämnas.

Jag antager, att förvanskningen närmast uppkommit genom en afskrifvares missförstånd af en ursprungligen så lydande grundtext: *asti* — — — nagaram | tatra madhuseno nāma rājā | *babhūva* tasya kadācid — — — — — trīṣṭaṇī kanyā. Den sist anförda satsens praedikat kunde nemligen på grund af sin starkare betoning och sitt motsatsförhållande till *asti* väl rättfärdiga sin exceptionella ställning i satsens början. (Jfr. Nal. II: 1, 2). Då emellertid *babhūva* i det stora flertal af fall, der det i egenskap af kopula till ett nominalt praedikativ saknar all starkare betoning, regelbundet har sin plats i satsens slut, låg det nära till hands att i anslutning till de vanliga ordföljdslagarne felaktigt hänföra detsamma såsom praedikat till närmast föregående sats. Då derigenom den närmast följande kom att helt och hållet sakna praedikat, hjälpte man sig dels genom inflickande af samma verb i satsens slut, dels genom upptagande af en till förklaring af *babhūva* bifogad glossa *ajāñe*.

¹⁾ Egendomligt nog upptager Böhtlingk i den recension af ifrågasvarande fabel, som finnes anförd i hans Sanskr.-chrest. s. 156, i stället för impf. motsvarande perfektform *babhūva*. Denna läsart, för hvilken han, så vidt jag kunnat finna, ensam är målsman, synes mig vara i tvenne afseenden tvifvel underkastad. Först och främst är ju, enligt hvad ofvan visats, första personen af det finita perfektet en ytterst sällsynt företeelse och särskildt i Hitopadeṣa, der denna tempusform synes vara ännu mera föråldrad än i Pāñcatantra, i hög grad öfverraskande. Men äfven fränsedt detta, eger väl perfektformen i och för sig intet som helst semasiologiskt berättigande, då det här är fråga om en fortvarande, vid berättelsens början redan bestående, ej om en under dess fortgång inträdande känslöstämning. För perfektets användning i sistnämnda betydelse finner man ett instruktivt exempel Hitop. s. 28, 4, 14 sa ca vṛddhapatis tasyāḥ sanītosāya nābhavat | atha sū līlāvati yāuvanadarpād — — — kenāpi banikputreṇa sahanurāgavati *babhūva*. „Den åldrige maken var henne (o: Līlāvati) ej till behag; derpå trädde hon af ungdomligt öfverdåd i kärleksförbindelse med en köpmansson.“

Pañc. I: 66, 5 tatra nilīrasaparipūrṇamahābhāṇḍam *asīt* | tatra sārameyāir ākrānto bhāṇḍamadhye patitaḥ.

„Der stod ett stort fat fullt med indigolösning; midt i detta fat föll han (schakalen, förföljd af hundar).“

Såsom omskrifning för andra varandets verb användes stundom impf. af vb. *as* i förening med praeteritalt particip.

Pañc. V: 52, 18 atha tatra vṛkṣe kaṇṇid vyantarah *sama-ḥṛita asīt* (= avasat) | atha tenābhihitam.

„I det trädet var en ande bosatt; han sade etc.“

Pañc. V: 61, 10 atha tatra vaṭe kaṇṇid rākṣasasuhrd vānarah *sthita asīt* (= atisthat) | tena rākṣasaṁ trastam ālokya vyāhṛtam.

„Der på trädet uppehöll sig en vän till demonen, en apa; då hon såg honom vara förskräckt, sade hon etc.“

Såsom redan nämnts, förekommer impf. af vb. *vas* ingestädes i den af KIELHORN-BÜHLER utgifna textredaktionen; af vb. *stha* förekommer samma tempus endast en enda gång (Pañc. I: 84, 21) såsom durativt hjälpverb i förening med part. praes.; i öfrigt ersättes i sistnämnda verb imperfektet dels af praeteritalt praesens, dels af det i praesentisk funktion ofta använda passiva perfektparticipet.

Om ett från en viss tid tidpunkt i det förflutna inträdande durativt tillstånd förekommer imperfekt:

Hitop. s. 25, 15 tataḥ prabhṛti tayoh sakhyam *abhavat*.

„Från den tiden rådde vänskap mellan dem båda.“

Pañc. I: 38, 7 taṁ ca dr̥ṣṭvā sā drutataraṁ vyāghṛtya svagrhaṁ praviṣya muktaḥṅgārā yathāpūrvam *abhavat*.

„Då hon varsnat honom, vände hon hastigt tillbaka, inträdde i sitt hus, aftog sin grannlåt och var såsom tillförene.“

Till betecknande af ett fortfarande tillstånd användes impf. af vb. *stha* i förening med praesens participii:

Pañc. I: 84, 19 tasyā (o: ṣākhāyās) bhaṅgena caṭakāṇḍāni sarvāṇi viṣṭīrṇāni | atha sāṇḍabhaṅgābhibhūtā *pralāpān kurvāṇa na kathamcid atisthat*.

„I följd af grenens afbrytande krossades alla sparfäggen; då upphörde hon (o: sparfhonan) alls icke att klaga (o: hon klagade oafslätligt), öfverväldigad af äggens förstöring.“

b) Af verb, betecknande tankeverksamhet eller sinnesstämning, förekommer, såsom ofvan anförda statistiska öfversigt utvisar, intet mera allmänt i impf. med undantag af denominativet *cintay*, hvilket äfven, ehuru mindre ofta, användes i perf. (inalles 64 fall af förstnämnda, 30 af sistnämnda tempusform). Att i hvarje fall angifva den speciella anledningen till valet af det ena eller andra bland dessa båda tempora torde svåriligen låta sig göra; språkbruket synes i detta afseende hafva medgifvit en viss frihet, hvartill den arbiträra användningen af samma praeteritala utsagoformer i de särskilda verba dicendi erbjuder en partiell motsvarighet. I allmänhet gäller dock, att imperfektet är det vanliga, då den anförda tanken framställes såsom omedelbar impuls till en följande handling; det är då gemenligen i participial eller gerundial form (*iti cintayan, iti vicinitya, niçcitya, sampradharya, paribhavya* etc.) upprepadt i början af närmast följande sats. Deremot synes perfektet oftare komma till användning, då sjelfva tanken betecknas såsom omedelbart framgången ur en förutvarande iakttagelse, företeelse, händelse; det är därför ofta föregånget af ett på det föregående hänvisande *crutva, dr̥ṣṭva, jñatva*.

Stundom låter sig åtskilnaden mellan perfekt och imperfekt på ett ännu bestämdare sätt återgifvas. Såsom tempus för momentan handling blifver nemligen perfektet stundom uttryck för ett ögonblickligt sig erbjudande infall, hugskott, idé (*cintayamasa* = ei in mentem venit o: det rann honom i hågen, den tanken föll honom in), medan deremot imperfektet betecknar en ur en längre tankeoperation sig utvecklande åsigt, öfvertygelse, slutsats (*acintayat* = secum reputabat o: han öfvervägde, öfverlade,

besinnade). De af *cintayamasa* inledda direkta anföringssatserna innehålla därför ofta ett omedelbart känsloutbrott, ett oreflektadt utrop, medan deremot *acintayat* ställes i spetsen för sådana utsagor, som innehålla på reflektionens väg sig utvecklande slutsatser, efter noggrannt afvägande af skäl och motskäl fattade beslut o. d. ¹⁾).

Till närmare belysning af det ofvan anförda må det vara nog att citera ett enda exempel, hvori såväl perfekt som imperfekt af ifrågavarande verb komma till användning.

Pañc. IV: 25, 1 atha kadācit sā tena sahāikaṣayane parāṇmukhī sthitā yāvat tiṣṭhati tāvat tasya grhe cāuraḥ praviṣṭaḥ | sāpi taṁ cāuram avalokya bhayavyākulamanās taṁ vṛddham apyāliṅgitavati | so' pi vismayāt pulakāṅkitasarvagātraḥ *cintayamasa* | kim eṣā mām adyāvagūhate | aho citram etat tataḥ ca yāvan nīpunatayāvalokayati tāvac cāuraḥ pravīṣṭaḥ koṇāikadeṣe tiṣṭhati | punar *acintayat* | nūnam eṣā cāurasya ṣaṅkayā mām samāliṅgati | *taj jñatva* cāuram āha.

„En gång, då hon med honom hvilade på samma bädd, inkom en tjuf i hans hus. Vid åsynen af honom omfamnade hon, besinningslös af fruktan, den gamle. Af förundran reste sig hans hår, och den tanken rann honom i hågen: Hvarför omfamnar hon mig väl i dag? Förunderligt! Men då han såg noga efter, stod tjufven i ett hörn af rummet. Då besinnade han: Helt visst omfamnar hon mig af fruktan för tjufven. Och då han insett detta, sade han till tjufven etc.“

Här angifver perf. ett af all förståndsverksamhet oförmedladt, omedelbart intryck, impf. en på kombinatorisk väg sig utvecklande slutsats.

Man jemföre Pañc. I: 42, 21; I: 94, 11, der bruket af perf. torde finna samma förklaringsgrund.

¹⁾ I sistnämnda hänseende torde det vara särskildt beaktansvärdt, att *cintay* i sammansättning med praefixet *vi* endast användes i imperfekt. Man jemföre betydelsen af lt. *dis* i *dijudico*, *disputo*, *dispicio* m. fl.

Medelst imperfekt af vb. *bhū* i förenig med ett praedikativt bestämningsord bildas stundom omskrifvande uttryck för en fortvarande sinnesstämning.

Hitop. s. 39, 21 *sāpi lāvanyavatī tadavalokanakṣaṇāt prabhṛti smaraṇaprahārajarjitahṛdayā tadevacittabhavat* (= tam ekam acintayat).

„Från det ögonblick, då Lāvanyavatī såg honom, tänkte hon, i hjertat sårad af kärlekens pilar, på honom allena.“
ibid. s. 28, 4 sa ca vṛddhapatis tasyāḥ *saṃtoṣaya nabhavat* (= nārocata).

„Hennes gamle make var henne ej till behag.“

c) I några fall är tiden för den medelst imperfekt betecknade handlingens eller tillståndets fortvaro bestämdt angifven genom särskildt bestämningsord.

Pañc. I: 6, 13 *atha tam tadavastham ālokyā vardhamānaḥ param viśādam agamat | tadartham ca snehādrahṛdayas tri-rātram prayāṇabhaṅgam akarot*.

„Då Vardhamāna såg honom i detta tillstånd, råkade han i den yttersta förtviflan; och fördenskull gjorde han, medlidsamt stämd, ett tre dagars uppehåll i sin färd.“

Pañc. II: 30, 24 *athāsau tad ākarṇya mūsakaprāptisthānaṁ parityajya tīkṣṇaviśāṇasya prṣṭham anvagacchat | evam sa tasya prṣṭhataḥ sabhāryaḥ paribhramāṇḥ cirakālam anayat*.

„Efter att ha hört detta lemnade han (schakalen) platsen för sin råttfångst och sprang efter tjuren; så tillbragte han nu lång tid med att jemte sin hona springa efter honom.“

Den först anförda satsen är, som man finner, en s. k. latent bisats, hvars praedikat är i participial form upprepadt i hufvudsatsen.

I ett fall af alldeles liknande art vackla handskrifterna mellan imperfekt och aktivt perfektparticip, allt eftersom en tidsutsträckningen angifvande bestämning är tillagd eller icke.

Pañc. IV: 36, 4 *tatra ca tena gr̥hapraviṣṭena saha vighrahaṁ kṛtvā tam vyāpādyā svācṛayaṁ sukhena dhiṣṭhitavan*.

„Der kämpade han med inkräftaren, dödade honom och bebadde derefter i ostörd trefnad sitt hus.“

I KOSEGARTEN's recension (s. 233, 16) har detta textställe en något förändrad ordalydelse:

tatra ca tena svagrhapravistena — — — saha vighrahaṁ
kṛtvā taṁ vyāpādyā svāçrayaṁ ca labdhvā sukhena *cirakalam*
atiṣṭhat ¹⁾.

Utan handskriftlig vexling bevaradt är deremot följande textställe:

Pañc. I: 53, 16 so' pi dustāçayaḥ krameṇa tāt prṣṭham
āropya jalāçayasya nātidūre çilām samāsādyā tasyām āksi-
pya svecchayā bhakṣayitvā bhūyo' pi jalāçayaṁ samāsādyā
jalacarānām mithyāvārttāsandeçakāir manāṁsi rañjayan *ni-
tyām ivāharaçrttim akarot*.

„Den illistige (fogeln) förskaffade sig nu sitt dagliga uppe-
hälle, i det att han tog dem, den ene efter den andre, på
sin rygg, slog sig ned på en klippa ej långt från bassinen,
slungade dem deremot, uppåt dem efter behag och derefter
återvände till bassinen för att fröjda dem med falska un-
derrättelser.

2) Såsom uttryck för *successivt inträdande handling eller
tillstånd* har imperfektet en jemförelsevis vidsträcktare använd-
ning än det praeteritala praesens; särskildt vanliga äro *abhavat*,

¹⁾ Imperfektet betecknar här den slutsituation, hvari berättelsens
hufvudpersoner efter de deri skildrade händelsernas förlopp tänkas allt
framgent fortleva. I dylik ställning förekommer dels liksom här impf.
(Pañc. I: 112, 10), dels praes. praeteritum med *sma* (Pañc. I: 60, 6; II: 39,
21; III: 52, 28), dels ensamt praesens (Pañc. I: 55, 2, hvarest *sma* dock är
tillagdt i KOSEGARTEN's edition; Hitop. s. 133, 9, der flere utgifvare upptaga
ett af LASSEN utelemnadt komma: atha sarve svasthānaṁ prāpya mano 'bhi-
ṣṭitaṁ phalaṁ yathasukhaṁ *anubhavanīti*; i st. f. sist anförda verbalform
läser Bombayer-ed. *prāpnuvan*). I samma användning förekommer likaledes
det passiva perfektparticipet af vb. *sthā*, hvilket, som bekant, ofta antager
rent praesentisk funktion; så Pañc. II: 24, 21; Hitop. s. 44, 6; s. 78, 2.
Endast på ett enda dylikt ställe har jag funnit finit-aktivt perfekt (Pañc.
I: 50, 6).

betecknande det *successiva inträdandet*, och *anayat*, angifvande det *successiva ävägbringandet* af ett visst tillstånd.

Vi ställa i det följande de fall främst, i hvilka den gradvis skeende effektueringen är medelst särskilda bestämningsord angifven.

Pañc. I: 84, 16 kasminñcid vanoddege catakadañpatî prativasatah | atha *gacchata kalena* samtatir *abhavat*.

„I en skogstrakt bodde ett sparfpar; i tidens lopp fingo de afkomma.“

Pañc. I: 78, 18 tato *gacchati kale* rtusamayam āsādyā tittibhî garbham *adhatta* (o: fetum conceptum gerebat).

Pañc. V: 64, 12 evam *gacchata kalena* tristanyāḥ kubjakena saha vikṛtiḥ *samapadyata*.

„Derefter uppstod i tidens lopp ett kärleksförhållande mellan den missbildade och puckelbyggen.“

Pañc. III: 60, 10 asmin prastāve sthirajivî *mandam mandam gabdam akarot*.

„Vid detta tillfälle gaf Sthirajivin ifrån sig ett allt svagare ljud.“

Impf. *akarot* betecknar här frambringandet af ett ljud med successivt aftagande ljudstyrka; dock kan det äfven tolkas rent iterativt, i den mån som den tillagda bestämningen *mandam mandam* fattas mera *attributivt* än *praedikativt*.

Pañc. I: 101, 6 sa kulāyasthitayā tayābhihito yāvat tāvac chamīm āruhya tam kulāyam *catadhā bhaṅgam anayat* (o: abhanak).

„Sedan han så tilltalats af den i nästet befintliga, klättrade han uppför Çamiträdet och sönderref nästet i hundra bitar.“

I liknande användning förekommer på ett annat ställe aorist:

Pañc. I: 80, 5 atha *gacchati kale* nāvṛstivaçāt saraḥ *çanaiḥ çanaiḥ çoṣam agamat*. (Jfr. *açuṣyat* Arj. VIII: 8).

„I tidens lopp uttorkade dammen så småningom i följd af regnbrist.“

I följande fall är successiviteten ej medelst särskildt bestämningsord angifven.

Hitop. s. 58, 13 tato' sāu dadhikarṇo' pyāhārābhāvād durbalo *'bhavati* ¹⁾.

„Derefter blef Dadhikarṇa i följd af bristande föda allt kraftlösare.“

Hitop. s. 81, 12 tasya 'gardabho' tibhāravāhād durbalo *mumūṛṣur ivabhavat*.

„Försvagad genom bärande af alltför tunga bördor, aftynade hans åsna (småningom).“

Stundom förekommer impf. af vb. *bhū* i förening med ett gerundiv såsom praedikativ i omskrifning för det passiva imperfektet.

Hitop. s. 60, 3 tataḥ sā sakalalokapūjyabhavat (= apūjyata).

„Derefter tillvann hon sig (småningom) anseende hos hela menigheten.“

Hitop. s. 99, 8 ityuktṛvā sadṛṣyabhavat (Jfr. antaradhīyata Arj. III: 41, 56).

„Så sägande, försvann hon (småningom).“

I förening med accusativ af ett verbalsubstantiv användes likaledes impf. af vb. *nī* i omskrifning för aktivt imperfekt. Valet af den perifrastiska i stället för den enkla verbalformen beror dels på ifrågavarande verbs relativa obruklighet i impf., dels på sträfvandet att genom användningen af nämnda omskrifning ännu uttryckligare betona sjelfva handlingens successiva utvecklingsart.

¹⁾ Några utgifvare, deribland M. MÜLLER, upptaga här motsvarande perfektform *babhava*. Den semasiologiska åtskilnaden mellan båda tempora är lätt att inse; medelst perfektet konstateras blott inträdandet af sjelfva faktum utan hänsyn till den tidrymd, som åtgått för dess förverkligande (o: han blef kraftlös); medelst impf. deremot betecknas — såsom ännu tydligare träder i dagen genom tilläggande af det i cod. Par. upptagna *cirāt* — tillståndet såsom först successivt under förloppet af en viss tid sig realisande (o: han blef allt kraftlösare och kraftlösare).

Pañc. I: 35, 17 *atha kṛṭaṣayanasamayam devaṣarmānugrahaṁ kṛtvā ṣastroktavidhinā ṣiṣyātām anayat | so' pi hasta-pādāvamardanādiparicaryayā tam paritoṣam anayat.*

„Sedan nu Devaṣarman med honom träffat aftal om lägerstad och bevisat honom ynnest, bibragte han honom lärdom enligt läroböckernas föreskrift; och äfven han (o: Aṣāḍha-bhūti) tillvann sig småningom hans välbehag genom tjänstaktighet i fråga om tvagning af händer och fötter samt andra sysslor.“

Af ofvan anförda perifrastiska uttryck motsvarar det förra närmast ett impf. sådant som *aṣikṣayat* (o: docebat); det senare åter tjenar som omskrifning för *paritoṣayat* (Jfr. Pañc. I: 40, 18).

Pañc. IV: 14, 10 *ityuktṛvā tam api svastanaksīreṇa puṣṭim anayat* (o: poṣayat).

„Så sägande, uppfödde hon äfven honom med sin modersmjölk.“

Af andra verb än de båda ofvannämnda förekommer imperfekt endast sällan i denna speciella användning.

Pañc. V: 64, 29 *atha tasya matsyān mathato viṣagarbhavāṣpeṇa sāmsprṣṭam nīlapātaḥ cakṣurbhyām agalat | asāv-apyandho bahugunam manyamāno viṣeṣān netrābhyām vaṣ-pāgrahaṇam akarot* (o: vāṣpam agrhṇāt).

„I det att han omrörde (de kokande) fiskarne, försvann småningom den mörka hinnan från hans ögon, allt under det att hon berördes af den giftiga ångan; och då den blinde fann ångan vara ytterst välgörande, uppfångade han henne ifrigt i sina ögon.“

Som man finner, tjenar här likaledes impf. af vb. *kr* i förening med ett verbalsubstantiv som objekt till omskrifning för en enkel imperfektform.

Pañc. IV: 22, 7 *tathānuṣṭhite sā kanyakā ṣuklapakṣacan-drakalikeva nityam eva vṛddhiṁ prāpnoti | sāpi tasya muneh ṣuṣṛūṣām kurvati sapatnikasya yāuvanam āṣvayat.*

„Sedan så skett, tillväxte jungfrun alltjemt, liksom mån-skifvan i den ljusa hälften af månaden; och i det att hon bevisade lydnad mot botgöraren och hans maka uppnådde hon snart ungdomsåldern.“

I ofvanstående exempel är impf. koordineradt med ett likbetydande praesens *vrddhīm prāpnoti* (= vyavarddhata. Jfr. Säv. I: 22).

3) Endast sällan förekommer imperfekt i *iterativ* bemärkelse. Praesens är i detta fall obetingadt det vanligare, särskildt der fråga är om vid flera olika tillfällen upprepade handlingar ∴ vanor, plägseder.

Härtill kommer, att ett i dylik funktion användt imperfekt ofta står som praedikat i en latent bisats och sålunda trots sin tydligt utpreglade iterativa betydelse rättast torde vara att hänföra till närmast följande kategori.

Pañc. I: 40, 18 atha sa vismitamanās tām bandhanād vimucya çayyāyām āropya ca cāṭuṣatāḥ *paryatoṣayat*.

„Förvånad löste han hennes bojor, förde henne till sitt läger och fägnade henne med hundratala smekningar“ ¹⁾.

¹⁾ Tvenne andra tolkningar torde dock vara lika möjliga. I den ofvan anförda faller hufvudvigten på den adverbiala bestämningen (cāṭuṣatāḥ paryatoṣayat = centies blandiebatur); i ifrågavarande verbala uttryck kan man nu ock inlägga betydelsen af *successivt sig utvecklande handling* (∴ paritoṣam anayat Jfr. Pañc. I: 35, 18), då meningen blefve = genom hundratala smekningar ställde han henne (efterhand) tillfreds. Slutligen skulle man väl äfven kunna tillägga ofvannämnda impf. *konativ* betydelse, såsom betecknande handlingens afsigt i motsats till dess faktiska förverkligande (∴ han sökte ställa henne tillfreds). Att nemligen äfven sistnämnda användning af impf. ej varit för fornindiskt språkbruk alldeles främmande, derom vittna de exempel, som anföras af HOLTZMANN Gramm. aus dem Mahābh. s. 26. Med uteslutande af alla dessa eventuella betydelseskiftningar skulle deremot perf. *paritoṣayāmāsa* helt enkelt angifva den ifrågavarande handlingens effektuering utan hänsyn till tiden eller sättet för dess förverkligande.

I nedan anförda exempel företer impf. visserligen en liknande betydelse, men på grund af sin ställning i idéelt underordnad sats torde det endast i oegentlig mening vara att hit hänföra.

Pañc. I: 48, 3 *evam niçcitya sarvāḥ simādhīpāḥ saha maryaḍāvyatikramam akarot | te ca taṁ maryaḍāvyatikrameṇa vartamānam ālokya sarve sametya tena saha vighrahaṁ cakruḥ.*

„I denna öfvertygelse gjorde han sig skyldig till gränsinkräktning mot alla sina grannar; och då de funno, att han begick gränsinkräktning, församlade de sig alla och började krig mot honom.“

Impf. betecknar i detta fall ögonskenligen *en flera särskilda gånger upprepade handling* (3: han anföll dem, en och en i sender), perf. deremot *en i en enda akt koncentrerad handling* (3: alla de, som, hvar för sig, varit föremål för hans åverkan, förenade sig om ett gemensamt anfall mot honom). Här är emellertid den föregående satsens underordningsförhållande i viss mån angifvet genom dess i participial form uttryckta inordning i hufvudsatsen (*taṁ maryaḍāvyatikrameṇa vartamānam ālokya*).

Pañc. V: 39, 22 *tatra ca (nāpitaḥ) sarvāṁ krameṇa niṣkrāmato svagr̥ham anayat | te' pi sarve prahr̥ṣṭamanasas tasya pr̥sthato yayuḥ.*

„Då förde barberaren dem alla, i den mån de utkommo, in i sitt hus; och de följde alla med glädje efter honom.“

Hitop. s. 114, 9 *tato' sāu duṣṭavako matsyāns tām ekaikaḥ nītvabhakṣayat* ¹⁾).

„Derefter dithörde den elaka tranan fiskarne, en och en i sender, och uppåt dem.“

Till belysande af den semasiologiska åtskilnaden mellan impf. och perf. må här slutligen anföras tvenne textställen, der

¹⁾ En textedition upptager här, såsom redan ofvan s. 100 anmärkts, praesensformen *khādati*.

af samma verb förstnämnda tempus användes till betecknande af *upprepad*, perf. åter till uttryckande af *momentant förverkligad* handling.

Hitop. s. 27, 14 *tēna saha nānakathāprasāṅgāvasthito' pi cūḍākārṇo mama trāsārtham jarjaravaṇṇakhaṇḍena bhūmim atādayat.*

„Med honom inbegripen i vexlande samtal, slog Cūḍākārṇa för att injaga mig (o: rätten) förskräckelse (gång på gång) med ett bamburör på marken.“

Jfr. Pañc. II: 13, 3, der iterativt praeteritalt praesens användes i en sats af alldeles liknande innehåll.

Deremot Hitop. s. 50, 17 *tataḥ sa rajakas tena cītkāreṇa prabuddho nidrāvimardakopād utthāya gardabhaṃ laḡuḡena tāḡayamāsa.*

„Uppväckt af detta skri, uppstod färgaren i vredesmod öfver sin störda sömn och gaf med en knölpåk åsnan dråpslaget ¹⁾“.

Jfr. Pañc. II: 21, 12.

4) Liksom i episka språket användes impf. vidare *såsom praedikatsverb i latentā bisatser*. I båda fabelsamlingarna, särskildt i Pañc., förekomma vid sidan af denna allenast i den inre satsformen sig röjande underordning ganska talrika fall af verklig, medelst sjelfva den yttre satsformen angifven hypotaxis. Särskildt vanliga äro temporala perioder, förbundna af de båda sinsemellan korresponderande partiklarne *yāvat — tāvat*; i dylika konjunktionala bisatser är emellertid praeteritalt praesens som praedikatsverb vida vanligare än imperfekt. Inom ofvan angifna art af underordnade satser användes deremot sistnämnda tempus väl så ofta som dess i alla öfriga funktioner ojemförligt brukligare vikariatsform.

¹⁾ Att perf. *tāḡayamāsa* här verkligen eger den af oss ofvan angifna betydelsen, bevisas bäst af den i flera upplagor intagna, men i och för sig alldeles onödiga tillsatsen: *tenāsāu pañcatvam agamat o*: deraf fick hon sin bane.

Med afseende på sjelfva strukturen af dylika hypotaktiska perioder torde det böra anmärkas, att den i episka språket särdeles vanliga formen af satsunderordning medelst participial eller gerundial upprepning af bisatsens praedikat inom hufvudsatsen i senare klassiska språket endast mera sällan kommer till användning. I sjelfva verket torde densamma öck kunna anses tillhöra ett mera primitivt skede af syntaktisk utveckling; vid ett allt mera öfverhandtagande bruk af konjunkional underordning måste dylika ofullkomligare uttryck för syntaktisk subordination förefalla både föråldrade och obehöfliga.

En ännu allmänt bruklig art af satsförbindelse är deremot den ensidiga konjunkionala, då bisatsens tidsförhållande till hufvudsatsen betecknas genom ett den sistnämnda inledande temporalt bestämningsord.

Efter dessa inledande anmärkningar gifva vi en efter förut följda indelningsgrunder ordnad öfversigt af hithörande fall.

I. Bisatsens praedikat är i participial eller gerundial form upprepadt i hufvudsatsen.

1) De båda satsernas subjekt är olika.

Med undantag af de sinsemellan temligen likartade fall, der impf. af vb. *cintay* står såsom praedikat i en försats, hvilken i form af genitivus absolutus upprepas i eftersatsen och derigenom ställes i direkt beroende af densamma (Pañc. I: 57, 8; 88, 5; II: 18, 15; IV: 18, 7; V: 38, 20), har jag endast antecknat tvenne exempel af ofvannämnda art; i det ena framställes bisatsens handling såsom samtidig med hufvudsatsens.

Pañc. V: 40, 1 *aparaṁ gr̥hamadhye tān praveṣya dvāraṁ nibhṛtaṁ vidhāya lakṣaprahāraṁ ṣiraśyatadayat | te' pi tadāyamaṇa eke mṛtā anye bhinnamastakāḥ phūtkartum upa-cakramire.*

„Men sedan han fört dem in i huset, tillslöt han dörren och pryglade dem med påkslag på hufvudet; under slagen fingo somliga sin bane, andra begynte med krossade skallar ömkligt qvida.“ (Jfr. Pañc. V: 65, 11).

I det andra hithörande exemplet betecknas bisatsens handling såsom föregående hufvudsatsens, och den sistnämnda inledes tillika af temporalpartikeln *atha*.

Pañc. II: 15, 26 tenāpi (krodeṇa) kopaviṣṭena — — — paṭitodaraḥ pulindo *gatūsur* bhūtale' *patat* | *atha lubdhakam vyāpādyā sūkaro' pi pañcatvaṁ gataḥ*.

„Med buken uppristad af det retade vildsvinet föll jägaren liflös till marken; efter att hafva dödat jägaren fick äfven vildsvinet sin bane.“

2) De båda satsernas subjekt är gemensamt.

Särdeles vanlig är denna hypotaktiska struktur, då försatsens praedikat utgöres af impf. af ett af de båda verben *cintay* och *paç*, betecknande en eftersatsens handling föranledande tanke eller varseblifning ¹⁾.

Pañc. I: 22, 12 damanako' pi sañjīvakasakāçaṁ gatvā — — — hr̥stamanā *vyacintayat* | — — — — — | *evam vicintayan piṅgalakābhimukhaḥ pratasthe*.

Damanaka gick fram till Sañjīvaka och tänkte, glad i hågen etc.; så tänkande, begaf han sig åstad till Piṅgalaka.“

Upprepning af försatsens praedikat medelst praesensparticip förekommer likaledes Hitop. s. 12, 15.

Ännu oftare är bisatsens verb i gerundial form upprepadt i hufvudsatsen.

Hitop. s. 46, 17 tataḥ sañjīvako bhagnajānura nipatitaḥ | tam ālokya vardhamāno' *cintayat* | — — — — — | *iti sañcintya sañjīvakam tatra parityajya vardhamānaḥ punaḥ calitaḥ*.

¹⁾ Med hänsyn till förstnämnda verb jemföre man det ofvan s. 108 anförda.

„Derefter föll Saṅjivaka och bröt ett knä; vid åsynen af honom öfverlade Vardhamāna etc.; efter denna öfverläggning qvarlemnade Vardh. Saṅj. der på platsen och drog åter sina färde.“

Liknande ställen finner man Pañc. I: 34, 9; 48, 17; II: 1, 16; 6, 2; 16, 4; 22, 21; 28, 26; 37, 9; 39, 6; III: 56, 23; 66, 24; 67, 17; IV: 5, 17; 7, 1; 7, 21; 17, 3; 29, 6; 32, 9; 34, 2; 34, 18; V: 38, 3; 56, 9; 65, 4. Hitop. s. 9, 7; 17, 16; 32, 9; 35, 5; 113, 13; 114, 12.

Af verbet *paç* förekommer likaledes imperfekt i liknande ställning.

Pañc. IV: 5, 17 bile praviçantaṁ kṛṣṇasarpam *apaçyat* | *taṁ dr̥ṣṭvā* bhūyo³pyacintayat.

„Han varsnade en i sin håla inkrypande svart orm; vid åsynen af honom tänkte han än vidare etc.“

Likaså Pañc. I: 20, 18; jfr. I: 7, 15.

Hitop. s. 9, 7 laghupatanakanāmā vāyasaḥ — — — āyāntaṁ vyādham *apaçyat* | *taṁ avalokyācintayat*.

„En kråka, vid namn Laghupatanaka varsnade en annalkande jägare; vid åsynen af honom tänkte hon“ ¹⁾.

Utom i nu anförda fall har denna form för satsunderordning endast en ytterst inskränkt användning.

I följande exempel betecknas försatsens handling såsom föregående eftersatsens medelst likartad upprepning af den förras praedikat i form af perf. part. pass.

Hitop. s. 112, 6 iti vadan *apatad* eva | *patitas* tāiḥ prāpto vyāpāditaç ca.

„Så sägande föll hon (o: sköldpaddan) ned; nedfallen blef hon fångad och dödad af dem.“

¹⁾ I analogi med ofvan anförda exempel bör väl äfven Hitop. s. 35, 4 i den af LASSEN efter af honom jemförda handskrifter antagna läsarten: *avalokayāmāsa* | *ālokyācintayat* perfektet i öfverensstämmelse med flere utgifvare — så t. ex. Bombayer-ed. och Max Müller — utbytas mot impf. *apaçyat*.

I form af absolut lokativ upprepas försatsens praedikat.

Hitop. s. 35, 12 ityuktva tathakarot (o: snayubandham abhakṣayat) | tataḥ chinne snayubandhe drutam utpatitena dhanuṣa hr̥di bhinnah sa dhīrgarāvah pañcatvaṁ gataḥ.

„Så sägande gjorde han så (o: han uppåt bågsenan); sedan bågsenan sönderslitits, blef han genomborrad af den i följd deraf hastigt uppspringande bågen och ljöt så döden.“

II. Bisatsens praedikat är ej i participial eller gerundial form återupptaget i hufvudsatsen.

1) De båda satsernas subjekt är olika.

a) Bisatsens tidsförhållande till hufvudsatsen angifves genom ett den ömsesidiga förbindelsen förmedlande temporalt bestämningsord.

I några fall är satsförbindelsen af den art, att de båda sinsemellan kombinerade händelserna i allmänhet betecknas såsom tillhörande samma genom bindeordet angifna trängre tidssfer, såsom inom densamma koexisterande. Bindeord af dylikt slag äro t. ex. temporala lokativer sådana som *etasmīn antare*, *atrāntare*, *tasmin eva dine* o. s. v. (emellertid, på samma tid).

Pañc. I: 43, 3 nāpito' pi — — — tadabhimukham eva taṁ kṣurāṁ prahīnot | *etasmīn antare* sā duṣṭordhvabāhū vi-dhāya phūtkurvati gr̥hān niṣcakrama.

„Barberaren slungade rakknifven mot henne; emellertid skyndade hon, den eländiga, med uppräckta armar skriande ut ur huset.“

Pañc. IV: 27, 24 taṁ dr̥ṣtvā sā māṇsapiṇḍam utsr̥jya taṁ matsyaṁ *pratyupadravat* | *atrāntare* gr̥dhras taṁ dr̥ṣtvā māṇsapiṇḍam ādāya ca samutpapata.

„Vid åsynen af fisken släppte hon (o: schakalhonan) köttstycket och förföljde honom; emellertid fick en gam se köttstycket och flög dermed upp i luften.“

Pañc. II: 39, 9 ityavadhārya kacchapam bhūtale prakṣipya mrgam *upadravat* | *atrāntare* hiranyakena taddarbhavestānam tatksanāt khaṇḍaḥ kṛtam.

„Så tänkande, lade han (o: jägaren) sköldpaddan på marken och lopp efter gazellen; emellertid slet Hiranyaka på ett ögonblick sönder grässnaran.“

Pañc. V: 40, 22 tasya (o: brāhmaṇasya) bhāryā prasūtā su-
tam *ajanayat* | *tasmin eva dine* nakulī nakulam *prasūta*.

„Brahmanens hustru gaf lifvet åt en son; på samma dag framfödde äfven ichneumonhonan en unge.“

Hitop. s. 66, 13 tam dr̥ṣṭvā tatputram kuṣṭhāle dhṛtvā daṇ-
ḍanāyakena samam tathāivakridat | *anantaram* tasyā bhartā
goṣṭhāt *samagataḥ* ¹⁾.

„Vid åsynen af honom nedsläppte hon hans (o: domarens) son i en spannmålslår och jollrade sedan på samma sätt med domaren; emellertid ditkom hennes make från stallet.“

I de fall, der satsförbindelsen förmedlas af något af de demonstrativa temporaladverben *atha* eller *tatas* (o: deinde, tum), betecknas försatsens handling i allmänhet såsom föregående eftersatsens. Gifves åt de på dylikt sätt förbundna satserna fullständigt genomförd hypotaktisk form, kommer sålunda imperfektet att motsvara lat. plusquamperfekt.

Pañc. I: 65, 2 athāsau matkuṇo — — — jāgratam api
tam mahīpatim *adaṣat* | *athāsau* mahīpatiḥ sūcyagravidha
iva tac chayanam tyaktvā tatksanād evotthitah.

„Vix pulex regem momorderat, quum ille, velut aculeo punctus, subito lectu egressus surrexit.“

Pañc. III: 67, 7 evam sampradhārya tasyāhvanam *akarot* |
atha sinhaçabdena sā guhā pratiravaçatasampūrṇānyān api
dūrasthān sattvān *trāsayāmasa*.

„Efter denna öfverläggning ropade det (o: lejonet) på honom; då fylldes hålan i följd af lejonets rytande med hundrafaldigt genljud och förskräckte äfven andra, i fjerran varande djur.“

¹⁾ Såsom redan ofvan (s. 100) nämnts, är impf. i Sriramapurensereditionen, hvars läsart följes af Max Müller, ersatt af motsvarande praesensform (kridati). Likaså förekommer praesens i alldeles liknande satsförbindelse i omedelbart föregående sats: kadācid asāu daṇḍanayakaputrenā saha *ramamānā tiṣṭhati* | *atha* daṇḍanayako' *pyāgataḥ*.

Pañc. I: 49, 21 atha cūḥbhagavān nārāyaṇas taccharīre saṁkramaṇam *akarot* | *tato* bhagavanmāhātmyena gagaṇa-sthaḥ sa kāulikaḥ kṣāṇād eva sarvān api pradhānakṣatriyaṇ niṣtejasaḥ *ca* *akāra*.

„Derefter ingick den helige Viṣṇu i hans (o: väfvarens) kropp; genom den heliges magt gjorde derefter väfvaren, sväfvande i luften, alla de yppersta krigarne kraftlösa“.

Pañc. I: 50, 4 so' pi mūlād ārabhya sarvaṁ pragvṛttāntam *nyavedayat* | *tataḥ* ca rājñā sā rājakanyā tasmāi *samarpitā* deḥ *ca* pradattaḥ.

„Han omtalade från början allt det nyss skedda; derefter gafs honom af konungen konungadottern till äkta och skänktes honom en landsträcka.“

Pañc. I: 72, 16 anyedyur madotkaṭasya mahāgajena saha yuddham *abhavat* | *tatas* tasya vyarthā *saṁjāta* | vyathitaḥ katham api prāṇair na *viyuktaḥ* | *atha* ṇarirāsamarthyān na kutracit padam api calitum *ca* *aknoti*.

„En dag uppstod en strid mellan Madotkaṭa (o: lejonet) och en väldig elefant; det blef svårt såradt och var nära att mista lifvet i följd af sina smärtor, så att det på grund af sin kroppsliga vanförhet ej kunde röra foten åt något håll.“

I ofvanstående satskomplex förekomma i de tvenne deri ingående latentia bisatserna omvexlande imperfekt (*abhavat*) och praesens (*aknoti*), det förra i temporal, det senare i konsekutiv bestämningssats; båda hufvudsatsernas praedikat äro deremot uttryckta i praeteritalt passivt particip (*saṁjāta*, *viyuktaḥ*)¹⁾.

¹⁾ I flera afseenden analogt med ofvan anförda textställe är Pañc. I: 93, 8 atha kadācid vajradanṣṭrasya kenacid vanyena mattagajena saha yuddham *abhavat* | tena madavīryāt sa dantaprahārāis tathā kṣataṇariro *yathā* pracalitum na *ca* *aknoti* | tatksutksāmas tām *provāca*. „En dag uppstod en strid mellan lejonet och en vild, brunstig elefant; i följd af dennes häftiga raseri blef det af hans betar så illa sargadt, att det ej kunde röra sig; utmergladt af hunger, sade det till dem.“

De båda sista kommata ha i KOSEGARTEN's recension (s. 87, 15) en något förändrad ordalydelse: tena madavīryāt sa dantaprahārāis tathā kṣataṇariro *yathā* kathaṇcin na dāivād *vyāpāditaḥ* | *tataḥ* ca jarjaritadeho *yadā* sa pracalitum na *ca* *aknoti* | *tadā* ksutksāmakaṇṭhas tām bhr̥tyān *uvāca*.

Imperfektiviskt nyttjad aorist förekommer i liknande ställning:

Hitop. s. 23, 10 ityuktṡā mṛgaṁ bandhanān mocayitṡā pā-
çān saṁgrhituṁ sayatno' bhūt | tataḥ kākaçabdam çrutṡā
mṛgaḥ satvaram utthāya palayitaḥ.

„Så sägande löste han (o: jordegaren) antilopen ur snaran
och gaf sig i färd med att upptaga repen; då antilopen
derefter hört kråkans kraxande, reste han sig upp och
flydde undan“ ¹⁾).

b) I följande fall är deremot den ömsesidiga förbindelsen
mellan försats och eftersats allenast genom den inre satsformen
angifven, oförmedlad af hvarje temporalt bestämningsord.

Pañc. I: 45, 9 atha taṁ tadavastham avalokya rathakāras
tadduḥkhaduḥkhita āptapuruṣāis taṁ samutkṣipya svagrham
ānayayat | tatra ca vividhāiḥ çitopacāraiç cikitsakopadiṣṡair
mantravādibhir upacāryamāṇaç cirāt kathamecit sacetano
babhūva.

„Då vagnmakaren såg honom i detta tillstånd, lät han, be-
kymrad öfver hans ofärd, af dertill egnade män upplyfta
honom och föra honom till sin bostad; der blef han af sejd-
kunnige män behandlad med åtskilliga af läkare föreskrifna
kylande medel och kom sent omsider till sans.“

Hitop. s. 47, 17 sa cāikadā pipāsākulitaḥ pāṇīyaṁ pātum
yamunākacham agacchat | tena ca tatra sinhenānanubhūta-
pūrvakam pralayaghanagarjitam iva sañjīvakānarditam açrāvi.

„Det (o: lejonet) gick en gång, plågadt af törst, till Yamuna's
strand för att dricka; der fick lejonet höra Sañjīvaka's förut
ej hörda bölande, liknande ett åskslag vid islossningen“ ²⁾).

¹⁾ Aoristformen är här upptagen ur Pariserhandskriften; öfriga ma-
nuskrift liksom och de flesta utgifvare föredraga i stället motsvarande perfekt-
form *babhāva*. Då aoristen emellertid äfven eljest, såsom redan framgått
ur flera förut anförda fall, stundom användes identiskt med imperf. och
äfven en och annan gång förekommer såsom handskriftlig variant dertill —
så t. ex. Hitop. s. 25, 15, der Petersburgerhandskriften vid sidan af det el-
jest allmänt antagna impf. *abhavat* ensam bevarat aorist *abhūt* — så synes
mig förstnämnda läsart på grund af det derigenom uttryckta närmare inre
sammenhanget mellan satserna vara att bestämdt föredraga.

²⁾ Vi ha här följt den läsart som i enlighet med Sriramapurenser-
editionen upptagits af M. MÜLLER och som äfven följes i Bombayer-ed.

I sist anförda tvenne exempel är emellertid försatsens tidsförhållande till eftersatsen så vida bestämdt, som en i den förra angifven rörelse (*anāyayat*, *agacchat*) medelst eftersatsen inledande lokaladverb (*tatra* ∴ *tatra nāyayitvā*, *tatra gatvā*) betecknas såsom före hufvudhandlingens inträdande effektuerad.

I följande fall saknas deremot helt och hållet hvarje bestämning af dylik art.

Pañc. I: 49, 9 *sāpi tad ākarṇya pituḥ samīpam gatvā sarvaṁ vṛttāntam nyavedayat* | *rājāpi tasya vākyaṁ ṣṛaddadhānaḥ pratyūṣe samutthāya susānaddhasāinyo yuddhārtham nirjagama*.

„Sedan hon (∴: prinsessan) hört detta, gick hon till sin fader och omtalade för honom hela förloppet; konungen, som satte tro till hennes utsago, stod upp i gryningen och drog med välrustad här ut till strid.“ (Jfr. Pañc. I: 50, 4).

Pañc. IV: 19, 21 *tām (∴: mūsikām) dṛṣtvā sa munih tasya (∴: çyenasya) pāsāṇakhaṇḍam prakṣipat* | *so' pi pāsāṇakhaṇḍa-prahāravṛkūlendriyo bhraṣṭamūṣiko bhūmāu nipapata* | *mūṣikāpi bhayatrastā rakṣa rakṣeti jalpantī municaraṇāntikam upaviṣat* | *çyenenāpi cetanām labdhvā munir uktah*.

„Vid åsynen af rättan slungade botgöraren en stenskärfva mot falcken; bedöfvad af stenskärfvans slag, nedföll han (∴: falcken) på marken och lät dervid rättan falla; uppskrämd af ångest satte sig rättan ned vid botgörarens fötter under utrop: rädda mig, rädda mig! Falken hade emellertid återvunnit besinningen och sade etc.“

Pañc. IV: 27, 10 *sāpi sarvaṁ dhanam rātrāvādāya pratyūṣe tatkaṭhitasthānam upadravat* | *dhūrto' pi tām agre kṛtvā dakṣiṇām diṣam āçritya satvaragatiḥ prasthitah*.

LASSEN läser på grund af sina handskrifters samstämmiga vittnesbörd *agamat*. Egendomligt nog är den inchoativa imperfektformen af roten *gam* i båda fabelsamlingarna jemförelsevis sällsynt — den förekommer utom här endast Pañc. II: 30, 25 (*anvagacchat*) — medan den vida oftare brukliga aoristen (*agamat*) — den anträffas i Pañc. 14, i Hitop. 6 gånger — ej sällan användes i rent imperfektivisk funktion. Så t. ex. å redan ofvan (s. 112) anförda ställe Pañc. I: 80, 5.

„Medtagande allt sitt gods, lopp hon i gryningen till det af honom uppgifna stället; med henne framför sig begaf sig skurken med hast åstad i sydlig riktning.“

Hitop. s. 73, 1 tatra gataṣ ca mandam mandam upasarpan vismitam ivātmānam *adarṣayat* | sañjīvakena sādaram *uktam*.

„Sedan han kommit dit, gick han långsamt framåt och ställde sig helt bestört; då sade Sañjīvaka ödmjukt.“

2) De båda sinsemellan förbundna satsernas subjekt är gemensamt.

a) I de flesta fall inledes eftersatsen af temporalt adverb (*atha, tatas*).

Pañc. I: 20, 10 kaṣcie chrgālah kṣutksāmakanṭha itas tataḥ paribhraman vane sānyadvayasamgrāmabhūmim *apaṣyat* | tasyām ca dundubheḥ patitasya ṣabdam *aṣṛṇot* | *atha* kṣubhitahrdayaṣ *cintayāmasa*.

„En schakal såg, under det att han irrade omkring hit och dit i en skog, skådeplatsen för tvenne fiendtliga härars strid och hörde der ljudet af en nedfallen puka; då tänkte han med bäfvande hjerta.“

Pañc. I: 46, 10 tatksanāt kīlasamcārīnam vāinateyam *aghaṭayat* (ṁ: rathakārah) | *tatas* tasmin kāulikam samāropya viṣnucihnacihnitaṁ kṛtvā kīlasamcaraṇavijñānam ca darṣayitvā *provāca*.

„Straxt förfärdigade vagnmakaren en medelst en kil rörlig Garuḍafogel; derefter lät han väfvaren sitta upp derpå, försåg honom med Viṣṇu's utmärkelsetecken, visade honom kilens mekanism och sade.“

Pañc. IV: 17, 25 sāpi tam prasthitaṁ vijñāya kathamait tam divasam *atyavahayat* | *tataṣ* cāparadine kaṁcid viṭagrham gatvābhyarthiyoktavati.

„Då hon erfor hans affärd, kunde hon med knapp nöd afvakta den dagens förlopp; på eftermiddagen gick hon till en älskares hus och sade bönfallande.“

Pañc. I: 47, 3 garuḍād avatīrya tām vepamānām ṣayyāyām *anayat* tataṣ ca rātriṣeṣam yāvad vātsyāyanoktavidhinā niṣeṣya pratyūṣe' lakṣito *jagāma*.

„Efter att hafva nedstigit från Garuda förde han henne, den bäfvande, till hvilolägrät, och sedan han tillbragt återstoden af natten på det af Vatsyāyana föreskrifna sättet, gick han i gryningen obemärkt sin väg.“

Egendomligt nog äro i de båda sist anförda exemplen försats och eftersats förbundna medelst kopulativ konjunktion, hvilken dock å det först citerade textstället utelemnas i KOSEGARTEN'S recension (s. 186, 1); sammastädes (s. 45, 7) infogas ock interpunktionstecken framför det eftersatsen inledande temporaladverbet *tatas* i sist upptagna hypotaktiska period.

b) Blott medelst kopulativ konjunktion förbundna, men genom intet temporalt adverb till sitt inbördes tidsförhållande bestämda äro de båda till samma subjekt sig hänförande praedikatsverben i nedan upptagna fall; försatsens handling måste, enligt hvad sammanhanget utvisar, tänkas vara samtidig med och fortvara under eftersatsens handling, och dess praedikat står i så omedelbart beroende af hufvudverbet, att det nästan kan anses semasiologiskt likställdt med en participial bestämning (o: ett praesensparticip).

Pañc. II: 3, 1 dr̥ṣṭer agocaratām gatān vijñāya lubdhako nirāḥaḥ ḥlokaṁ apathan nivr̥ttaḥ ca (o: paṭhan nivr̥ttaḥ).

„Då jägaren såg, att de försvunnit ur synhåll, återvände han hopplös, allt under det att han uppläste följande vers ¹⁾).

Likaså Pañc. V: 61, 17.

Pañc. II: 1, 26 kapotarājaḥ — — — — laghupatanakena nivāryamāno² pyapatat saparivāro nibaddhaḥ ca (o: patan nibaddhaḥ).

„Ehuru tillbakahållen af Laghupatanaka, flög dufvokonungen dit och tillfångatogs med sitt följe.“

¹⁾ KOSEGARTEN läser å motsvarande ställe (s. 106, 14): lubdhako nirāḥaḥ enaṁ paṭhan nivr̥ttaḥ.

Pañc. III: 52, 24 tathānuṣṭhite ṣaṣako niṣāsamaye taṁ gajaṁ
hradatire nītvā jalamadhye sthitam candrabimbam *adar-*
ṣayat | aha ca.

„Sedan så skett, förde haren elefanten nattetid till insjöns
strand, visade honom den midt i vattnet sväfvande mån-
skifvan och sade dervid,“ etc.

Likaså Pañc. I: 47, 14; V: 43, 24; i försatsen står aorist
Pañc. I: 24, 14; I: 31, 3.

Pañc. II: 6, 9 tac chabdam ṣrutvā hiranyako *vyacintayat |*
— — — — | aha ca (c: cintayan, cintayitvāha).

„Då Hiranyaka hörde detta ljud, tänkte han etc.; och han
sade då.“

Jfr. Hitop. s. 21, 20.

Pañc. I: 47, 14 devyapī tām nakhakartitaṣarīrāvayavām
apaṣyat | aha ca.

„Äfven drottningen fann henne vara sargad öfverallt på
kroppen; hon sade då.“

Såsom den ofvan gifna framställningen utvisar, förekommer
imperfektet i begge de af oss undersökta fabelsamlingarne ännu
alltjemt i samma funktioner, som i föregående kapitel anmärkts
såsom för detsamma egendomliga. I närmast följande del af
denna afhandling skola vi med stöd af bevisställen, hemtade från
samma källskrifter, söka bestyrka den i alla afseenden eqviva-
lenta användningen af praeteritalt praesens, hvilket inom nämnda
litteraturart uppträder som normal exponent för de semasiologiska
kategorier, hvarför det redan i episka språket undantagsvis tjenat
som uttryck.

II.

Att det praeteritalt använda praesens i fornindiskt språkbruk uteslutande förekommer i durativ betydelse, har, enligt hvad ofvan flerstädes antydts, redan af åtskilliga forskare blifvit konstateradt ¹⁾. Särskildt har SPEIJER ²⁾ med mycken bestämdhet framhållit denna dess semasiologiska grundkarakter, hvilken han i motsats till imperfektets af honom antagna funktionella indifferensism närmare åskådliggör i följande ordalag: „As Sanskrit imperfect has not the character of a durative, like the imperfect in Latin and French, *abharam* may be both a synonym of Latin *ferebam* and of *tuli*. But the present *bharāmi* is by its nature

¹⁾ Jfr. ofvan s. 3 n. 1; s. 25 n. 2. Jfr. äfven LASSEN Comment. Crit. ad Hitop. P. 41, 22, der upptagandet af läsarten *niyujyate* i st. f. Pariserhandskriftens *niyuktaḥ* rättfärdigas på följande sätt: „Praestat h. l. *praesens*, quia sermo est de actione saepius repetita vel potius continua; cui rei designandae saepius in lingua Indica inservit praesens.“

²⁾ Jfr. anf. arb. § 327. Deremot kan jag, så vidt min egen erfarenhet sträcker sig, ej finna något berättigadt i hans i noten till samma § upptagna inskränkning af hufvudregeln: „In the classic dialect, however, *bharati sma* is both = *ferebat*, and = *tulit*.“ De af honom åberopade exemplen ega åtminstone ringa bevisningskraft; *vakti sma* (Kathās. 1, 33), *sma braviti*, *sma kathayati* (Pāṇ. 3, 2, 119) äro till betydelsen likställda med motsvarande imperfektformer *abravit*, *akathayat* och låta sig på samma sätt semasiologiskt förklara (jfr. ofvan s. 44); det Pāṇ. 3, 2, 118 anförda exemplat: *dharmēṇa sma kuravo yudhyante* torde åter snarast innehålla en på ett längre tidsskede hänsyftande praeterital utsaga.

a durative tense, and for this reason it is eminently adapted to signify the *durative*, even of the past“.

Det har likaledes redan anmärkts, att praesens som berättande tempus inom ifrågavarande literära alster eger en långt vidsträcktare användning än imperfektet. Detta förhållande har tvifvels utan ej uteslutande sin grund i imperfektets aftagande bruklighet, utan torde ock i viss mån kunna anses föranledt af den speciella stilart, som är utmärkande för skriftverk af dylikt populärt berättande framställningssätt. Inom det episka konstspråket med dess strängt objektiva karakter träder berättelsen endast undantagsvis utom det förflutnas egen ram och gör derför blott ett jemförelsevis sparsamt bruk af den praeteritala utsagoform, som afser att med dramatisk åskådlighet rycka en förfluten händelse inom berättarens egen tidssfer ¹⁾; i den folkliga sago-stilen deremot, hvilken till affattning och uttryckssätt står hvardagsspråket närmare, finner samma tempusart tydligtvis en långt friare och vidsträcktare användning, i samma mån som subjektivt utmålande situationsskildring der träder i stället för rent objektiv, tidstrogen berättelse.

Ofvan påpekade omständighet erbjuder emellertid i och för sig ingen tillräcklig förklaringsgrund för den äfven från nämnda synpunkt oväntade mängd af fall, hvori berättande praesens inom ifrågavarande fabelverk kommer till användning. Så vidt vi känna, är förhållandet temligen enahanda i öfriga mera folkliga alster från den i egentlig mening klassiska perioden; i de få berättande utsagor, som finnas inströdda i *Kalidasa's* dramer, är praesens i egenskap af durativt praeteritum vida allmänare än

¹⁾ Vi vilja blott erinra om det bekanta förhållandet, att rent berättande praesens ingenstädes förekommer i sådana episka mönsterverk som Homeri dikter.

imperfektet ¹⁾; detsamma gäller i ännu högre grad om den praktiska och palistiska legendlitteraturen ²⁾.

¹⁾ Man jemföre t. ex. följande ställe ur *Çakuntalā*, der praeteritalt praesens förekommer i relativa bisatser till en på närvarande tid hänsyftande hufvudsats:

Çak. v. 85 (Burkhard) pātum na prathamam vyavasyati jalām yus-
māsvapīteṣu yā
nādatte priyamaṇḍanāpi bhavatām snehena yā
pallavam
ādye vaḥ kusumaprasūṭisamayā yasyā bhava-
tyutsavaḥ
seyam yāti çakuntalā patigṛham sarvāir anu-
jñāyatām.

„Hon, som ej nändes dricka först, då I ännu ej druckit, som, ehuru fallen för grannlåt, af kärlek till Eder ej afbröt en gren, som hade fest, då Era blommor först sprungit ut, hon Ç. går till sin makes boning. Tagen då alla afsked af henne!“

Likaledes förekommer praesens i temporala bisatser, inledda af *yadā* eller *yāvat* (prkr̥t *jāva*); så t. ex. *Çakuntalā* s. 87, 14; 174, 8; *Mālavikā* (ed. Bollensen) s. 6, 5; 80, 13.

²⁾ Äfven ur sistnämnda litteraturart tillåta vi oss att i förbigående anföra några dylika exempel.

Kālakācārya-Kathānakam (utgifven af Jacobi i Zeitschrift d. deutschen morgenländischen Gesellschaft XXXIV pg. 247—318) s. 264, 39 iyare — — — *kuṇam̐ti* paidiṇam dhoyam. annam̐mi divase jāva dhoen' uvaṭṭhiyā tāva peccam̐ti sunnayam kottam̐. tao tehiṁ pucchiyā sūriṇo (o: fienderna företogo dagligen ett anfall; då de nu en dag företagit en stormning, funno de fästningen tom; derefter frågade de den vise).

ibid. s. 271, 28 Kālagasūriṇam kāl'amtareṇa viharanṇanam jāyā duvviṇiyā sisā. tao coiṇā sūrihiṁ tahā vi na kiṁ ci paḍivajjanti (o: Kālakācārya fick en annan gång på sina vandringar ohörsamma lärjungar; dessa lydde alldeles icke, ehuru de dertill uppmanades af den vise).

ibid. s. 272, 7 evaṁ pi bhapiyā te vi na muṁcam̐ti duvviṇiyayam, na kareṇṭi guru-vayaṇam na vahim̐ti paḍivattim, jam̐panti ullam̐tha-vayanāim, kuṇam̐ti secchāe tavam, āyaram̐ti niyayā-¹ bhippaṇa samāyariṁ (o: ehuru sālunda förmanade, läto de ej af från sin ohörsamhet, följde ej sin lärares bud, visade ingen vördnad, förde försmädligt tal, öfvade bot efter eget behag och inrättade sin vandring efter eget godtycke).

ibid. s. 260, 21 jāva bolam̐ti kai vi vāsara, tāva samāgayāo tattha sāhuṇio (o: medan några dagar förledo, ditkommo botgörerskor).

Assalāyanasuttam (ed. Pischel 1880) s. 7 ekaṁ samayam Bhagavā Sāvattthiyam viharati. tena kho pana samayena brāhmaṇanam pañcamattāni brāhmaṇasatāni Sāvattthiyam paṭivasanti (o: en gång vistades den helige (o: Buddha) i Savatthi; samtidigt bodde der fem hundra brahmaner).

Det är vidare ej blott i egenskap af praeterital utsagoform som praesens företer en märkbar öfvervigt öfver imperfektet; det uppträder likaledes allt mera allmänt som bärare af vissa temporala och modala kategorier, hvilka i äldre sanskrit gemenligen betecknas med särskilda tempus- och modusformer.

Så förekommer det temligen ofta i futurisk bemärkelse, och detta såväl i temporala och konditionala försatser^a till eftersatser i futurum som i sjelfständiga satser; synonymt med det äldre språkets konjunktiv eller optativ användes det såväl i hufvudsatser, innehållande en viljoyttring, en dubitativ fråga eller en potential utsaga, som ock i finala bisatser och i hypothetiska satser, innehållande ett overkligt antagande ¹).

Sist anförda exempel kan anses som exponent för de temligen stereotypa situationsskildringar, hvaraf buddhaistiska Suttas pläga inledas; praesensformer sådana som *viharati*, *pativasati*, *hoti*, *vattati* äro här allmänt brukliga.

¹) Några exempel på ofvan anförda användningar af praesens må här finna plats. I hufvudsatser är denna dess futuriska eller subjektivt-modala funktion i allmänhet inskränkt till första personens former; de äldre till imperativens schema hänförda konjunktivformerna kommo här tidigt ur bruk och ersattes successivt genom motsvarande former af futurum och praesens (jfr. BÖHTLINGK Sanskrit-chresth. s. 363). I bisatser deremot, der praesens såsom betecknande samtidighet med hufvudverbets handling till tidssferen närmare bestämmes af detta, eger ingen dylik inskränkning rum. Jfr. SPEIJER anf. arb. §§ 324, 356, 468, 471.

1) *Praesens i betydelse af futurum a*) i båda leden af en hypotaktisk period: Hitop. s. 15, 10 yāvan me dantā.na *trutyanti* tāvad bhavataḥ pāṇāṁ *chinadmi*, tadantaram anyeṣāṁ api bandhanāni chetsyāmi „så länge som mina tänder ej brista, skall jag sönderbita dina bojar; sedan skall jag äfven bita sönder de andras.“

ibid. s. 121, 1 yadyeṣa chāgaḥ kenāpyupāyena prāpya *khadyate* tadā matiprakaṛṣo *bhavati* „det kommer att bli ett mästestycke af slughet, om vi kunna på något sätt fånga och uppäta den der bocken.“

b) i försats till en eftersats med praedikat i futurum: Hitop. s. 40, 17 yadyayam *māryate* tadāsmākaṁ bhojanaṁ bhaviṣyati „ille si mortuus erit, a nobis comedetur.“

ibid. s. 76, 6 yadāsāu piṅgalakas tvāṁ *paçyati* tadā tvam api svavikramaṁ darçayiṣyati „quum ille te aspexerit, tu quoque virtutem ostendito.“

Man finner alltså en betydande utvidgning af den praesentiska indikativens funktionsgebit i flera särskilda riktningar; medan öfriga finita tempora nästan fullständigt undanträngas af participiala omskrifningar, qvarstår praesens som en i alla afseenden lifskraftig, genom det konsekventa utbildandet af vissa förut exceptionella användningar allt allmännare bruklig verbalform.

I sammanhang härmed har man utan tvifvel äfven att tänka sig det öfverhandtagande bruket af praesens såsom durativt praeteritum i stället för imperfektet. I hvilken vidsträckt omfattning det förra inom förevarande art af literaturen trädt i stället för det senare, framgår tydligast af nedan anförda statistiska uppgifter, hvilka i korthet låta sig sammanfatta i följande allmänna resultat:

2) *Praesens som ställföreträdare för någotdera af subjektivitetens modi* (konjunktiv, optativ). a) i hufvudsatser: 1) i första personen, betecknande *vilja, afsigt*, i handskrifterna stundom växlande med futurum: Hitop. s. 86, 5 aham anyagrāmaṁ gacchāmītyuktṡā calitaḥ (L. gamiṡyāmi) „jag vill gå till en annan by, så sägande gick han åstad.“ Sid. 67, 20 vayam eva bhavadāharārthaṁ pratyaham ekākāṁ paṇum upadhāukayāmaḥ (L. dāśyāmaḥ) „vi vilja alltså till din näring dagligen bringa dig en oxe.“ 2) i *dubitativa frågor*: Hitop. s. 21, 21 katham etān dantāiḥ sprcāmi „huru skulle jag väl kunna beröra dem med tänderna? ibid. s. 103, 9 no cet katham tami-rayati „huru skulle han väl eljest kunna fördunkla?“ 3) i *potentiala uttryck*: kadācid tvām avamanyate svāmī „konungen tör måhända förakta dig.“ ibid. s. 53, 11.

b) i bisatser: 1) *finala*: Pañc. IV: 4, 2 kathayāmi nijābhiprāyaṁ ye-nābhiṡtadevatāsmaraṇam karoti „jag vill meddela honom mitt förhafvande, på det att han må erinra sig sin skyddsgud.“ Hitop. s. 50, 14 yathā svāmī jāgarti (jāgarīṡyati s.) tathā mayā kartavyam „jag måste laga så, att herren vaknar.“ LASSEN anmärker (Comment. s. 90): „praesens usitativus est futuro in hac iunctura.“ 2) i *hypothetiska bisatser, innehållande ett överkligt antagande*: Hitop. s. 57, 20 yadyevaṁ kriyate tadā katham ayam prasādalābhah syāt „om så skett, huru hade jag då kunnat ernå denna ynnest?“

Inom episka språket är deremot, såsom redan ofvan (s. 55) anmärkts, futu ret i de flesta af ofvan anförda fall vida brukligare än praesens; i sist-nämnda båda arter af bisatser liksom ock i dubitativa och potentiala uttryck förekommer derjemte stundom optativ.

Medan imperfektet i samtliga af mig undersökta episka episoder med hänsyn till brukligheten förhåller sig till berättande praesens = 5: 1 (397: 75), uppvisar deremot i ifrågavarande tvenne fabelverk sistnämnda tempus, jemfördt med det förra, en proportionssiffra af 5: 2 (645: 248).

Ofvan upptagna tal angifva den approximativa medelproportionalen för båda dessa literära alster; hvart för sig betraktade, förete de i detta afseende en mindre betydande inbördes olikhet, i det att proportionssiffran för Hitopadeṣa ställer sig något högre (318: 106 $\approx$ 3: 1) än för Pañcatantra (327: 142 $\approx$ 7: 3).

Äfven med hänsyn till sjelfva antalet af de verbala rötter och stammar, hvaraf det bildas, eger det berättande praesens en betydande öfvervigt öfver imperfektet; i Pañcatantra förekommer det förra af 71, det senare af 37 verbalstammar, i Hitopadeṣa praesens af 46, imperfekt af 15 ¹⁾.

¹⁾ Här nedan upptages en närmare specificerad öfversigt öfver samtliga de verbala element (rötter, stammar) hvaraf ett dylikt praesens bildas; de inom parentes bifogade talen angifva det antal ställen, der hvarje särskildt förekommer.

I. *Pañcatantra*. *vas* (50), *sthā* (37), *as* (31), *gam* (26), *paç* (20), *nī* (16), *kr* (12), *lokay* (12), *yā* (10), *çak* (7), *ās* (6), *vraj* (6), *bhaksay* (5), *mantray* (5), *yam* (5); hvartdera trenne gånger förekomma: *aṭ*, *kṣip*, *khan*, *bhram*, *muc*, *viç*, *grū*; tvenne gånger hvartdera: *grh*, *jñā*, *tāḍay*, *pāḍay*, *bha*, *lap*, *çram*, *çvas*, *svāday*; samt en gång hvartdera: *arpay*, *i*, *kathay*, *kṣālay*, *gir*, *car*, *cāray*, *jalp*, *jihirṣ*, *jiv*, *juāpay*, *dā*, *dār*, *diç*, *drç*, *path*, *pat*, *pad*, *pālay*, *pī*, *brū*, *bhuḡ*, *mīl*, *yuj*, *rakṣ*, *ram*, *lag*, *labh*, *lamb*, *vāhay*, *vid*, *vṛt*, *vejay*, *çi*, *sāday*, *sr*, *srp*, *sphaṭay*, *svap*, *hr*.

II. *Hitopadeṣa*. *bra* (124), *kathay* (44), *vad* (30), *vas* (20), *as* (19), *prach* (17), *sthā* (6), *khād* (5), *paç* (4); *ās*, *cintay* och *grū* hvartdera trenne gånger; *īks*, *gam*, *dhāv*, *ram*, *sprç* och *svap* hvartdera tvenne gånger; samt en gång hvartdera *kr*, *car*, *chid*, *jiv*, *jñā*, *darçay*, *dā*, *diç*, *nī*, *path*, *pālay*, *bhaksay*, *bhaḡ*, *bhī*, *yā*, *yuj*, *rūpay*, *lap*, *lok*, *lokay*, *vardhay*, *vāday*, *viç*, *vṛt*, *sthāpay*, *sr*, *srp*, *sev*.

Med hänsyn till den inre arten af de verb, hvaraf ett dylikt praesens bildas, eger, som man af ofvanstående tablå finner, en viss olikhet rum mellan de båda fabelsamlingarne. I *Pañcatantra* förekommer det

Till sin semasiologiska beskaffenhet deremot företer det praeteritala praesens öfverallt samma i alla dess olika modifikationer väsentligen likartade karakter; det öfvertager med undanträngande af det till tidsarten equivalenta imperfektet alla de särskilda funktioner, hvilka ofvan anmärkts såsom för sistnämnda tempus egendomliga.

Sammanställningen af de enskilda fall, hvori denna durativa grundbetydelse, på något olika sätt nyanserad, dock alltigenom uppenbarar sig, måste sålunda anordnas efter väsentligen samma synpunkter som gjort sig gällande vid ofvan gifna framställning af imperfektet. Då det härvid ej kommer i fråga att åt praesens vindicera en hittills förbisedd semasiologisk egenart — hvilket deremot måst anses nödigt i fråga om imperfektet, hvars speciella funktionsgebit ännu ej af någon forskare blifvit fastställt och begränsadt — utan blott att i detalj bekräfta redan förut gjorda allmänna iakttagelser och att medelst anförande af lämpliga bevisställen påvisa den nära funktionella frändskapen

företrädesvis — i öfver en tredjedel af samtliga ofvan uppräknade fall — af verb, betecknande ett fortvarande, oförändradt tillstånd (*vas, sthā, as, ās*); i *Hitopadeṣa* deremot äro *verba dicendi* (*brū, kathay, vad, prach*) de oftast representerade och utgöra i och för sig mer än två tredjedelar (215) af hela antalet; dernäst i ordningen komma ofvan angifna tillståndsverb, till hvilka ungefär hälften (48) af återstående 103 fall låter sig hänföra.

Märkvärdigt nog äro de i *Hitopadeṣa* allra oftast förekommande praesentia i *Pañcatantra* antingen alldeles icke eller också ytterst sällan brukliga i praeterital användning; så förekommer *vādati, pricchati* ingestädes, *brūti* och *kathayati* blott en gång hvartdera i ofvannämnda betydelse.

Till de i båda fabelsamlingarne något oftare förekommande arter af verb höra vidare vissa verba sentiendi (*paç, lokay, grū*) samt vissa rörelseverb (*gam, yā*).

Af ett tjugotal bland ofvan uppräknade verb är äfven motsvarande imperfekt i bruk; dock finner man äfven i dessa enskilda fall af de båda semasiologiskt equivalenta tempusformernas fortvaro vid sidan af hvarandra den allmänna iakttagelsen mestadels bekräftad, att praesens är det normala, imperfektet det exceptionella uttrycket för durativ tidsart i det förflutna.

mellan praeteritalt praesens och imperfekt, är tydligtvis den relativa fullständighet, hvarom vi vinnlagt oss vid citerandet af alla de särskilda användningarne af sistnämnda tempus belysande exempel, i denna vårt arbetes senare del i viss mån öfverflödig; det gäller blott att sammanställa några få, men karakteristiska paralleler till ofvan specificerade arter af det episka imperfektets bruk.

Liksom detta kan det praeteritala praesens i allmänhet sägas beteckna *den situation, hvarifrån berättelsen i sin helhet eller i sina särskilda berättande moment tänkes omedelbart utgå*. Det kan vidare liksom imperfektet i mån af det olika sammanhang, hvari det förekommer, och den egendomliga beskaffenheten hos de verb, hvaraf det bildas, antaga trenne särskilda modifikationer af denna allmänna grundbetydelse; det kan användas dels *rent durativt*, betecknande *ett fortvarande tillstånd, en förhärskande sinnesstämning*, dels *successivt*, angifvande *en småningom sig förverkligande handling, ett efter hand sig utvecklande tillstånd*, dels slutligen *iterativt*, uttryckande *en i en följd af upprepade fall fortvarande handling eller tillstånd*.

1) I *durativ* bemärkelse förekommer praesens i följande enskilda fall:

a) Betecknande en till *hela* den följande berättelsen sig hänförande situation användes praesens allmänt i de hvarje särskild fabel inledande episoder, som afse att gifva en orienterande öfversigt af de skildrade tilldragelsernas skådeplats, af berättelsens hufvudpersoner och de vid tiden för händelsens början redan bestående allmänna förhållanden, från hvilken densamma omedelbart utgår, dess faktiska förutsättningar.

Inom snart sagdt hvarje alster af folklig diktning finner man ej blott vissa för detsamma stereotypa uttryck och vändningar, vissa ständigt återkommande sentenser och refränger;

äfven de särskilda deri ingående episoderna bära på grund af vissa inbördes öfverensstämmelser i planläggning och anordning af sjelfva fakta en mer eller mindre likartad pregel. Sålunda kan ofvannämnda inledande episod visserligen såväl till innehåll som omfång antaga en något afvikande gestalt i olika fabler; men i hufvudsak befinnes den dock vara en ytterst sällan felande, till sin språkliga affattning temligen likformig beståndsdel af berättelsen. Den derpå följande utvecklingen af den egentliga hufvudepisoden inledes gemenligen af vissa individualiserande tidsbestämningar såsom *kadacid*, *ekada*, *anyada*, *anyasmin ahani*, *anyasmin divase*, *atha kadacid*, *athanyedyus*, *atha gacchati kale*, *athanyadine*, *athanyasmin ahani*, *athanyatame divase* etc. Den derpå vidtagande afdelningen af berättelsen, som skildrar en serie af efter hvarandra inträdande, momentant fattade tilldragelser, är deremot utförd i en följd af *perfektiva*, i egentlig mening berättande verbala uttryck, finita (perf. ind.) eller participiala (perf. part. akt. eller passivi i absolut användning). De enstaka *praesentia*, som äfven här stundom finnas inströdda bland dessa rent narrativa uttryck, måste gemenligen fattas i nära inre sammanhang med ett dylikt berättande moment, såsom betecknande den förhandenvarande situation, den fasta utgångspunkt, hvarifrån den omtalade tilldragelsen i detta särskilda skede af sitt faktiska förlopp tänkes omedelbart utveckla sig d. v. s. den i *praesens* utsagda satsen intager då en ideelt beroende ställning till den följande, är att fatta som *latent* bisats till densamma.

De i ofvannämnda inledande episoder oftast förekommande verb äro *as* och *vas*, af hvilka det förra tjänar som uttryck såväl för en orts geografiska läge (∴ *situm esse*) som för en persons vid en viss lokalitet bundna existens (∴ *versari, vivere*).

Pañc. I: 92, 19 *asti kasmiñcid vanoddeṣe vajradanṣtro nāma sinhaḥ* | *tasya ṣṛgālavṛkāu sadānugatāu tatrāiva prativasataḥ* | *athanyadine sinhena kadacid uṣṭrī samāsaditā*.

„I en skogstrakt lefde ett lejon; der lefde ock en schakal och en varg, hvilka voro dess ständiga följeslagare. En dag påträffade lejonet en kamelhona.“

Hitop. s. 111, 14 *astyuttarāpathe ṛḍhrakūṭo nāma giriḥ* | *tatrāirāvatītīre nyagrodhe vakū nivasanti* | *tasyāiva ca vṛkṣasyādhasād vivāre sarpaḥ tisthati* | *sa ca teṣām balāpatyāni khadati* | *tataḥ ṣokārttānām vakānām pralāpam ṣrutvā kenacid vṛddhavakenoktam*.

„På vägen norrut ligger ett berg, vid namn G.; der bodde hägrar på ett fikonsträd vid stranden af Airāv; i en håla vid foten af detta träd bodde en orm, som plägade uppäta deras spåda ungar. Då sade (en gång) en gammal häger, som hört de bedröfvade hägrarnes klagan etc.“

Hitop. s. 18, 6 *asti bhāgīrathītīre mahān parkatīvṛkṣaḥ* | *tasya koṭāre galitanayano ṛḍhraḥ prativasati* | *atha kṛpayā tājīvanāya tadvṛkṣavāsinaḥ pakṣinaḥ svāhārāt kimcit kimcid dadati tenāsau jīvati* | *atha kadacid mārjāraḥ tatraḡataḥ*.

„På stranden af Bhag. står ett stort fikonsträd; i en håla deri bodde en blind gam; af medlidande gåfvo honom de trädets beboende foglarne en och annan bit af sin föda, hvaraf han lefde. Så kom en dag en katt dit.“

Hitop. s. 59, 13 *asti ṣṛiparvatamadhye brahmapurābhidhānam nagaram* | *tatpradeṣe ghaṇṭākarnō nāma rākṣasaḥ prativasatīti janapravādaḥ ṣṛūyate* | *ekada ghaṇṭām ādāya palāyamānaḥ kaṣcic cāuro vyāghreṇa vyapaditaḥ khaditaḥ ca*.

„Midt på Ṣṛip. ligger en stad vid namn Brahm.; der i trakten bodde — så gick ryktet bland befolkningen — en ond ande vid namn Ghaṇṭ. En dag blef en tjuf, som med en stulen klocka befann sig på flykten, dödad och uppäten af en tiger.“

Pañc. V: 60, 14 *kasmiñcin nagare bhadraseno nāma rājā prativasati sma* | *tasya ratnavatī nāma kanyasti* | *tām kaṣcid rākṣaso jihīrsati* | *rātrāvāḡatyopabhūṅkte* | *param kṛtarakṣo-*

padhānām hartum na caknoti | sāpi tatsamaye rakṣaḥsān-
nidhyaḥjām avasthām anubhavati kamyādibhiḥ | evam atī-
krāmāti kale kadacit sa rākṣaso madhyaniṣyām gr̥hakṇe
sthitah | sāpi rājakanyā svasakhīm uvāca.

„I en stad bodde en konung, vid namn Bhadr.; han hade en dotter vid namn Ratn. Henne önskade en ond ande bortröfva; nattetid kom han dit och omfamnade henne, men, då hon var väl bevakad, förmådde han ej bortröfva henne. Vid den tiden rönt hon ett af andens närvaro framkalladt (exalteradt) tillstånd, som yttrade sig i spasmodiska ryckningar och annat dylikt. Nu stod en gång i tidens lopp demonen vid midnattstid i ett hörn af slottet; då sade konungadottern till sin väninna“ etc.

Hitop. s. 86, 3 *asti yāuvanaçrīnagare mandamatir nāma rathakāraḥ sa ca svabhāryām bandhakīm janatyeva kim tu jāreṇa samam ekasthāne na hi svacakṣuṣā paçyati.*

„Der lefde i staden Yāuv. en vagmakare, vid namn Mand., som visste sin hustru vara otrogen, men såg henne dock ingensstädes tillsammans med någon älskare.“

Jfr. Hitop. s. 66, 5; 110, 16; Pañc. IV: 26, 26.

Pañc. IV: 21, 2 *kasminṇcin nadītaṭe trayo' pi bhrātaro munayas tapaḥ kurvanti | teṣāṃ ca tapaḥprabhāvād ākāçasthā dhātupotikā bhūsparçanabhayena snānasamaye tiṣṭhanti | athanyedyur kācin maṇḍūkikā kenāpi gr̥dhreṇa nīta.*

„Vid stranden af en flod förrättade trenne bröder sin botöfning som asketer; i följd af botgöringens magt sväfvade deras våta kläder vid badtiden i fria luften af fruktan att beröra marken. En dag blef en grodunge bortröfvad af en gam.“

Pañc. III: 40, 8 *asti dākṣiṇātye janapade mahilāropyām nāma nagaram | tasya samīpe' nekakhagasanātho mahā nyagrodhapādapas tiṣṭhati | tatra ca meghavarṇo nāma vāyasarājah prativasati sma | sa tatra saparijanah kālām nayati | athānyo' rimardano nāmolūkarājo giriguhādurgāçrayah prativasati sma | sa ca rātrāvāgatya tasya nyagrodhasya sa-*

mantāt *paribhramati* | yam kamicid vāyasam *asādayati* tam *vyapadayati* |.

„I en sydlig provins ligger en stad vid namn Mah.; i dess närhet stod ett af många foglar bebodt stort fikonträd. Der bodde kråkornas konung Megh. och tillbragte der tiden med sitt följe. Der bodde äfven ugglornas konung Ar. i en bergsklyfta, som tjenade honom till fäste. Han kom dit om natten och ströfvade omkring i närheten af detta fikonträd, och hvilken kråka han påträffade, den dödade han.“

Inledande satskomplexer af liknande art finner man äfven Pañc. II: 12, 14; V: 50, 16; V: 56, 2.

Endast ytterst få fabler äro helt och hållet i saknad af en dylik situationsskildrande inledningsepisod. Äfven der densamma ej eger en jemförelsevis så betydande utsträckning som i flera bland ofvan anförda exempel, är den dock gemenligen representerad af några allmänt orienterande uppgifter, hvilka till form och innehåll mestadels äro sinsemellan temligen likartade.

En exceptionell ställning intager i detta fall exempelvis fjerde fabeln i tredje boken af Hitopadeṣa (s. 82, 11), der sjelfva berättelsen utan dylik förberedande ingress omedelbart vidtager:

kadacid varṣās vapi vr̥ṣṭer abhāvāt tr̥ṣṛt̥to gajayūtho yūthapatim *aha*.

„En gång tilltalade en elefanthjord, som under sjelfva regntiden af brist på regn led af törst, sin höfding sålunda.“

Jfr. Pañc. I: 20, 10; II: 14, 17 (Koseg. s. 118, 21 upptager här en af *asti* inledd lokalskildrande sats).

En i Pañc. temligen allmänt förekommande inledningsformel, om hvars syntaktiska förklaring en viss meningsskiljaktighet synes vara rådande, finner man t. ex.

Pañc. I: 72, 2 *asti* kasmin̄cid vanoddeṣe madotkato nāma sinhaḥ *prativasati sma*.

„I en viss skogstrakt bodde ett lejon, vid namn Madotkata.“

Det skenbart pleonastiska *asti* har här blifvit föremål för olika tolkningar. KIELHORN yttrar derom i sin kommentar till ofvan anförda ställe: „*asti* is frequently used at the commencement of a story where it forms the verb of the first sentence. Hence *asti* has come to be considered generally as the usual word to begin a tale with and it is occasionally, as in the present instance, employed redundantly.“ Denna hans förklaring torde väl såsom blott och bart en nödfallsutväg knappast kunna påräkna någon allmänare anslutning, helst *asti* som praedikat i begynnelsesatsen till hvarje särskild fabel ingalunda är så stereotyp som man efter hans uppgift skulle kunna vara böjd att antaga. Af de inalles 63 fabler, som innehållas i KIELHORN-BÜHLER's upplaga af Pañc., har endast ungefär hälften eller 32 *asti* till inledningsord; i många fall utgöres den första satsens praedikat af ensamt, satsen afslutande *prativasati sma*. I flera fall är *asti* tillagdt i en handskrift, medan det deremot saknas i en annan; så t. ex. är det utelemnadt af KOSEGARTEN Pañc. III: 50, 14, men upptages deremot af honom på åtskilliga ställen, der det saknas i BÜHLER's edition. Så t. ex. III: 66, 18; IV: 12, 22; IV: 13, 21 (jfr. Koseg. s. 196, 3; 227, 20; 228, 20).

I KIELHORN-BÜHLER's textredaktion — hvilken vi här som annorstädes företrädesvis lagt till grund för våra iakttagelser — förekommer denna konstruktion inalles 12 gånger, deribland oftast i fjerde boken (IV: 5, 11; 9, 25; 15, 19; 32, 2; 33, 17; 35, 16), i tredje boken *trenne* gånger (III: 50, 14; 53, 8; 57, 14) samt *en* gång i hvardera bland de öfriga (I: 72, 2; II: 26, 21; V: 56, 2). I ofvan anförda ställe ur första boken är emellertid läsarten vacklande; i KOSEGARTEN's edition (s. 68, 10) är *asti* utbytt mot *atha*.

En annan, som mig synes, föga lyckligare tolkning finnes anford i BÜHLER's noter till fjerde boken af Pañc. s. 70: „*asti* (Thus) it is' must be taken as separate sentence, and as the

immediate answers to the question *katham etat.*“ Härvid är nu att märka, att *asti* ej i alla hithörande fall föregås af en dylik frågesats, hvars adverbiala inledningsord på ofvan angifna sätt kunde i icke-frågande form tänkas upprepadt vid detsamma.

Så föregås t. ex. inledningsepisoden i fjerde bokens andra fabel af följande från det traditionella uttryckssättet något afvikande dialog.

Pañc. IV: 9, 22 makara āha | bhadra sa ko lambakarno
gardabhah | kathani dr̥ṣṭāpāyo' pi mṛtaḥ | tan me nivedya-
tām | vānara āha |
*asti kasmin̐cid vanoddeḥ karālakesaro nāma sinhaḥ prati-
vasati sma.*

„Delfinen sade: käre, hvem är åsnan Lamb.? Huru kom det sig, att hon dog, oaktadt hon insett faran? säg mig det! Apan berättade etc.“

Ännu en tredje förklaring har framställts af BENFEY, hvilken kombinerar *asti* med *kasmin̐cid* och öfversätter: på ett ställe, hvilket det än vara må. Enligt de allmänna lagarne för ordföljden kan väl dock svårigen praedikatet i en relativ sats träda framför det relativa bestämningsordet, liksom ock *kaṣcid* i betydelse af *yaḥ kaṣcid* (ṽ: quicunque) torde vara mindre vanligt, om ens möjligt.

Min egen uppfattning af ifrågavarande, som det vill synas, i viss mån oregelbundna konstruktion utgår från helt andra synpunkter. De flesta mig bekanta språk ega, der det gäller att starkare framhäfva en viss bestämd satsdel, den utväg till sitt förfogande att indraga densamma i en särskild sats, hvars subjekt och praedikat utgöres af verbum substantivum i opersonlig form, och hvartill den egentliga hufvudsatsen ansluter sig som relativ bestämningssats. I stället för *kasmin̐cid upadeḥ sinhaḥ prativasati sma* kan man alltså till eftertryckligare framhållande af den lokativa bestämningen använda en dylik omskrifning: *asti kas-*

miñcid upadeṣe yasmin (yatra) siñhaḥ prativasati sma. Då vidare, enligt hvad den nyare syntaktiska forskningen visat, den i äldre germaniska och i skandinaviska språk ännu eventuellt förekommande utlemningen af relativet såsom inledningsord till en attributiv sats ej är att anse som en ellips utan som en kvarleva af ett äldre språktillstånd, då den attributiva satsen utan förbindningsord vidfogades sin hufvudsats, synes det mig ganska antagligt, att man i denna stereotypa formel (*asti kasmiñcid upadeṣe kaṣcit prativasati sma*) har att se en äfven i fornindiska folkspråket bevarad enstaka reminiscens af ett i öfrigt föråldradt språkbruk.

Stundom inledes berättelsen af *asti* med följande perfekt-particip d. v. s. den inledande satsens praedikat är ett *praesentiskt*, ej ett berättande perfekt. I senare fallet är nemligen det passiva perfektparticipet aldrig förbundet med kopula, hvaremot densamma i förra fallet såväl kan tilläggas som utelemnas. Sammanställt med perf. part. pass. antager *asti* i dylikt sammanhang samma praeteritala betydelse som i ofvan anförda fall (3: erat), och den verbala omskrifningen kommer sålunda att i sin helhet motsvara ett plusqvamperfekt, betecknande ett före berättelsens början afslutadt, men med sitt resultat dervid ännu bestående faktum.

Pañc. I: 8, 5 *asti kasmiñcin nagarābhyāṣe kenāpi vañikputreṇa taruṣaṇḍamādhye devatāyatanam kartum arabdham.*

„I närheten af en stad hade en köpmansson midt i en trädgrupp börjat uppföra ett tempel.“

Pañc. IV: 19, 19 *asti kasmiñcid adhiṣṭhāne tapovane çālāñkāyano nāma tapodhano jāhnavyām snānārtham gataḥ.*

„I en botgörarlund, belägen i en viss trakt, hade en botgörare, vid namn Ç., gått till Ganges för att bada.“

Hitop. s. 91, 14 *astyaranyē kaṣcie chṛgālaḥ svecchayā nagaropānte bhrāmyan nīlibhāṇḍe patitaḥ* ¹⁾).

„En schakal, som efter eget behag irrade omkring i en i närheten af en stad belägen skog, hade fallit i ett indigokar.

Hitop. s. 49, 9 *asti magadhadeṣe cubhadattanāmnā kāyasthena vihāraḥ kārayitum arabdhaḥ* ²⁾).

„I landet Magadha hade en skrifvare, vid namn Çubh., börjat uppföra en helgedom.“

I några fall är kopulan väl ej särskildt utsatt vid det passiva perfektparticipet; det oaktadt manifesterar detsamma på ett eller annat sätt sin karakter af praesentiskt perfekt genom sjelfva den ställning, det intager, vare sig att det finnes inordnad i en serie af situationsskildrande praesentia eller är kopulativt förenadt med en verbalform af sistnämnda art.

Så t. ex. i inledningsepisoden till tredje fabeln i första boken af Pañcatantra.

Pañc. I: 26, 14 *astyatra dharātale vardhamānaṁ nāma nagaram | tatra dantilo nāma nānābhāṇḍapatiḥ sakalapuranāyakaḥ prativasati sma | tena purakāryaṁ nrpakāryaṁ ca kurvatā tuṣṭim nītas tatpuravāsino lokā nrpatiḥ ca | kiṁ bahunā | na ko' pi tādrk caturō dr̥sto nāpi ḡruto veti.*

„Här på jorden fins det en stad, vid namn Vardh. Der bodde en rik köpman, vid namn Dantila, föreståndare för hela staden. Öfver hans förvaltning af stadens och konungens angelägenheter hade såväl stadens befolkning som konungen funnit sig tillfreds. Korteligen; aldrig hade man hört eller sett någon så förfaren.“

¹⁾ Ofvan anförda läsart är upptagen i Bombayer-editionen och af de flesta utgifvare; LASSEN deremot följer en något afvikande textredaktion: *asti ḡrgālaḥ kaṣcit | sa svecchayā etc.*

²⁾ I ofvan anförda gestalt läses stället i Petersburgerhandskriften, hvars läsart följts af flera utgifvare såsom BÖHTLINGK och MAX MÜLLER. Man jemföre det ofvan upptagna stället ur Pañc. I: 8, 5. LASSEN deremot afdelar satsen i tvenne särskilda kōmmata: *asti — — — cubhadattanāmnā kāyasthaḥ | tena vihāraḥ kārayitum arabdhaḥ.*

Skildringen af berättelsens hufvudepisod tager derpå sin början med följande sats:

athāivam *gacchati kale* dantilasya *kadacid* vivāhaḥ sampravṛttah.

„Under det att nu tiden förflöt sålunda, höll en gång D. bröllop.“

Pañc. V: 45, 19 kasminṇcid adhiṣṭhāne catvāro brāhmaṇa-putrāḥ param mitrabhāvam upagatā *vasanti sma* | teṣāṃ trayah ṣāstrapāraṃ *gataḥ* param tu buddhirahitāḥ.

„På en viss trakt bodde fyra brahmansöner, som med hvarandra ingått innerlig vänskap; at dem hade tre hunnit höjden af lärdom, men voro blottade på förstånd.“

Jfr. Pañc. I: 34, 3; I: 80, 3; II: 21, 20; IV: 24, 15;

V: 48, 24.

Hitop. s. 67, 6 kasminṇcit tarāu vāyasadaṃpatī *nivasataḥ* | tayoḥ *capatyāni* tarukoṭare' vasthitakṛṣṇasarpeṇa *khaditāni*.

„I ett träd bodde ett kråkpar. Dess ungar hade (alltjemt) uppslukats af en i en trädhåla boende svart orm.“

Hitop. s. 79, 6 asti karpūradvīpe padmakelināmadheyam saraḥ | tatra hiraṇyagarbho nāma rājahaṃsaḥ *pravivasati* | *sa ca* sarvāir jalacarapakṣibhir militvā pakṣirāje' *bhiṣiktaḥ* ¹⁾.

„Der är på Karpūra-ön en dam vid namn Padm. Der bodde en flamingo vid namn Hir.; och han hade i en församling af samtliga vattenfoglar blifvit smord till foglarnes konung.“

b) Utom i dylika ofvan behandlade inledande situations-skildringar förekommer ett till tidsarten likartadt praeteritalt praesens äfven i de i sjelfva den egentliga berättelsen inströdda, på förfluten tid hänsyftande utsagor, hvari en under händelsernas förlopp inträdande situation eller sinnesstämning betecknas såsom under en viss mer eller mindre bestämdt angifven tidrymd fortvarande.

¹⁾ Petersburgerhandskriften utlemnar *sa ca* och hänför sålunda participet *abhiṣiktaḥ* omedelbart till *pravivasati*.

Så först och främst i vissa allmänna tidsbestämningar, hvarigenom ett till sin utsträckning ej närmare begränsadt tidskede framställes såsom under vissa förhållanden — oftast anförda i form af participiala bestämningar — oafbrutet fortgående.

Sådana uttryck äro t. ex. *kalam̐ nayanti*, *ativahayanti*; *kalo yati*, *ativartate* o. d.

Pañc. II: 34, 20 *tatas te catvāro' pi mitrabhāvam āciritās tasmin sarasi madhyāhnasamaye vr̥ksacchāyādhasat subhāṣitagosthīśukham anubhavantah̐ sukhena kalam̐ nayanti | athāikasmin ahaṇi gosthīśamaye mṛgo nāyātaḥ*.

„Derefter tillbragte nu dessa fyra, förenade i vänskap, lyckosamt sin tid, i det att de hvarje middag i skuggan af ett vid insjön beläget träd njöto förmånen af angenäma inbördes samtal. Nu uteblef en dag gazellen vid den för samtal bestämda tiden.“

Pañc. IV: 32, 2 *tena (o: rathakāreṇa) svakarmānabhiññe-noṣṭrī gṛhītā | tasyāḥ khādanapānādikaṁ kurvan kalam̐ nayati*.

„Emedan vagnmakaren ej rätt förstod sitt yrke, skaffade han sig en kamelhona och tillbragte så sin tid med att fodra och vattna henne.“

Jfr. Pañc. II: 39, 22; V: 64, 11.

Pañc. IV: 14, 11 *evam̐ te trayo' pi ciṣavaḥ parasparamajñātajātiviṣeṣā ekaṭra viharīṇo bālyam̐ ativahayanti | atha kadācit tatra vane bhrāmyan vanagajo dr̥ṣṭaḥ*.

„Sålunda tillbragte de tre ungarna utan kännedom om hvarandras olika börd sin barndom på samma ställe. En gång fingo de se en vild elefant, som ströfvade omkring der i skogen.“

Pañc. I: 47, 5 *evam̐ tām tasya nityam̐ sevamanasya kalo yati | atha kadācit kañcukino mithaḥ procuḥ*.

„Under det att han sålunda alltjemt besökte henne, förflöt tiden. En gång sade hofmännen i hemlighet till hvarandra.“

Jfr. Pañc. II: 13, 5; III: 53, 11.

Hitop. s. 25, 17 tatas tayoh pratyaham anyonyāhāradānena kuṣālapraçṇāir viçrambhālāpāiç ca *kālo' tivar-tate* | ekadā vāyaso hiranyakam āha.

„Derefter förflöt tiden under daglig ömsesidig spisutdelning, helsoförfrågningar och förtroliga samtal. En dag sade kråkan till H.“

Hitop. s. 62, 20 tathānuṣṭhite sati piṅgalakasañjīvakayoḥ sarvabandhubhṛtyaparityāgān mahatā snehena *kālo' tivar-tate* ¹⁾).

„Sedan så skett, förflöt tiden i hjertlig vänskap för Piṅg. och Sañj., sedan de öfvergifvit alla sina fränder och tjänare.“

I skildring af en från en viss tidpunkt i berättelsen inträ-dande situation användes praeteritalt praesens äfven af andra verbala uttryck än de ofvannämnda.

Pañc. II: 9, 8 tataḥ prabhṛti dvāu tāvapi subhāṣitagosthī-sukham anubhavantāu *tiṣṭhataḥ* | paraspāram kṛtopakārāu *kālam nayataḥ* | laghupatanako' pi pakvānnaviṣṇāṇi hira-ṇyakārtham *anayati* | hiranyako' pi taṇḍulān tatkalāyata-syarpayati | athavā *yuyjate* dvayor apyetat.

„Alltifrån den tiden njöto de båda glädjen af angenäma samtal. De tillbragte tiden under bevisande af ömsesidiga tjänster. Kråkan medförde för rättans räkning rester af kokta födoämnen. Rättan åter bragte den vid den bestämda tiden återvända (kråkan) riskorn. Detta var dem båda i lag.“

¹⁾ Jfr. deremot Pañc. V: 63, 16 evaṁ tasyām āghoṣanāyām kriya-mānāyām *mahān kālo vyatitah* | na kaçcit tām *pratigṛhṇāti* | sāpi yāuvanon-mukhī sañjātā suguptasthānasthitā yatnena rakṣyamānā *tiṣṭhati*. „Så för-gick lång tid, hvarunder detta utrop alltjemt kungjordes. Ingen ville taga henne till äkta; hon närmade sig mogen ålder och hölls ännu alltjemt för-varad på ett väl förborgadt ställe.“ Det angifna tidsskedet är här ej tänkt i sin fortgående utsträckning utan blott och bart fattadt som en exten-sionslös punkt, ett enstaka moment i händelsernas utveckling. Till den först anförda satsen ansluta sig de derpå följande såsom idéelt underord-nade bestämningar, till sin syntaktiska art närmast jemförliga med den i hufvudsatsen innehållna absoluta lokativen. Jfr. KOSEGARTEN s. 261, 9.

Pañc. V: 66, 6 *dvitīyaṁ mukhaṁ taddinād eva prabhṛti sodvegāṁ saviṣādaṁ ca tiṣṭhati | athanyedyur dvitīyamukhena viṣaphalāṁ prāptam.*

„Från den dagen var den andra munnen full af sorg och bedröfvelse. En gång fann han en giftig frukt.“

Jfr. Pañc. I: 27, 6; 93, 7; II: 14, 18; Hitop. s. 38, 8; s. 60, 5; s. 101, 11.

Hit höra äfven de redan ofvan s. 111 n. 1 upptagna fall, der praeteritalt praesens, oftast förbundet med temporalpartikeln *sma*, är ställdt som praedikat i de en berättande episod afslutande utsagor; hvilka angifva den fortvarande situation, hvare de förut skildrade händelsernas bärare efter dessas slutliga förlopp tänkas framgent fortleva.

Pañc. III: 52, 27 *çaçakās taddinād arabhya saparivārāḥ sukhena sveṣu sthāneṣu tiṣṭhanti sma.*

„Alltifrån den dagen lefde hararne med sin omgifning i ostördt lugn på sina boningsplatser.“

Jfr. Pañc. I: 55, 2; 60, 6; II: 39, 21.

Af verb, betecknande tänkesätt, sinnesförfattning eller känslöstämning förekommer likaledes praesens något oftare än imperfektet.

Pañc. I: 34, 4 *tataḥ sa na kasyacid viçvasiti | naktāṁ dināṁ kaksāntarāt tāṁ mātṛāṁ na muñcati.*

„Från den tiden hyste han ej förtroende för någon. Dag och natt släppte han ej skatten ur axelhålan.“

Pañc. V: 40, 25 *tasya (c: nakulasya) na viçvasiti yat kadācid eṣa svajātidoṣavaçād asya dārakasya viruddham ācariṣyatīti | evaṁ janāti svacitte.*

„Hon hyste ej förtroende för ichneumonien, då hon i sitt hjerta tänkte, att han måhända i följd af sitt släktes inboende ondska skulle tillfoga hennes son någon skada.“

Pañc. III: 67, 26 *na te mūrkhā ulūkā jananti yad eṣa kulāyam asmaduddyotanāya vṛddhiṁ nayati.*

„De dåraktiga ugglorna märkte ej, att han för att förbränna dem småningom förstörde sitt läger.“

Pañc. IV: 13, 3 atas tañ sammanādibhiḥ sarveṣāñ rāja-putrāṇāñ sakācād viṣeṣaprasādena paçyati.

„Derefter betraktade han honom i alla legoknektarnes åsyn med synnerlig utmärkelse.“

Hitop. s. 113, 11 atha vyāghram api tañ munir mūṣika-nirviṣeṣeṇa paçyati.

„Derefter betraktade botgöraren tigern så, som hade han varit en råtta.“

Pañc. IV: 24, 16 sā duḥkhābhibhūtā tañ vṛddhatamañ va-niḥ jañ viḥṣitum api na çaknoti.

„Öfvervåldigad af sorg, kunde hon ej ens fördraga anblicken af den åldrige köpmannen.“

Jfr. de redan ofvan (s. 138, 139) anförda exemplen Pañc. V: 60, 4 (jihīṣati, çaknoti), Hitop. s. 86, 3 (jānāti, paçyati). Jfr. äfven Pañc. I: 93, 9; IV: 10, 2.

c) Äfven af andra verb, hvilka icke såsom de ofvan anförda beteckna ett tillstånd eller en stämning, som redan i och för sig måste tänkas såsom sig utvecklande, under en viss tid fortvarande, förekommer praesens i samma durativt praeteritala användning; vanligen är dervid den durativa arten af ifrågavarande tempusform bestämdt framhållen genom tillagd adverbial betämning.

Hitop. s. 59, 16 te vānarās tañ ghaṇṭām anukṣaṇāñ vadayanti | tato tannagaravāsijanāñ sa mānuṣaḥ khādito dr̥ṣṭaḥ pratikṣaṇāñ ghaṇṭāvādaç ca çrūyate.

„Aporna läto ideligen klockan ljuda, och stadens invånare fingo se mannen vara förtärd och hörde tillika oafslåtligen klockljudet.“

Hitop. s. 98, 17 sa rājadvāram aharniçāñ khaṇgapāñiḥ sevate yadā ca rājā svayañ samādiçati tadā svagṛham upayāti.

„Han bevakade med svärd i hand dag och natt konungens dörr och gick till sitt hem, först då konungen själf befallde det.“

Pañc. IV: 30, 3 sā (o: brāhmaṇapatnī) kuṭumbena samam *pratiḍinam* kalaham kurvāṇā *na kṣaṇam api viçramyati*.

„Brahmanens hustru upphörde ej ens ett ögonblick att dagligen tvista med sin familj.“

Pañc. I: 93, 7 çaṅkukarṇo' pi yāuvanapadavīm āruḍhaḥ *kṣaṇam api na tam sinham muñcati*.

„Hunnen till ungdomsåren, lemnade Çaṅk. ej ens ett ögonblick lejonet.“

Pañc. IV: 32, 7 tataḥ sa *nityam* eva dugdham nitvā kuṭumbam *paripālayati*.

„Med (kamelhonans) mjölk underhöll han ständigt sin familj.“

Pañc. I: 66, 8 caṇḍaravo' pi dūratarām pradeçam āsāḍya kānanābhimukham pratasthe *na ca nilavarṇena kadacin nijaraṅgas tyajyate*.

„Schakalen begaf sig åstad till en fjerran belägen trakt och bröt upp till en skogstrakt, men hans naturliga färg befriades aldrig från den svarta färgen.“

Hitop. s. 41, 21 tatas tam baṇikputram sa rājaputrah *sevakam cakāra | tato' sāu tena sarvaviçvāsakāryeṣu niyujyate*.

„Derefter gjorde konungasonen köpmansonen till sin tjenare, och han användes af honom i alla förtroendeuppdrag.“

Hitop. s. 58, 8 tatas tadbhayān mūṣiko na *bahirniḥsarati | tenāsāu sinho' kṣatakeçarah sukham śrapiti*.

„Af fruktan för honom vågade sig råttan ej fram, och så fick lejonet med oskadd man sova i fred.“

d) I praeterital betydelse förekommer det sanskritiska praesens äfven i sådana icke-berättande utsagor, hvilka dels framställa ett i förfluten tid fortvarande faktum i dess relation till det närvarande, dels angifva ett förhållande, som både tillförene egt rum och ännu alltjemt eger bestånd, dels slutligen beteckna

något förflutet, som med sina resultat och verkningar sträcker sig äfven till närvarande tid. I alla dessa fall motsvarar fornindiskt praesens omskrifvande svenskt perfekt.

Ett längre tidskede i det förflutna ställes i nedanstående exempel i motsats till det närvarande; den praeteritala arten af ifrågakvarande praesens är särskildt betecknad genom tilläggande af den temporal partikeln *prak*.

Hitop. s. 10, 19 *prak* eva yāuvanaḍaṇyām atidurvṛtto' smi | idanīm aham vṛddho galitanakhadantaḥ katham na viṇvāsabhūmih¹⁾.

„Förr i tiden, i min ungdom har jag visserligen varit onskfull; men nu, då jag är gammal och mist mina klor och tänder, hvarför skulle jag ej nu vara värd förtroende?“

Utan dylik temporal bestämning förekommer ett likartadt praesens i sådana på förfluten tid hänsyftande utsagor, hvilka stå i latent underordningsförhållande till satser, hvilkas praedikat utgöres af ett praesentiskt perfekt.

Pañc. II: 37, 1 na *ṇaknomi* tatrastho mitravyasanāgnidāgham sodhum | tenāham atrāgatah.

¹⁾ I ofvan anförda gestalt är detta ställe upptaget af vissa utgifvare; så t. ex. i Bombyereditionen, hvaremot andra, såsom BÖHTLINGK och MAX MÜLLER föredraga impf. *āsam*. I handskrifterna saknas detta komma helt och hållet. LASSEN upptager i texten en egen konjektur: *durvṛtto' ham*, i det att han tillika (Comment. s. 19) utdömer den ofvan upptagna läsarten såsom alldeles felaktig. I alldeles liknande användning förekommer emellertid praesens äfven eljest; så t. ex.

Nal. XXV: 14 *pārvaṃ* hyapi sakhā me' si sambandhī ca janādhipa
ata ūrdhvan tu bhūyas tvam pritim āhartum arhasi.

„Tillförene har du varit min vän och frände, o konung; må du allt framgent visa mig tillgifvenhet“ (jfr. ofvan s. 84). Likaså Pañc. III: 53, 8.

I ett med det ofvannämnda temligen likartadt fall förekommer imperfekt omvexlande med praesens: Pañc. IV: 21, 13 *kṛtayuge* dharmah sa *āsīt* | yataḥ *kṛtayuge* pāpālāpato' pi pāpam *jāyate* | eṣa punaḥ kaliyugaḥ | atra sarvo' pi pāpātmanā. „Under tidsåldern Kṛta har det varit lag, eftersom det då till och med var orätt att tilltala en ond. Men nu är det tidsåldern Kali, då enhvar är ond.“

„Jag har ej förmått qvarstanna der och uthärda vår väns brinnande qual; därför har jag kommit hit.“

Hitop. s. 19, 1 *yusmān dharmajñānaratān viṣvāsabhūmayah pakṣīṇaḥ sarve sarvadā mamāgre prastuvanti | atah bhavad-bhyo dharmam ṣrotum ihāgataḥ.*

„Alla trovärdiga foglar ha alltid prisat Eder för mig såsom lagkunniga; därför har jag kommit hit för att af Eder höra lagen.“

Betecknande en handling, som, ehuru fallande inom det förflutnas område, dock först i och med sjelfva utsagomomentet vinner sin fulla afslutning, användes praesens i följande fall:

Hitop. s. 25, 10 *anena vacanakrameṇa tadekam api duṣanam tvayi na lakṣyate.*

„Under loppet af detta samtal har jag ej hos dig förmärkt något af dessa fel.“

Pañc. I: 79, 15 *kathitam āsīn mayā te yat samudravela-yāṇḍānām vināṣo bhaviṣyati tad dūratarām vrajāvaḥ param ahaṁkāram āçritya mama vacanam na karoṣi.*

„Jag hade ju sagt, att våra ägg skulle förstöras af hafvets flod, och att vi därför borde begifva oss längre bort; men du har i din sjelfviskhet ej följt mitt råd.“

Pañc. V: 45, 12 *niṣiddhas tvam mayānekaṣo na cṛnoṣi me vākyam | tat kiṁ kriyate.*

„Ehuru ofta varnad af mig, har du ej aktat på mitt råd. Hvad är därför att göra?“

Slutligen angifver praesens stundom ett redan fulländadt faktum, hvars verkningar såsom ännu fortvarande resultat sträcka sig äfven till närvarande tid.

Pañc. II: 25, 1 *bhavati suhrd ayam asaṁdigdham yaḥ kṣut-kṣāmo' pi çatrubhūtam tvām prṣṭham āropyānayaṭi na mārge' pi bhakṣayaṭi.*

„Han är utan tvifvel din vän, som, fastän hungrande, tagit dig, sin fiende, på ryggen och fört dig hit och icke uppätit dig på vägen.“

Hitop. s. 39, 3 prātas tenātrāgatya karpūrasarahsamīpe bhavitavyam | iti vyādhānām mukhāt kinivadantī *grūyate*.

„I morgon skall han komma hit och uppehålla sig vid Karpūradammen; ett sådant rykte har försports ur jägar-nes mun.“

Hitop. s. 73, 18 ayaṁ svāmī tavopari vikṛtabuddhī rahasi vakti ca ¹⁾).

„Konungen har förändrat mening om dig och i hemlighet sagt.“

I detta sammanhang torde det vara lämpligast att omnämna de olika konstruktionerna af de durativa hjälpverb, genom hvilkas tilläggande den oafbrutna fortvaron af en viss handling eller tillstånd ännu bestämdare och eftertryckligare framhålles.

Den durativa arten af ett förflutet faktum vinner sålunda ett ännu starkare uttryck genom omskrifning med finit verbalform af någotdera bland verben *as* eller *sthā* samt particip eller gerundium af hufvud verbet. Denna perifrastiska bildning, som redan förekommer i äldre språket, är i fabelsamlingarne, särskildt i Pañcatantra, ganska vanlig ²⁾).

Af ofvannämnda båda verb är *as* i alla förekommande fall konstrueradt på samma sätt; det durativa hjälp verbet är ställdt i praeteritalt praesens, hufvud verbet i praesensparticip.

Pañc. I: 38, 8 kāuliko' pi tasyā apavādaḥ pravaṇāt kṣubhi-
tahrdayaḥ svākāraṁ nigūhamānaḥ sadāivaste.

¹⁾ Utgifvarne upptaga på detta ställe det i allmänhet brukligare perf. part. akt. *uktavān*.

²⁾ Jfr. LASSEN, Commentar. ad Hitop. p. 44: „*sthā* hunc in modum additum designat continuationem actus vel conditionis, quae tota sententia, ad quam pertinet *sthā*, describitur.“

ibid. s. 86: „De verbo *ās* idem valet, quod supra de *sthā* observavi; induit haec radix quodammodo naturam verbi auxiliaris, quod continuationi actionis indicandae inservit.“ Jfr. KIELHORN'S Commentar till Pañc. I: 7, 7; I: 63, 20. WHITNEY, Ind. Gramm. § 1075 c.

„Väfvaren, som genom att lyssna till de onda ryktena om henne blifvit misstänksam, förhemligade dock städse sitt sinne-
lag.“

Hitop. s. 67, 18 sa (o: sinhah) paçunām badham sadā *vidadhana* eva tatraste.

„Lejonet fortfor der städse att föröfva mord bland fänaden.“

Jfr. Pañc. I: 7, 7; 27, 7; 31, 15; Hitop. s. 47, 14; i icke-berättande utsaga Hitop. s. 87, 15; s. 129, 15.

Verbet *stha* deremot är i olika fall olika konstrueradt, i det att såväl hjälpverbet som hufvudverbet med hänsyn till formen medgifva större vexling och frihet.

Så kan hjälpverbet vara ställt i finit aktivt perfekt, medan hufvudverbet bifogas i gerundium eller praesensparticip.

Pañc. I: 86, 7 atha te trayo' pi gatvā meghanādasyāgre pūrvam vṛttāntam *nivedya tasthuḥ* ¹⁾.

„Derpå gingo de tre åstad och omtalade för Megh. den förut timade tilldragelsen.“

Den perifrastiska vändningen *nivedya tasthus* är endast ett bestämmande, expressivare uttryck (jfr. vårt: de stodo och berättade) för samma tidsart, som eljest plägar betecknas med imperfekt, sålunda = *nyavedayan*, *akathayan*. Man jemföre i detta afseende de många alldeles likartade textställen, der sistnämnda tempus kommer till användning.

¹⁾ Till formen fullt öfverensstämmande med ofvan anförda exempel äro de fall af det durativa hjälpverbets bruk, som af mig anträffats inom den episka literaturen.

Nal. XVII: 12 piplun dṛṣtvā sunandā ca rājamātā ca bhārata

rudantyaū tam *pariṣvajya* muhūrtam iva *tasthatuḥ*.

„Vid åsynen af födelsemärket förblefvo Sunandā och konungens moder ett ögonblick i hvarandras omfamning.“

Dräup. VIII: 30 *pracehādya* pṛthivīm *tasthuḥ* sarvam āyodhanam prati çaritrānyaçiraskani videhāni çirānsi ca.

„Hufvudlösa kroppar och hufvud, skilda från kroppen, betäckte under stridens lopp öfverallt marken.“

Likaså Nal. XIV: 13; Dräup. VIII: 19; Arj. III: 43; IX: 6.

Så t. ex. Pañc. I: 49, 9 sāpi tad ākarnya pituḥ samīpam
gatvā sarvaṃ vṛttāntam *nyavedayat*.

„Sedan hon hört detta, gick hon till sin fader och
omtalade för honom hela tilldragelsen.“

Jfr. Pañc. I: 50, 5; 44, 6; V: 40, 9; 45, 11; Hitop. s. 72,
17; 121, 12.

Hjelpverbet står i perfekt, hufvudverbet i praesensparticip
i följande fall:

Pañc. I: 22, 11 evaṃ saṃpradbhārya sthānāntaram gatvā
damanakam *avālokayan* ekākī *tasthau*.

„Efter att sålunda hafva öfverlagt begaf han sig åstad till
en annan trakt och spejade der i ensamheten oafbrutet efter
Damanaka.“

Pañc. I: 99, 8 kecid vānarā guṇjāphalāni vicitya vahni-
vāñchayā *phūtkurvantaḥ* samantāt *tasthuh*.

„Några apor hopsamlade guṇjafrukter och pustade från alla
håll på dem för att upptända eld“ ¹⁾.

Hufvudverbet är ställdt i perf. part. passivi:

Pañc. II: 1, 24 pakṣiṇas tāns taṇḍulān hālāhalāṅkurān iva
vīkṣamānā *nibhṛtas* *tasthus*.

„Betraktande riskornen som giftfrön, höllo sig foglarne
dolda.“

Endast på ett enda ställe förekommer imperfekt af det
durativa hjälpverbet; dertill ansluter sig hufvudverbet i praesens-
particip.

Pañc. I: 84, 20 atha sāṇḍabhaṅgābbhibhūtā pralāpān *kur-
vaṇa* na kathamcid *atiśthat*.

„Häftigt upprörd öfver förlusten af sina ägg, lät hon ej af
att klaga.“

¹⁾ I samma betydelse förekommer negeradt perfekt af verb. *upa-ram*
jemte praes. part. af hufvudverbet:

Pañc. I: 55, 10 asāu nityam evānekān mrgaçaçakādīn *vyāpādayan*
nopararāma.

„Han fortfor oupphörligt att döda antiloper, harar och andra djur.“

I de flesta fall finner man praeteritalt praesens af vb. *stha* förbundet med praesensparticip af hufvud verbet.

Pañc. IV: 1, 20 nityam eva tau vānaramakarāu vividhaḥāstragosthyā kālam *nayantau* sukhena *tiṣṭhataḥ*.

„Så tillbragte apan och delfinen angenämt sin tid under samtal om mångahanda vetenskaper.“

Pañc. I: 93, 6 catvāro' pi ta ekasthāne vihāriṇaḥ paraspāram anekaprakāragosthīsukham *anubhavantas tiṣṭhanti*.

„Lefvande på samma ställe njöto de fyra på mångfaldigt sätt glädjen af ömsesidigt umgänge.“

Pañc. V: 63, 19 sāpi suguptasthānasthitā yatnena *rakṣya-maṇa tiṣṭhati*.

„På ett väl förborgadt ställe bevakades hon med omsorg.“

Jfr. Pañc. I: 63, 20; II: 9, 9; 31, 25; IV: 8, 28; 32, 17;

Hitop. s. 63, 22; i icke-praeterital bemärkelse s. 19, 1.

I några af ofvan anförda fall står ifrågavarande perifrastiska form såsom praedikat i latent bisats; särskildt är detta påtagligt, då den latent bisatsen inledes af ett till hufvudsatsen närmast hänförligt tidsadverb sådant som *ekada*, *kadacit*.

Hitop. s. 79, 13 *ekadasāu rājahaṇsaḥ suvistīrṇakamalapar-yaṇke sukhasiṇaḥ* svaparivāraparivṛtas *tiṣṭhati* | tam kutaḥcid deḥād āgatya dīrghamukho nāma vakaḥ prañamya upaviṣṭaḥ.

„En gång, då flamingon, omgifven af sitt följe, satt på ett väl utbredd lotusläger, framträdde från ett visst håll till honom under bugningar en trana vid namn Dīrgh.“

Hitop. s. 66, 12 *kadacid asāu daṇḍanāyakaputreṇa saha ramamaṇa tiṣṭhati* | atha daṇḍanāyako' pyāgataḥ.

„En gång, då hon jollrade med domarens son, infann sig domaren sjelf.“

Stundom förbindes praesens af det durativa hjälp verbet med passivt perfektparticip af hufvud verbet. Dermed betecknas då antingen det ännu bestående resultatet af en redan fulländad handling, t. ex.

Hitop. s. 128, 15 *yāvad asāvupasṛtya paçyati brāhmaṇas tāvad bālakaḥ susthaḥ sarpaç ca vyāpadītas tiṣṭhati* ¹⁾).

„När brahmanen vände tillbaka och såg efter, så var barnet oskadat och ormen dödad.“

Jfr. Pañc. IV: 12, 7; V: 38, 9; Hitop. s. 50, 3; i på det närvarande hänsyftande utsaga Pañc. I: 73, 2.

Eller ock kan det tillagda participet trots sin praeteritala form till betydelsen vara af mera praesentisk karakter. Sådana particip äro t. ex. *upaviṣṭa* (o: sedens), *sthita* (o: stans), *supta* (o: dormiens).

Pañc. II: 29, 22 sa (o: çṛgālaḥ) *kadācit svabhāryayā saha nadītire sukhopavistas tiṣṭhati | atrāntare sa tīkṣṇaviṣāṇo jalārthaṁ tad eva pulinaṁ avatīrṇaḥ*.

„Då schakalen en gång med sin hona i allsköns mak satt vid flodstranden, kom äfven tjuren ned till sandbanken för att dricka.“

Pañc. V: 67, 8 *brāhmaṇo' pi yāvat prabuddhaḥ paçyati tāvat samīpe kṛṣṇasarpō nijapārçve karpūrapuṭīkopari sthitas tiṣṭhati*.

„Då brahmanen vaknat och såg efter, då befann sig den svarta ormen nära intill vid hans sida ofvanpå kamferrullen.“

Pañc. V: 64, 12 *kevalam andhaḥ paryāṅke suptas tiṣṭhati gr̥havyāpāraṁ mantharakaḥ karoti*.

„Den blinde låg blott och sof på hvilobädden; puckelryggen ombesörjde hushållet.“

Pañc. I: 31, 21 *çeṣaḥ sarvo' pi mṛgajano dūribhūtas tiṣṭhati | karāṭakadamanakāvapi praveçam na labhete*.

„Allt annat villebråd höll sig på afstånd, och äfven Kar. och Dam. fingo ej tillträde.“

Jfr. Pañc. I: 36, 9; II: 28, 9; IV: 25, 1; 27, 22; V: 41, 16; 45, 9.

¹⁾ Ett liknande fall förekommer i icke-berättande utsaga Pañc. IV: 34, 21 *eṣa gajaḥ sinhena hataḥ tiṣṭhati | ahaṁ tu rakṣapālaḥ o: elefanten ligger fälld af lejonet, och jag bevakar honom.*“

Stundom är gerundiet af verbum substantivum *bhū* tillagdt det passiva perfektparticipet.

Pañc. I: 47, 22 *rātrāu nibhrto bhūtra gagaṇāsaktadr̥ṣtis tiṣṭhati*.

„Nattetid höll han sig förborgad med blicken riktad mot luftrymden.“

Såsom redan nämnts, antager det passiva perfektparticipet *sthita* ofta rent praesentisk betydelse. Detta är äfven stundom fallet, då det intager en mera oberoende ställning såsom praedicat i själfständig sats. I förenig med den i dylika förbindelser alltid underförstådda kopulan *asti* blifver det sålunda liktydigt med gr. ἔστιν, en betydelse, som, enligt hvad de redan anförda exemplen visa, äfven tillkommer praesensformen *tiṣṭhati*; liksom detta kan äfven den sammansatta verbalformen antaga praeterital bemärkelse ¹⁾. I följd häraf kan verbet *stha* äfven i ifrågavarande participialform användas såsom durativt hjälpverb tillsammans med gerundium eller particip af hufvud verbet.

Pañc. IV: 18, 2 *sa rathakāraḥ pradoṣe svagr̥haṁ praviṣṭaḥ ṣayyātale nibhrto bhūtra sthitaḥ*. (Jfr. Pañc. I: 47, 22).

„Vagnmakaren, som om aftonen återvändt till sitt hem, höll sig der gömd under sängen.“

Hitop. s. 121, 2 *te dhūrtā vr̥kṣatrayatale brāhmaṇasya vartmanyupaviṣya sthitaḥ*. (Jfr. Pañc. II: 29, 22).

„Bofvarne förblefvo posterade under trenne träd på brahmanens väg.“

Jfr. Hitop. s. 22, 1; 64, 17, 18; 91, 16; 111, 4; 113, 20; 123, 12; Pañc. I: 79, 13 etc.

I de fall, der det i participial form ställda hjälp verbet är förbundet med passivt perfektparticip, är förbindelsen gemenligen förmedlad af det senare bifogadt gerundium af vb. *bhū*; så utom

¹⁾ Jfr. ofvan s. 143 ff. Jfr. äfven Pañc. V: 61, 11 (*sthita āsit* = *atiṣṭhat*).

i först anförda exempel Hitop. s. 9, 15. Oförmedlad är deremot förbindelsen mellan båda participen i följande textställe:

Pañc. IV: 18, 27 aham grāmāntaravyājam kṛtvātra nibhṛtaṁ khatvātale *lināḥ sthitāḥ*.

„I det att jag låtsade mig vilja gå till en annan by, förblef jag här nedhukad under sängen.“

2) Är det praeteritala praesens sålunda som uttryck för något under en viss förfluten tid bestående och fortvarande, som språklig exponent för alla de olika betydelseskiftningar, som innefattas i begreppet *duration*, vida brukligare än det dermed semasiologiskt beslätade imperfektet, förekommer det deremot ytterst sällan och i vida ringare utsträckning än sistnämnda tempus i *successiv* bemärkelse, som beteckning för en efter hand sig realiserande handling eller tillstånd.

I de få bevisställen för ifrågavarande semasiologiska kategori, som nedan anföras, är successiviteten hos det medelst praesens betecknade faktum särskildt angifven dels genom adverbialt bestämningsord, dels genom det verbala uttryckets särskilda art.

Hitop. s. 127, 6 ityuktvā *kramaçaḥ* sa (ṣ: sarpo) maṇḍūkān *khādati*.

„Så sägande, uppåt ormen efter hand grodorna.“ (Jfr. Hitop. s. 114, 9).

Liksom imperfekt förekommer äfven praesens af vb. *ni* tillsammans med accusativ af ett verbalsubstantiv, betecknande ett successivt fortledande mot ett gifvet mål.

Pañc. V: 56, 2 tasya (ṣ: bhūpateḥ) putrā vānarayūthāṁ nityam evānekabhojanabhakṣādibhiḥ *puṣṭim nayanti* sma. (Jfr. Pañc. IV: 14, 11).

„Konungens söner uppfödde städse en aphjord genom fodring med allehanda födoämnen.“

I ofvanstående textställe betecknas handlingen både såsom *sig uppreparande* — detta ligger i de tillagda adverbiala bestäm-

ningarne *nityam* och *sma* -- och såsom i hvarje särskildt fall *sig successivt utvecklande*, en betydelseskiftning, för hvilken sjelfva omskrifningen med *nī* tjenar som uttryck.

Pañc. III: 67, 25 *evām vicintya svakulāye vanakāsthikām ekāikām dinām prati prakṣipati grhāpradīpanārtham | na ca te mūrkhā ulūkā jānanti yad eṣa kulāyam asmaduddyota-nāya vṛddhim nayati.*

„Så tänkande, kastade han hvarje dag en träspåna på sitt läger för att sätta deras boning i brand. Och de dåraktiga ugglorna märkte ej, att han, i afsigt att förbränna dem, småningom förstörde sitt läger.“

Förbundet med accusativ af ett abstrakt substantiv användes likaledes praesens af vb. *gam* till angifvande af ett successivt fortskridande tillstånd.

Pañc. IV: 35, 18 *ekadā mahad durbhikṣam abhavat | an-nābhāvena sarvāpi sārameyajātir niṣkulatam gacchati.*

„Då en gång svår hungersnöd rådde, utdog (småningom) hela hundsläktet af brist på näring.“

3) Desto oftare förekommer praeteritalt praetens i *iterativ* bemärkelse. I motsats till imperfektet, hvilket, såsom redan anmärkts, äfven användes i likartad funktion, betecknar praesens oftast en vid flera särskilda tillfällen upprepad akt, ett förflutet faktum, som ständigt och regelmässigt förnyadt fullständigt antagit karakter af plägsed eller vana, medan deremot förstnämnda tempus merendels tjenar som uttryck för en förfluten händelse, hvilken manifesterar sig i flera inom ett sammanhängande tids-skede fallande yttringar och angifver sålunda en vid ett bestämdt tillfälle flera gånger upprepad handling.

Det måste medgifvas, att några, om ock fåtaliga, undantag från ofvan uppställda grundregel anträffats äfven inom den af oss särskildt undersökta literaturen. Så företer iterativt imperfekt Pañc. I: 48, 3; Hitop. s. 114, 9 den hos praesens ofvan anmärkta

specialbetydelsen; men då, såsom redan s. 116 anförts, imperfektet i förstnämnda exempel snarast torde vara att fatta såsom praedikat i latent bisats, i det sistnämnda åter af en indisk text-utgifvare utbyttts mot praesens, så kan den antagna distinktionen med hänsyn till imperfektet det oaktadt anses ega en temligen omfattande allmängiltighet.

Iterativt praesens förekommer deremot i den för imperfektet egendomliga användningen på några ställen, der hvarken handskriftlig vexling eller möjligheten af en alternativt sig erbjudande semasiologisk uppfattning tillåta att betvifla dess behörlighet.

Pañc. I: 109, 10 vyajanena muhur muhur niṣidhyamānāpi (makṣikā) punaḥ punas tatrāivopaviṣati.

„Ehuru gång på gång bortjagad med solfjädern, vände dock flugan ideligen tillbaka.“

Pañc. II: 13, 2 kadācit tena (parivrājakena) mama rakṣa-nārthaṁ mahān yatnaḥ kṛtaḥ | jarjaravañcaḥ samānītaḥ | tena supto' pi mama bhayād bhikṣāpātraṁ tadāyati | aham apyabhakṣite' pyanne prahārabhayād apasarpami | evam tena saha sakalāṁ rātriṁ vighrahaparasya kālo vrajati.

„En gång lade sig tiggarmunken synnerligen vinn om att skydda sig mot mig. Han hemtade ett bamburör och slog dermed till och med i sömnen mot allmosekrukan för att skrämma mig. Af fruktan för slagen aflägsnade jag mig utan att hafva njutit af födan. Så förgick tiden under ständigt strid mot honom hela natten igenom.“

Man jemföre det redan s. 117 anförda parallelstället Hitop. s. 27, 14, der impf. användes i stället för det i dylik betydelse mindre vanliga praesens.

I den särskilda funktion, hvilken ofvan uppställts såsom den hos iterativt praesens normala, förekommer det på en mångfald af ställen. Redan de s. 138 ff. anförda, ur fablernas inledningsepisoder hemtade exemplen innehålla flera praesentia af

ifrågavarande art. Till fullständigande af dessa förut anmärkta fall bifogas här ytterligare några likartade, i hvilka den iterativa betydelsen på ett särskildt i ögonen fallande sätt gifver sig tillkänna.

Pañc. I: 56, 21 ff. atha te tathāiva pratijñāya nirvṛtibhājas tatrāiva vane nirbhayāḥ *paryatanti* | ekaḥ ca pratidinam krameṇa *yāti* | vṛddho vā vāirāgyayukto vā ṣokagrasto vā putrakalatranāṣabhīto vā teṣāṃ madhyāt tasyāhārārthan madhyāhnasamaya *upatiṣṭhate*.

„De (3: djuren) biföllo härtill och ströfvade lugna och sorglösa omkring der i skogen. Ett djur gick dagligen dit i tur och ordning. Vid middagstid inställde sig alltid något bland dem, som antigen var utgammalt eller lefnadstrött eller sorgbundet eller fruktade en sons eller hustrus död.“

Pañc. I: 67, 6 evaṃ tasya rājakriyayā vartamānasya sinhādayo mṛgān vyāpādyā tatpurataḥ *prakṣipanti* | so' pi prabhudharṃ sarveṣāṃ tām pravibhajya *prayacchati*.

„Under det att han (3: schakalen) sålunda förde regeringen, dödade lejon och andra villebråd och lade det ned för honom. Han fördelade det med en herskares rätt mellan dem alla och utskiftade det mellan dem“.

Pañc. II: 12, 25 tatra bhakṣyaviṣeṣāni sevakānāṃ dattvā paṇcāt svayam eva *bhakṣayāmi* | sarveṣāṃ tṛptāu jātāyāṃ bhūyāḥ svagrhaṃ *gacchamaḥ* | evaṃ nityam eva tad annaṃ *bhakṣayāmi* | parivrājako' pi yathācakti *rakṣati* | paraṃ yadāiva nidrāntarito *bhavati* tadāhaṃ tatrāruhyātmakṛtyaṃ *karomi*.

„Derpå gaf jag mina tjenare åtskilliga födoämnen, och sedermera åt jag sjelf. Sedan vi alla blifvit mättade, gingo vi åter hem. Så åt jag beständigt denna föda. Tiggarmunken bevakade den efter förmåga. Men så ofta som han var försänkt i sömn, steg jag upp och förrättade mit värf.“

Pañc. IV: 8, 9 evaṃ niṣcitya nityam ekāikam *adīcati* | so' pi tam bhakṣayitvā tasya parokṣe' nyān api *bhakṣayati*.

„Så tänkande, anvisade han ormen en för hvar dag. Han förtärde den, men i hemlighet äfven andra.“

Pañc. V: 50, 16 kasmin̄ceid adhiṣṭhāna uddhato nāma gar-
dabhaḥ prativasati sma | sa sadāiva rajakagr̥he karma kṛtvā
rātrāu svecchayā *paryatati* | tataḥ pratyūṣe bandhanabhayaṭ
svayam eva rajakagr̥ham *ayati* | rajako' pi tatas tam ban-
dhanena *niyunakti* | atha tasya rātrāu paryatataḥ kṣetrāṇi
kadācie chṛgālena saha māitrī samjātā | sa ca pīvaratvād
vṛtibhaṅgam kṛtvā karkaṭikākṣetre ṛgālasahitaḥ *praviṣati* |
evam tāu yadṛcchayā cirbhaṭikābhakṣaṇam kṛtvā pratyaham
pratyūṣe svasthānam *vrajataḥ*.

„På ett visst ställe bodde en åsna vid namn Uddh. Hon
plägade, sedan hon förrättat sina sysslor i en färgares hus,
nattetid ströfva omkring efter eget behag. I gryningen
gick hon af fruktan att blifva inspärred själfvilligt till fär-
garens hus och fastbands då af färgaren. En gång, då
hon nattetid ströfvade omkring på fälten, slöt hon vän-
skap med en schakal. Genom sin kroppstyngd nedbröt hon
inhägnaderna och inträngde jemte schakalen på ett gurf-
fält. Sedan de der förtärt gurkor, hvar det föll sig, åter-
vände de dagligen i gryningen till sin boning.

Pañc. V: 56, 5 tasmiṇ rājagr̥he meṣayūtham asti | tanma-
dhyād eko jibvālāulyād aharniṣam niḥṣaṅkam mahānase
praviṣya yat *paṇyati* tat sarvaṁ *bhakṣayati* | te ca sūpakārā
yat kimcit kṣātham *paṇyanti* tenāṇu *tadayanti*.

„I kungsgården fans en gethjord. En bock deri inträngde
af matsnikenhet dag och natt bekymmerslöst i köket, och hvad
helst han såg, det förtärde han. Kockarne slogo honom der-
vid med alla störrar, de anträffade.“

Hitop. s. 58, 1 astyārbudaṇḍikharanāmni parvate mahāvikramo
nāma siṁhaḥ | tasya keṇarāgram pratyaham kaṇḍin mūṣikaḥ
chinatti | tena siṁhena grāmaṁ gatvā viḍālaḥ svakandare
dhṛtaḥ | tatas tadbhayaṁ mūṣiko na bahir *nihsarati* | tenāsāu
siṁho' kṣatakeṇaḥ sukhaṁ *svapiti* | mūṣikaḥ yadā
yadā *ṇṇoti* tadā tadā māṁsāhāradānena tam viḍālam *sam-
vardhayati*.

„På ett berg vid namn Arb. bodde ett lejon benämndt
Mah., hvars man en rätta dagligen gnagde. Lejonet gick
en gång till en by och medförde derifrån en katt till

sin håla. Af fruktan för denne vågade sig råttan ej vidare fram, och lejonet fick sålunda med oskadd man sofva i fred. Så ofta som det hörde rättans pipande, fodrade det katten med köttportioner.“

Jfr. Pañc. I: 8, 6; 51, 2; 66, 13; 80, 5; III: 40, 13; 67, 25; IV: 1, 22; 13, 22; 15, 23; 27, 1; 32, 17. Hitop. s. 20, 12; 21, 9; 27, 12; 42, 4; 67, 21; 81, 14; 85, 14; 98, 18; 101, 12.

4) I det stora flertalet af ofvan upptagna fall användes det praeteritala praesens, som *absolut durativum*, tjenar som uttryck för *något i och för sig fortvarande*, d. v. s. tiden för den medelst praesens betecknade händelsens utsträckning lemnas helt och hållet obestämd eller angifves genom en i samma sats innehållen tidsbestämning.

I de fall åter, som komma att behandlas i närmast följande del af denna afhandling, har samma praesens genomgående karakter af *relativt durativum*, angifver *ett faktum, som tänkes fortvarande med hänsyn till ett annat*, d. v. s. den i praesens uttryckta händelsen framställles såsom sig utvecklande vid en annan händelses inträdande eller såsom fortgående parallelt med den samma.

De satser, hvori ett sålunda använt praesens förekommer, måste tydligtvis — liksom de motsvarande redan anförda, hvilkas praedikat utgöres af ett funktionellt beslägtadt imperfekt — fattas som underordnade i förhållande till de praeteritala utsagor, hvori tiden för de medelst nämnda tempusart uttryckta händelsernas fortvaro bestämdare fixeras. Underordningsförhållandet mellan satsfogningens båda led kan dervid liksom i de likartade fall, som redan afhandlats under imperfektet, vinna uttryck i den *inre satsformen* allena (*latent underordning*), eller ock derjemte betecknas medelst sjelfva den *yttre satsformen*, genom bisatsen inledande subordinerande konjunktioner (*konjunkional underordning*).

Ett mellanstadium mellan dessa båda hufvudarter representeras af de satskonstellationer, der det inbördes förhållandet mellan den hypotaktiska periodens tvenne led är angifvet genom ett hufvudsatsen inledande adverbial. Dylika satsförbindelser äro visserligen närmast att inordna under förstnämnda kategori, eftersom underordningens särskilda art är allenast antydd, ej uttryckligen betecknad genom den yttre satsformen. Att de emellertid å andra sidan äfven stå de perioder nära, i hvilka uttrycket för den ömsesidiga förbindelsen fullständigas genom infogande af underordnande konjunktioner i bisatsen, behöfver ej särskildt framhållas. Det torde likväl förtjena anmärkas, att olika redaktioner af samma text ganska ofta förete vexling mellan denna fullständigare och ofullständigare form för yttre satsunderordning ¹⁾.

¹⁾ Några exempel på dylik handskriftlig vexling må här i förbigående citeras.

Pañc. II: 23, 28 (Bühler) *yāvad* atikrānte lagnasamaye varakirtir āgacchati *tāvat* tām kanyām anyahastagatām dr̥ṣṭvābhihitam.

KOSEGARTEN läser å motsvarande ställe (s. 129, 24) varakirtir atikrānte lagnasamaye samāgacchati | *tāvad* vadhūr anyena haste gr̥hitā tiṣṭhati | tad dr̥ṣṭvā varakirtinābhihitam.

Hitop. s. 64, 14 (Lassen) *yadāsāu* na kiñcid vadati *tadā* tena gope-nāsya nāsikā chinna.

Londonerupplagan följer här en annan läsart: tataḥ ceyam dūtī na kiñcid bravīti | *tadā* etc.

Hitop. s. 85, 9 *yāvad* asāu vṛkṣāgramā nirikṣate *tāvat* tena haṁso vyāpāditaḥ.

Enligt anteckning i LASSEN's kommentar (s. 139) är det bisatsen inledande *yāvat* i ofvannämnda edition likaledes utelemnad.

Man jemföre vidare den olika konstruktionen af följande tvenne till sitt innehåll fullt likartade satser:

Pañc. IV: 21, 8 dvitīyena mā muñca mā muñcetyabhihitam *yāvat* *tāvat* tasyāpi (dhāutapotikā) papāta.

Straxt ofvan heter det deremot: teṣāṁ jyeṣṭhena vyāhṛtam | muñca muñceti | *atrāntare* tasya dhāutapotikā bhūmāu patitā.

Vexlingen af konstruktion är i följande fall åtföljd af förändring af bisatsens tempus.

Pañc. I. 8, 12 (Kielhorn) kilakam saṁgrhya *yāvad* utpāṭayitum āre-bhe *tāvat* tasya yad vṛttaṁ tat prāg eva niveditam.

Vi sysselsätta oss först med *bruket af praesens i latent bisatser*. En allmän granskning af samtliga hithörande fall gifver vid handen, att nämnda tempus är långt sällsyntare i latent än i konjunktionala bisatser, och att betydelsen af samtidighet med hufvudverbets handling synes vara vida bestämmande och allmännare utpreglad hos praeteritalt praesens än hos imperfektet. Den mångfald af olika beteckningssätt för latent satsunderordning, hvaröfver särskildt det episka språket förfogar, är med hänsyn till de fall af dylik struktur, i hvilka praesens förekommer som praedikat i bisatsen, betydligt inskränkt. Den i episka språket temligen allmänt förekommande subordinationsart, som består i upprepning af bisatsens praedikat i participial eller gerundial form inom hufvudsatsen, synes hafva förlorat all användning; exempel på alldeles oförmedlad förbindelse mellan båda leden af en latent hypotaktisk satsfogning äro jemväl ytterst sällsynta; allmänt bruklig är allenast den form för latent underordning, hvilken ofvan angifvits såsom stående den konjunktionala närmast.

Vid exemplens klassificering iakttaga vi, så vidt möjligt, förut följda anordningar.

1) Det inbördes förhållandet mellan satsfogningens båda led betecknas genom ett eftersatsen inledande (vanligen) temporalt adverbial (*atrāntare, tatrantare, tadanantaram, atha, tatas* etc.).

a) De båda satsernas subjekt är olika.

Pañc. II: 2, 23 *tathānuṣṭhite lubdhaka ākāṣe gacchatāṁ teṣāṁ pr̥sthato bhūmistho' pi paryadharat | tata ūrdhvāna-*

I KOSEGARTEN's edition (s. 10, 11) är samma ställe omdanadt sålunda: *pāṇibhyāṁ saṅgrhyotpātayitum ārambham akarot | atha tasya yad vṛttam* etc.

Pañc. II: 17, 4 *atha tadgrhagrhiṇī yāvad aluṇcitāir luṇcitān gṛhṇāti tāraḍ asyāḥ putreṇa vyāhṛtam*.

KOSEGARTEN upptager å motsvarande ställe (s. 121, 22) en i flera afseenden olikartad läsart: *atha tadgrhagrhiṇyā — — aluṇcitāir luṇcitās tilā gṛhṇātāḥ | tathā ca pravṛtte tasyāḥ bhartā samāyātāḥ | tena sābhihitā*.

naḥ ḥlokaṁ apāṭhaṭ | laḡhupaṭanaḱo' pi kuṭūhaḷāt taṭpraṣṭha-
lagna' nusaṛati | aṭha dṛṣṭer aḡocaraṭām gaṭān vijñāya lub-
dhaka niraḥaḥ ḥlokaṁ apāṭhan nivrṭṭaḥ ca.

„Sedan så skett, lopp jägaren på marken efter dem, som sväfvade i lufterymden; blickande mot höjden uppläste han dervid en vers. Äfven kråkan flög af nyfikenhet tätt efter dem. Jägaren, som sett dem försvinna ur sin synkrets, vände hopplös tillbaka och uppläste dervid följande vers.“

I ofvanstående exempel förekommer i tvenne fullt likställda latentas bisatser dels imperfekt dels praeteritalt praesens.

Pañc. II: 22, 8 aṭha rājakanyā candravatī nāmāikasmīn
divase nagaraṁ nirikṣamāṇasī | taṭraiva ca kaḥcid rājaputro
tasyā dṛṣṭigocare gataḥ.

„En konungadotter, vid namn Candr. njöt en dag af stadens anblick. Dervid kom henne en konungason för ögonen.“

Pañc. II: 29, 23 sa (ṡ: ḡḡāḷaḥ) kadācit svabhāryayā saha
nadītīre sukhopaviṣṭas tiṣṭhati | aṭrāntare sa tīkṣṇaviṣāṇo
jalārthaṁ tad eva pulinaṁ avatīrṇaḥ.

„Schakalen satt en gång med sin hona i god ro vid flodstranden. Dervid steg tjuren ned till sandbanken för att dricka.“

Satskonstellationer af alldeles liknande art finner man Pañc.

V: 60, 24; Hitop. s. 66, 12.

Pañc. IV: 29, 13 evaṁ tena niṣiddhāpi punar āḡrayakara-
ṇopadeḡena tam udvejayati | tadasāu tasyāḥ kulāyaṁ khaṇ-
ḡaḡaḥ kṛtvā babhañja.

„Fastän derifrån afrådd af apan, retade henne sparfven dock åter genom uppmaning att bygga sig ett bo. Derunder sönderref hon hans näste i små bitar.“

Pañc. IV: 33, 18 tasya (ṡ: ḡajasya) samantād bhramati |
paraṁ kaṭhinatvacam bhettum na ḡaknoti | taṭrantare bhra-
maṇstatra deḡe kaḥcit sinhaḥ samāyataḥ.

„Schakalen ströfvade omkring i närheten af (den döda) elefanten men kunde ej sönderbita hans hårda hud. Emellertid ditkom ett der i trakten kringirrande lejon.

Pañc. V: 61, 3 sa (o: rākṣasah) tu kevalam vegād vegata-
raṁ *gacchati* | *atha* tam tathāgaṇitakhalinākarsaṇam matvā
cāuraḥ *cintayamāsa*.

„Demonen lopp endast desto snabbare. Tjufven som märkte,
att han alls icke aktade på tyglarnes åtdragning, tänkte
dervid.“

Pañc. V: 65, 7 svākāraṁ gūhan andhavad karma *karoti*
yathā purā | *atrantare* kubjaḥ samāgatya sevitum *upaca-*
krame.

„I det att den blinde fördolde sitt verkliga tillstånd, för-
rättade han sitt värf på samma sätt som förut, liksom hade
han varit blind. Emellertid inkom den puckelryggige och
började smeka henne.“

b) Båda satserna ha ett gemensamt subjekt.

Hitop. s. 81, 16 gardabhaḥ tadabhimukhaṁ *dhavati* | *tatas*
tena rakṣakeṇa *vyapaditaḥ*.

„Åsnan skyndade emot väktaren och blef så dödad af
honon.“

Hitop. s. 113, 9 sa (viḍālāḥ) kukkurād *bibheti* | tato' sāu
viḍālāḥ kukkuraḥ *kṛtaḥ* | kukkurasya ca vyāghrād bhayaṁ
mahat | *tadanantaram* sa kukkuro vyāghraḥ *kṛtaḥ*.

„Katten fruktade för en hund och blef så förvandlad till
en hund. Hunden fruktade högeligen för en tiger och blef
så ögonblickligen förvandlad till en tiger.“

I nedan anförda satsförbindelse har bisatsen modal betydelse.

Pañc. V: 47, 2 tatra vidyāmaṭhe gatvā *paṭhanti* (o: brāh-
maṇāḥ) | *éram* dvādaśābdāni yāvad ekacittatayā vidyākuḷās
te sarve *saṁjātaḥ*.

„Der gingo de i en klosterskola och studerade och blefvo
sålunda alla, då de i tolf års tid rigtade sina tankar på
detta mål allena, väl bevandrade i vetenskapen.“

Jfr. Pañc. II: 20, 8; IV: 35, 21; Hitop. s. 10, 9; s. 42, 12.

2) Underordningsförhållandet betecknas genom den inre
satsformen allena, utan att förbindelsens särskilda art angifves
medelst hufvudsatsen inledande adverbial.

a) De båda satsernas subjekt är olika.

Pañc. I: 72, 18 atha çarīrāsāmarthyān na kutracit padam
api calitum *çaknoti* | te sarve kākādayo' pyaprabhutvena
kṣudhāviṣṭāḥ param duḥkham *bhejuḥ*.

„Af kroppslig svaghet förmådde det (3: lejonet) ej röra
foten åt något håll. I följd af dess vanmagt ledo kråkan
och de öfriga, utmattade af hunger, svår nöd.“

Hitop. s. 15, 7 etac chrutvā hiranyakaç citragrīvasya ban-
dhanam chettum satvaram *upasarpati* | citragrīva *uvaca*.

„Då H. hört detta nalkades han skyndsamt för att upplösa
Citrs boja. Citr. sade då.“

Liknande exempel anträffas Hitop. s. 10, 17; s. 89, 3.

Hitop. s. 113, 8 (enligt den i Sriramapurenser-editionen
förekommande i LASSEN's kommentar s. 177 anförda ver-
sionen) tam mūṣikam khāditum viḍālo' *nudhavati* | tam ava-
lokyā mūṣikasya tasya munēḥ kroḍe *praviveça*.

„Katten rusade fram för att uppsluka råttan. Vid åsynen
af honom sökte råttan skydd i botgörarens sköte.“

Ett hithörande fall Hitop. s. 79, 13 är redan ofvan (s. 156)
i annat sammanhang anförddt.

b) Båda satsernas subjekt är gemensamt.

Endast tvenne textställen af ofvannämnda art ha antecknats.
I det ena är hufvudsatsen — liksom i ofvan s. 127 anförda
exempel — medelst kopulativ konjunktion förenad med bisatsen.

Pañc. V: 57, 28 sa tyaktāhārakriyo vanād vanam *paryatati* |
acintayac ca.

„Lemnande alla näringsomsorger irrade han omkring från
skog till skog och tänkte dervid.“

I det andra af dem har den latentā bisatsen närmast ka-
rakter af en attributiv bestämningssats.

Pañc. III: 50, 23 tasya hradasya samantāc chaçakabilā
asaṅkhyāḥ *tiṣṭhanti* | te' pi samastāir api tāir gajāir itas tato
bhramadbhiḥ paribhagnāḥ.

„I närheten af denna sjö funnos otaliga harbon. De blefvo förstörda af samtliga de der kringströfvande elefanterna.“

Åtskilliga exempel på användningen af praesens i latent bisatser komma vidare att anföras under närmast följande afdelning.

5) I de få fall af verklig hypotaxis, som ofvan ¹⁾ anförts ur episka språket, synes praesens vara den allmännast, om också ej uteslutande brukliga tempusformen för praedikatsverb i konjunktionella på förfluten tid hänsyftande bisatser. I de texter, som ligga till grund för här meddelade iakttagelser, är förhållandet ungefär enahanda; praesens vexlar visserligen i nämnda användning med participialt (eller finit) perfekt, men är dock mer än fyrdubbelt vanligare än detta. Deremot synes imperfektet vara helt och hållet uteslutet från dylika bisatser ²⁾.

De inemot hundra fall af konjunktionell underordning, som af oss anträffats i de båda fabelverkens berättande episoder, förete med särskild hänsyn till den yttre satsformen en sinsemellan föga afvikande gestalt. Det har redan antydts, att de språkliga uttrycken för yttre satsunderordning under olika perioder varit i någon mån olika, i det att densamma enklast och ofullkomligast betecknats genom ett eftersatsen inledande adverbialt bestämningsord, på närmast högre utvecklingsstadium tillika angifvits genom en deremot svarande i egentlig mening subordinerande konjunktion i försatsen, och slutligen denna ömsesidiga korrelativa underordningsform utbytt mot den ensidigt konjunktionala, hvilken i alla språk med rikare syntaktisk utbildning är den allmänt förherskande. Inom det af oss undersökta området är deremot — liksom i fornindiskt språkbruk öfverhufvud — den ofvan-

¹⁾ Jfr. ofvan ss. 52 ff.

²⁾ Vårt ofvan s. 117 framställda påstående, att praeteritalt praesens som praedikatsverb i konjunktionala bisatser är vida vanligare än imperfektet, torde alltså böra i öfverensstämmelse härmed berigtigas.

nämnda korrelativa mellanformen afgjort öfvervägande; som uttryck för temporal underordning tjena nästan uteslutande de båda hvarannan motsvarande tidspartiklarne *yāvat* — *tāvat* ¹⁾. I sin ursprungliga egenskap af pronominella ackusativer betecknande utsträckning i tiden, äro de ock särskildt lämpade att framhålla de i de båda genom dem förbundna satserna angifna fakta såsom samtidiga, såsom fallande inom samma genom dem afgränsade tidsskede.

Det anmärkningsvärda förhållandet, att praeteritalt praesens allmänt förekommer som praedikatsverb i temporal bisatser, medan deremot imperfektet, som i alla öfriga funktioner befinnes vara dermed väsentligen likställdt, sällan eller aldrig användes i dylik egenskap, kan efter mitt förmenande endast förklaras deraf, att, då det förre i allmänhet betecknar samtidighet utan hänsyn till tidsgraden, det senare deremot uteslutande samtidighet i det förflutna, den beroende satsens underordningsförhållande och nära inre samband med sin hufvudsats i förre fallet vinner ett långt adaeqvatare uttryck än i det senare. Det finita praesens eger i viss mån något af den temporal obundenhet, som utmärker dess participialform; liksom denna till tidsgraden närmare bestämmes af det finita verb, hvartill den är hänförd, så är ock det förre, då det är ställdt som praedikat i en underordnad sats, till tidsgraden i väsentlig mån beroende af hufvudsatsens verb och kan alltefter dettas olika beskaffenhet antaga än praeterital än futurisk betydelse. Något annorlunda förhåller det sig med imperfektet. Den derigenom betecknade händelsen ställes väl i en viss relation till en annan händelse i det förflutna men bibehåller

¹⁾ Förbindelser af annan art äro ytterst sällsynta; så förekommer *yāvat* — *tataḥ* Pañc. I: 50, 3; *yāvat* — *atha* II: 28, 19. Ensam *yāvat* utan motsvarande *tāvat* anträffas blott på ett enda ställe Pañc. II: 39, 7. På motsvarande ställe i KÖSEGARTEN's edition (s. 146, 24) är dock *tāvat* bibehållet.

dock derjemte karakteren af något sjelfständigt, för sig bestående. Imperfektet användes därför ock med förkärlek som praedikat i sådana beroende satser, i hvilka underordningsförhållandet ännu ej blifvit så fullständigt genomfördt eller i sjelfva den yttre satsformen så noggrannt betecknad som i ofvan anförda fall, d. v. s. i latent bisatser.

Det må slutligen framhållas, att vi på den latinska syntaxens område finna en slående parallel till här anmärkta egenomlighet i den likbetydande temporalkonjunktionen *dum*, hvilken oftast åtföljes af praeteritalt praesens och endast mera sällan af perfekt eller imperfekt.

Då, såsom redan nämnts, hithörande exempel till största delen äro af sinsemellan temligen likartad natur, vilja här upptaga allenast några få särskildt karakteristiska och inskränka oss i öfrigt till en enkel uppräknings af de återstående.

1) I det öfvervägande flertalet af förekommande fall är bisatsens praedikat ställdt i praesens.

a) Hufvudsatsens verb utgöres af ett finit eller participialt perfekt, och den temporala perioden bildar alltså ett i sig afslutadt organiskt helt.

Pañc. I: 38, 5 *yavat* (kāulikapatnī) devadattam uddiçya *vra-jati tavat* tasyāḥ patiḥ samāyataḥ.

„Under det att färgarens hustru var på väg till Dev., kom hennes man henne till mötes.“

Pañc. I: 93, 1 tām (o: uṣṭrīm) vyāpādyā *yavad* udaram *sphaṭayati tavad* dāserakaçiḥ niṣkrāntaḥ.

„Under det att lejonet efter att ha dödat kamelhonan upp-ristade hennes buk, framkom derur en kamelunge.“

Pañc. I: 103, 12 atha dvāvapi *yavat* sthānaṁ *khanatas tā-vad* riktabhāṇḍaṁ dr̥ṣṭavantaḥ.

„Under det att de båda uppgräfdde platsen, funno de krukkan tom.“

Pañc. IV: 11, 1 *siṅho' pi vyathākulas taṁ dr̥ṣtvā yāvat samuttiṣṭhati tavad rāsabhaḥ palāyitum arabdhah.*

„Under det att lejonet vid åsynen af åsnan reste sig upp, gaf hon sig åstad på flykten.“

Pañc. IV: 31, 2 *yavat tām (o: peṭām) udghaṭayati rājā tavat paṅguṁ dadarṣa.*

„Under det att konungen öppnade korgen, fann han krymp-lingen deri.“

Pañc. V: 46, 12 *tr̥tīyo' pi yavaj jīvaṁ saṁcārayati tavat subuddhinā niṣiddhaḥ.*

„Under det att den tredje sökte gifva det (o: lejonet) lif, hindrades han derifrån af den förståndige.“

Den korrelativa satsfogningen är i nedanstående exempel uttryckt genom de båda hvarannan motsvarande temporalpartik-larne *yadā — tada*.

Hitop. s. 64, 14 *yadasau na kiṁcid vadati tada darpān mama vacasi pratyuttaraṁ na dadāsi | ityuktvā tena gope-nāsyā nāsikā chinna.*

„Då hon ej svarade något, afhögg herden hennes näsa, under förebärande att hon af öfvermod ej gaf honom svar på tal.“

Jfr. Pañc. I: 50, 3; 57, 4; 94, 14; 100, 2; 104, 22; II: 1, 13; 17, 4; 20, 3; 23, 21; 23, 28; 28, 29; III: 58, 5; 58, 13; 60, 4; IV: 11, 11; 16, 18; 25, 1; 32, 24; V: 42, 27; 44, 11; 47, 7; 47, 11; 47, 17; 47, 22; 47, 25; 54, 20; Hitop. s. 65, 6; s. 85, 9.

En med perfekt likbetydande aorist står som praedikat i hufvudsatsen Pañc. I: 39, 19; IV: 27, 22.

b) Hufvudsatsens praedikat är ställdt i imperfekt, nästan endast då det utgöres af någotdera bland verben *cintay* eller *paç*; den temporala hufvudsatsen är då gemenligen i sin ordning att fatta som latent bisats till närmast följande sats.

Pañc. I: 20, 17 *yavan mandaṁ mandaṁ gacchati tavad dun-dubhim apaçyat | sa ca taṁ pariñāya svayam eva kātukād atādayat.*

„Under det att han långsamt nalkades, varsnade han en puka; och sedan han varsnat densamma, anslog han henne sjelf af nyfikenhet.

Jfr. Pañc. I: 36, 9; 40, 17; 47, 22; IV: 30, 7; V: 53, 1.

Pañc. II: 16, 4 *yavad dvāvapi paçyati tavat prahr̥ṣṭo vya-*
cintayat | — — — — — | *evam manasā niçcitya snāyūn*
bhaksitūn pravṛttāh.

„Då han varsnade dem båda, tänkte han förnöjd etc. Sedan han så öfvertänkt i sitt sinne, började han förtära båg-senar.“

Jfr. Hitop. s. 43, 21.

Praedikatet i den temporala hufvudsatsen är i nedan an-förda textställe ett iterativt användt imperfekt.

Pañc. V: 65, 9 *yavan na kimcic chastram paçyati tavat*
kubjam caranābhyām saṅgr̥hya tasyāḥ hr̥daye vyatadayat.

„Då han ej fann något vapen, fattade han puckelryggen vid benen och slungade honom (gång på gång) mot hen-nes bröst.“

c) Ganska ofta förekommer praesens som praedikatsverb i den hypotaktiska periodens båda led, och densamma måste då, liksom i närmast föregående fall, gemenligen tänkas stå i latent underordningsförhållande till omedelbart derpå följande sats. Stun-dom är dock den temporala eftersatsen af mera oberoende art, då nemligen dess praedikat utgöres af ett i durativ eller iterativ bemärkelse sjelfständigare användt praesens.

I nedan anförda exempel är den korrelativa satsfogningen i sin helhet att betrakta som försats till en följande sats, hvars praedikat är uttryckt i finit eller participialt perfekt.

Pañc. II: 17, 27 *saparijano yavad agrato gacchami tavat*
sāmmukho mārjāraḥ samāyati | *sa ca mūṣakavṛndam ava-*
lokyā tanmadhye sahasotpapāta.

„Under det att jag med mitt följe skred framåt, kom oss en katt till mötes, och vid åsynen af råttornas skara stör-tade han plötsligen in midt ibland dem.“

Pañc. II: 31, 24 *yavad uttiṣṭhati tavad guptadhano ruḍābhībhūtaḥ kṣaṇaṁ tiṣṭhati* | tato dvitiye' hni taddoṣeṇa kṛto pavasaḥ *saṁjātaḥ*.

„Då Gupt. stod upp, blef han ögonblickligen angripen af kolik och måste därför fasta följande dag.“

Jfr. Pañc. II: 23, 19; IV: 12, 5; V: 45, 7; i stället för perfekt finner man äfven stundom aorist (Pañc. II: 35, 8) eller ett själfständigare användt imperfekt (Pañc. II: 18, 4).

I den temporalä försatsen förekommer särdeles ofta præsens af verb, som beteckna en yttre varseblifning eller förnimmelse (*paç, lokay*); eftersatsen innehåller då alltid den ifrågavarande iakttagelsens resultat eller föremål och har därför ock stundom till praedikat ett verb af liknande art. Ännu oftare inträder emellertid i hufvudsatsen ett slags ellips, hvarigenom det varseblifna framställes såsom i den yttre verkligheten existerande i stället för att betecknas såsom i subjektets egen åskådning bestående.

Af förstnämnda slag äro exempelvis följande textställen.

Pañc. II: 28, 14 *yavad asāu kāulikaḥ prabuddhaḥ suvarṇa-granthim avalokayati tavad riktāṁ paçyati* | tataḥ śakṣe-paṁ *cintayāmaṣa*.

„Då färgaren vaknade och betraktade knytet med guldets, fann han det vara tomt. Då tänkte han med själföföbräelse.“

Pañc. IV: 32, 26 *yavad diṣo' valokayati tavan na kathamcin mārgaṁ vetti*.

„I det att han blickade sig omkring åt alla sidor, kunde han ej finna vägen.“

Jfr. Pañc. I: 36, 15; V: 65, 3.

Såsom prof på satskonstellationer af sistnämnda art må nedanstående anföras.

Pañc. I: 54, 18 *kāki kinicit saraḥ prāpya yavat pācyati tavat* tanmadhye kasyacid rājño antaḥpuram jalakrīḍām *kurute* | atha kanakasūtram ādāya *pratasthe*.

„Då kråkan såg sig omkring i närheten af en dam, badade en konungs hoffolk deri (o: varseblef hon, att en konungs hoffolk badade deri). Hon tog då från dem en guldkedja och flög åstad dermed.“

Pañc. III: 66, 23 *sa yavat pācyati tavat* sinhapadapaddhatir guhāyām praviṣṭā *bhavati* na ca niṣkrantā | tataḥ *cācintayat* | aho *vinaṣṭo*’ smi.

„Då schakalen såg sig om, se då ledde lejonspår in i hålan, men ej ut derur. Då tänkte han: O ve, jag är förlorad!“

Jfr. Pañc. I: 54, 23; 94, 17; II: 28, 25; IV: 25, 5; V: 58, 4; V: 67, 8; Hitop. s. 128, 14. I hufvudsatsen förekommer det med praesensformen likbetydande participet *sthita* Pañc. IV: 27, 23. En liknande ellips af ett vb. sentiendi har man väl äfven att antaga Pañc. V: 43, 28.

För att slutligen äfven anföra några fall, der en dylik i praesens utsagd eftersats intager en relativt sjelfständigare ställning till den närmast följande, vilja vi blott hänvisa till Pañc. I: 73, 1; II: 31, 20; 32, 1; V: 41, 18, der eftersatsens praedikat utgöres af ett vb. dicendi, samt Pañc. II: 13, 1; Hitop. s. 58, 9; s. 98, 17, der den temporala perioden i sin helhet betecknar ett vid flera särskilda tillfällen upprepadt fall.

2) Bisatsens praedikat är ställt i finit eller participialt perfekt.

Såsom praedikatsverb i temporal bisats förekommer det finita perfektet blott på trenne ställen (Pañc. I: 8, 12; II: 28, 19; Hitop. s. 58, 12); i samtliga dessa fall finnas dock afvikande textversioner, i hvilka perfektet antingen intager en helt annan ställning eller är utbytt mot annat tempus ¹⁾.

¹⁾ Till Pañc. I: 8, 12 äro de handskriftliga varianterna redan ofvan s. 165 not. 1 anförda. Pañc. II: 28, 19 lyder i BÜHLER’s recension sålunda:

Ej sällan användes deremot participialt perfekt i ofvan nämnda funktion. I de flesta fall har man att fatta detsamma såsom praesentiskt perfekt, såsom betecknande ett faktum, hvilket, ehuru det angifves vara i förhållande till hufvudsatsens handling förflutet, dock i sina verkningar tänkes dervid ännu bestående.

Pañc. IV: 32, 28 *yāvad uṣṭraḥ samīpam agatas tāvat sinhena mārītāḥ*.

„Då kamelen hunnit fram till lejonet (ṁ: befann sig i dess närhet), dödades han af detsamma.“

Pañc. V: 46, 17 *yāvat sajjīvaḥ kṛtas tāvat te trayo' pi sinhena vyāpāditāḥ*.

„Då lejonet väckts till lif (ṁ: var lefvande), dödade det dem alla tre.“

Pañc. V: 57, 12 *yāvat sūpakāreṇa nānyat kiñcit samāsāditam tāvad ardhajvalitakāṣṭhena tāḍyamāno jājvalyamāna-ṣarīraḥ (meṣaḥ) açvakutyām praviṣṭāḥ*.

„Då kocken ej funnit (ṁ: hade till hands) något annat, slog han till bocken med ett halfbrändt vedträ, så att denne svedd på hela kroppen rusade in i stallet.“

Jfr. Pañc. I: 66, 6; 103, 21; II: 23, 6; III: 53, 13; V: 44, 5; 51, 24.

Jemförelsevis sällan anträffas participialt perfekt utan ofvan angifna betydelse ställdt som praedikat i temporal bisats. Öfverallt, der detta är fallet, infogas den temporal konjunktionen efter

yāvad ardhapathe bhūyo' tavigatasya bhagavān bhānur astam jagāmātha na viçrāmyati kevalam satvaram vrajati. KOSEGARTEN (s. 134, 17) läser deremot: *yāvad ardhapathe prāptas tāvad* — — — *bhagavān bhānur astam jagāma* | *atha* etc.

Hitop. s. 58. 12 har i LASSENS edition följande gestalt: *yadā kadācid api tasya mūṣikasya ṣabdam na ṣuṣṭrāva tadā viḍālasyāhāradane mandāro babhūva*. Enligt anteckning i kommentaren till samma upplaga (s. 103) förete Londoner- och Sriramapurenserupplagorna en helt annan läsart: *anantaram sa sinho 'nekakālam yāvan mūṣikam na paçyati tatkrtarāvam api na çṛṇoti tadā* etc.

försatsens praedikat i stället för att, såsom eljest är vanligt, träda framför detsamma i periodens början.

Pañc. II: 21, 10 *petāyāṃ mayā chidraṃ kṛtaṃ yavat tāvat* prabuddho duṣṭatāpasah.

„Då jag gjort ett hål i börsen, vaknade den elake botgöraren.“

Pañc. II: 39, 7 *nūnam ayaṃ mṛgo vanāntaraṃ pravisto yāvan mṛtaḥ*.

„Helt visst har djuret dött, sedan det inträngt i skogen.“

Jfr. Pañc. I: 101, 6; IV: 14, 14; 21, 8.

Såsom slutresultat af ofvan meddelade iakttagelser framgår sålunda först och främst, att *praesens* och *imperfekt* — oafsedt det förras större bruklighet — i allt väsentligt förete en nära funktionell öfverensstämmelse.

Härvid äro dock följande inskränkningar och modifikationer att anföras:

att *praesens* är det obetingadt vanligare i *rent durativ*, imperfektet i *successiv* användning;

att i *iterativ* bemärkelse *praesens* gemenligen betecknar en tidtals återkommande plägsed eller vana, imperfektet en vid ett enda tillfälle flere gånger upprepad akt;

att imperfektet är vanligare som predikatverb i *latent* bisatser, utom i sådana, som sjelfva äro hufvudsatser i en hypotaktisk period; och

att blott *praesens*, men aldrig imperfekt användes som praedikatsverb i *konjunktionala* bisatser.